

ΕΝΔΟΧΩΡΑ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΝΤΑΙ:

ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

Νίκη Παπαδήμα—Τόλης Καζατζής—Κώστας Λαχᾶς—'Αχιλλεύς
Λεοντάρης—Κώστας Βλάχος—Γιῶργος 'Αράνης—Νίκος Λώλης

ΠΟΙΗΣΗ

Μήτσος Λυγίζος -- Λεία Χατζοπούλου Καραβία — Πρόδρομος
Μαρκόγλου—Θανάσης Τζούλης—Γιῶργος Φραγκούλης—Γιάννης
Μαρρῆς—Γιάννης Καραβίδας—Λευτέρης Τζάλλας

ΚΡΙΤΙΚΗ

Σάκης Παπαδημητρίου

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

'Αλκαῖος (μεταφράζει: Τάκης Καρβέλης) — Β. Μπεργκεγκρὺν
(μεταφράζει: Φάνης Τουλούπης)—Λ. Μπερνστάιν (μεταφράζει:
Σάκης Παπαδημητρίου)—Ποιητὲς τῆς Λατινικῆς 'Αμερικῆς (με-
ταφράζει: Κλεῖτος Κύρου)

ΑΡΘΡΟ

'Ο ἄραμπᾶς

ΧΡΟΝΙΚΑ

"Αγνοὶ τοπικισμοὶ—Μόνον τεχνικὴ ἐκπαίδευση;—Τὰ περίεργα
τῶν μορφωτικῶν ἀνταλλαγῶν — Τουριστικὲς διαφημίσεις — 'Η
«'Ερωφίλη»

Η ΖΩΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Οἱ «ταγοὶ» τῆς παιδείας—Νίκου Φωκᾶ: Μάρτυρας μοναδικός--
'Ηπειρώτες ποιητὲς

ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ:

ΔΑΛΛΑΣ Γιάννης – ΚΑΡΒΕΛΛΗΣ Τάκης – ΛΕΟΝΤΑΡΗΣ
'Αχιλλέας – ΜΗΛΙΩΝΗΣ Χριστόφορος – ΤΖΑΛΛΑΣ Κίμων –
ΤΖΑΛΛΑΣ Λευτέρης – ΤΖΙΟΒΑΣ Φρίξος – ΤΖΟΥΛΗΣ Εα-
νάσης – ΤΟΥΛΟΥΠΗΣ Φάνης

Περιοδικού: Εανάσης Τζούλης, Καλλιθέας 14

Έπεύθυνοι:

Τυπογραφείου: Εύθύμιος Τζάλλας, Δαγκλή 10

Ύλη συνεργασίας: Γιάννη Δάλλα (Άρύββα 26)

Συνδρομές: Φρίξο Τζιόβα (Άσπράγγελοι Ζαγορίου)

Έντυπα:

Συνδρομή Έτησία Δραχ. 60 – Τιμή Τεύχους Δραχ. 10

ΕΝΔΟΧΩΡΑ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΧΡΟΝΟΣ Β' — ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΣ-ΔΕΚΕΜΒΡΙΣ 1961 — ΤΕΥΧΗ 13-14

Ὁ ἀραμπάς

Εἶναι κάτι περιοδικὰ σὰν πολύτιμοι ἀραμπάδες. Στοιλισμένοι ἀπ' ἔξω πῶς καὶ τί, καὶ μ' ὅλα τὰ παλαιῦκα σιγύρια ἀπάρω τους. Καὶ τί δὲ βλέπεις, τί δὲ μαθαίνεις ἂν ἔχεις χασομέρι γιὰ τζάκι ἢ γυαλιὰ βιβλιοπόντικα. Γεννήσεις καὶ θανάτους παλιῶν ἀνδρῶν, διαπῆγες κι' ἄλλα σπουδαῖα κι' ἀκόμη γραφικὲς συνήθειες τοῦ παλιοῦ καιροῦ. Καὶ δὲν εἶναι, νὰ πεῖς: μονάχα ἡ σπουδαιολογία καὶ ἡ γραφικότητα τῶν παλιῶν ἡμερῶν μας. Κάποτε ὅλα εἶναι λουστραρισμένα μὲ καινούργια μπογιά, μὲ μιὰ πρόσθετη βιτρίνα γιὰ τοὺς θιασῶτες τοῦ συρμού. Ἐπειτα περιφρονητικὴ ἀνάπτυξη ἔχομε στὶς ἐπαρχίες μας, κι ὁ ἀραμπάς συνθάλπει. Τουριστικὴ ἀνάπτυξη ἀνάτειλε κι ὅλας σιτὴ χώρα μας, κι ὁ ἀραμπάς, ὅπως παλιὰ ὁ γύφτος μὲ τὴν ἀρκούδα, μπορεῖ νὰ τραβήξει. Οὕτως εἰπεῖν ἡ κοιτολογῆς —καὶ τὰ δυὸ εἶναι σπὸ λέγειν του— ὁ ἀραμπάς ἐπιτελεῖ «ἐθνικὸν ρόλον».

Μὰ ἔλα ποὺ χρειάζεται συχνὰ καὶ τὶς ἐπισκευές του. (Τὰ χρόνια εἶναι δίσεχτα, ἀγνωμοσύνη ἢ ἀνωριμότητα τοῦ λαοῦ— ποῖος ξέρει;) Στὸ γκαράζ κάποιου Ὑπουργείου ἢ κάποιας ἄλλης ὑπηρεσίας, μετὰ ἢ ἀνεξάρτητα ἀπὸ ἀπρόσωπες ἐκκλήσεις τοῦ Τύπου, κι ὅλα διορθώνονται. Ὁ ἀραμπάς ξανατρίζει φορτωμένος τὰ τιμαλφῇ μας.

Δίπλα του πορεύεται τρίτη χρονιά μικρὴ καὶ αὐτοδύναμη ἡ «Ἐνδοχώρα». Τὸ πέρασμά της «ποίηση στίλβοντος ποδηλάτου», καθὼς θὰ ἔλεγε ὁ Ἐγγονόπουλος.

Τίποτε ἄλλο.

ΜΗΤΣΟΣ ΛΥΓΙΖΟΣ

Τῆς ποίησης καὶ τῆς εἰρήνης

Αὐτὸ τὸ φῶς δὲν ἦταν χιές ποῦκανε τὸν αἰθέρα ἓνα παιδάκι
τότε πὺν μύριζαν τὰ στάχνα καὶ μοσκοδόλαε ἡ βρεμένη γῆς
κ' οἱ δρόμοι κ' οἱ ἀποστάσεις δυὸ δρασκελιὲς μονάχα
καὶ δυὸ πῆδους οἱ γήλογοι πὺν παίζανε τὰ σύννεφα;

Αὐτὸ τὸ φῶς δὲν ἦταν πὺν δoroῦσε τὰ μάτια μας
κι ἀνοίγαν πόρους σιὰ δέντρα οἱ βελονίτσες τῆς νοτιᾶς;
Ἄχ φέξε φέξε φέξε φῶς φῶτισε ὡς κάτω τὸ ποτάμι
φῶτισε γὰ καλπᾶσει ὁ οὐρανὸς πάνω σιὰ σύννεφάκια του.

Πάνω σιὰ μαῦρα σύννεφα περνάει καὶ τρέχει ἓν' ἄλλογο
τᾶκουσαν σιὰ λιμάνια καὶ σήκωναν τὶς ἄγκυρες
τᾶκουσαν σιὰ καπῶγια κι ἀνέβηκαν σιὸς λόφους
τ' ἀκούσανε καὶ σιὰ νησιὰ καὶ τρέξαν σιὸς γυαλοῦς.

Πιὸ πάνω ἀπὸ τὰ σύννεφα περνάει τᾶλλογο καὶ τρέχει
ποῦν' ὁ βοριᾶς ν' ἀνέβουμε κι ἀκούγονται τὰ πέταλά του
ἄχ φέξε φέξε φέξε φῶς κι ἀκοῦμε τὸ χλιμίντρισμα του
πιὸ πάνω ἀπὸ τὰ σύννεφα περνάει τ' ἄλογάκι μας.

Γιόμισε ὁ κόσμος μιὰ θουή καὶ τ' ἄλλογο περνάει
γιόμισε ὁ κόσμος σύννεφα ποῦ πάει τ' ἄλογάκι μας
ὁ κόσμος σιέκει ἀσάλευτος τ' ἄλλογο δὲν ἀκούγεται
ἄχ φέξε φέξε φέξε φῶς κι ὁ κόσμος σκοτεινιάζει.

Σ' ἓναν ἀπ' τοὺς πολλοὺς

Κάθε πρωτὶ σὲ τοιφένιζαν
κι ἐσὺ ξαναζοῦσες.

Ἀνίκανοι γὰ βροῦν τὴν καρδιά σου
μάτωναν τὴν ἐλευθερία σου.

Ἕνα κυνηγημένο λευκὸ περιστέρι
ἦτανε τ' ὄραμά σου
φίλε ἀκριβὲ

μὲ τὸ φτωχὸ βαλάντιο
καὶ τὸ πλούσιο χέρι.

Ἐγραψες ἓνα πρωῒνὸ
τόνομά σου σιτὴν ἄμμο
κι ἔφυγες ὅπως ἦρθες
ἀπέριτος καὶ γυμνός.

ΛΕΙΑ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΑΡΑΒΙΑ

Δέξου

Μόνη

μὲ τὴν ἀπελπισμένη μοναξιά τῆς παρουσίας σου,
ἐξόριστη σιτὴν ἄγονη κοιλάδα τῆς σιωπῆς σου,
τρέχοντας ἀπ' τὸ πύχος τῶν ἀνήλιαγων ματιῶν σου,
ἐντροπή

(Πῶς ξεκίνησα γιὰ τοῦτο τὸ ταξίδι;

Πῶς τόλμησα;)

Χιτὲς βράδι θέρσιες τὸν οὐρανὸ
γεμίζοντας τὶς τσέπες σου μυριάδες ἄστρα —
φροντίζοντας μὴν κάποιο παραπέσει
κι ὁδηγήσει τὸ δρόμο μου.

(Πῶς τὸ τόλμησα;)

Ἄρα

σὰν εἶχες πιά σφουγγίσει κάθε γωνιά χουσόκονης
ἀκινήτηδες μέσα σὸ διάστημα.

(Πῶς ἔφτιασα;

Ἀνάμεσα σὲ πόσους ὀγκόλιθους σκοτιάδι;)

—Δέ — ξου...

Οἱ λέξεις μαρμαρῶνουνε σιτὸν κόσμο σου.

—Δέξου...

Τ' αὐτιά σου σφραγισμένα μὲ δυὸ γαλάζιες ἀχιβάδες.

Δέκα ἀσυγκίνητα καρφιά τὰ δάχτυλά σου
καθηλώνουν τὰ χέρια μου.

Κι οὔτε ὄξος γιὰ τὰ χεῖλή μου.

Καὶ μήτε κερσανδὸς γιὰ συντροφιά μου.

Μόνη

(για πόσους διαδεχόμενους αιώνες;
μ' αβάσιαγο φορτίο τήν προσφορά μου.

Ἄνησυχία

Σ' εὐχαριστοῦ καλέ μου ἀγαπημένε
γιά τήν ἀηδόνια πού παγίδεψες γιά χάση μου
μέσα σ'α δύο σου χέρια.
"Ομως τ' αἰείρητα πιητά—
τὰ πλατυφτέρουγα,
τὰ ξωτικά,
τ' ἀποδημητικά,
καί τ' ἄλλα
(πού μόνον ὀνειρεύτηκα
πώς τάχα ζοῦνε σ' ἓνα δάσος)
πώς νά τὰ λησμονήσω
ὅσο γλυκά—
γλυκά κι ἂν τραγουδᾷ;
Παρακαλῶ
παρακαλῶ σε ταπεινά—
συγχώρα με καλέ μου ἀγαπημένε.

7

ΑΛΚΑΙΟΣ

Σχόλια καὶ μετάφραση : ΤΑΚΗ ΚΑΡΒΕΛΗ

Δὲ μπορούμε νὰ ὀρίσουμε μὲ ἀκριβεία πότε ἀκριβῶς γεννήθηκε καὶ πότε πέθανε ὁ Ἀλκαῖος. Γεννήθηκε στὴ Μυτιλήνη τῆς Λέσβου καὶ ἤρμασε περὶ τὸ 610 π.χ. Γιὰ τὴν περίοδο τῆς ἀκμῆς συμπεραίνουμε σπληνίζόμενοι κυρίως στὰ ἴδια τοῦ ποιήματα, ἰδίως τὰ στασιαστικά, πὺ ἀναφέρονται σὲ σύγχρονά τοῦ ἱστορικὰ γεγονότα, καὶ σὲ ἄλλες μεταγενέστερες πληροφορίες. Ἀνῆκε στὴν ἀριστοκρατικὴ μερίδα τῆς πατρίδας τοῦ καὶ ἀγωνίσθηκε μὲ πάθος κατὰ τῶν τυράννων Μελεάγρου, Μυρσίλου καὶ τοῦ Πιπτακοῦ ἀργότερα. Ἐπειδὴ πῆρε μέρος σὲ ἀποτυχοῦσα ἀπόπειρα γιὰ τὴν κατάλυση τῆς ἀρχῆς τοῦ Πιπτακοῦ, ἐκπατρίστηκε καὶ ἔζησε γιὰ καιρὸ μακρὸν ἀπ' τὴν πατρίδα τοῦ. Κατόπιν ὤμως ξαναγύρισε, ὅταν ὁ Πιπτακὸς τοῦ παραχώρησε ἀμνηστία.

1

ὦ Ἀπόλλων βασιλιᾷ, τοῦ τρανοῦ Δία βλασιάρι.

2

Χαῖρε, ὦ ἀφέντη τῆς Κυλλήνης, σένα ἡ καρδιά μου
νὰ ὑμνήσει θέλει, ἐσὲ πὺν πάνω σὲ κορφὲς ἀγνὲς
γέννησε ἡ Μαῖα, μὲ τὸ γιόν ἀφοῦ ἔσμιξε τοῦ Κρόνου,
τὸν παντοκράτορα.

3

..... ἀπ' τοὺς Θεοὺς τὸ φοβερώτερο
πὺν γέννησεν ἡ ὁμορφοπέδιλη Ἴρις,
μαζὶ μὲ τὸ χρυσόμαλλο Ζέφυρο ἀφοῦ κοιμήθηκε.

4(*)

Τὸ σπαραγμὸ τῶν ἀνέμων δὲν κατανοῶ·
τόνα τὸ κύμα ἐδῶ καὶ τ' ἄλλο ἐκεῖ κυλάει·
κι' ἐμεῖς, καταιμεσίς, μὲς σπὸ μαῦρο
σκαμπανεθάζουμε καράβι
τοσσημένοι ἀπ' τὴ μεγάλη τοικνωσία·
τὰ πάντα γέμισαν νερό

(*) Μὲ τὸ πλοῖο ἐδῶ ὑπονοεῖται ἡ πολιτεία, πὺν τοιράσσεται ἀπὸ ἐμφύλιο σπαραγμὸ — πειρασμοίωση συνηθισμένη στοὺς Ἀρχαίους καὶ ἀργότερα στοὺς Λατίνους.

σχιωμένο πέρα ὡς πέρα τὸ πανί,
διάτρητο,
χαλαρωθῆκαν τὰ σκοινιά.

5

Τὸ κῦμα πάλι πὶὸ πάνω ἀπ' τ' ἄλλα ἀναρριχᾶται
καὶ πολὺ μόχθο σ' ἐμᾶς θὰ δώσει νὰ τὸ ἀντλήσουμε
σὰν τὸ καράβι πλημμυρίσει.

6

Τώρα ὅλοι πρόπει νὰ μεθύσουν καὶ μὲ τὴ βία
νὰ πίνουν· πέθανε ὁ Μυρσίλος.

7

Οὔτε κι ὁ Ποσειδῶνας ἔτοι
τὸν ἄλμυρὸ πόνητο δὲν ἐιστάναξε.

8

Ὁ Δίας βρέχει κι ἀπ' τὸν οὐρανὸ ἰρικυμία μεγάλη
φτάνει. Πάγωσαν τῶν νερῶν τὰ ρεῖθρα.
Πολέμα τὸ χειμῶνα μὲ ξεστὴ φωτιά,
χῦνε ἄφθονο γλυκὸ κρασί μες στὰ κροντήρια
κι ἔπειτα σὲ προσκέφαλο ἀπαλὸ
τύλιξε τοὺς κροτάφους.

9

Θέλω κάτι νὰ πῶ, μὰ ἡ ντροπὴ μ' ἐμποδίζει.

10

Ἀγνή, ἰσπλόκαμη Σαπφῶ, γλῆκογελοῦσα.

11

Ἄς πίνουμε, γιατί τὸ ἀστέρι τὴν πορεία του συνεχίζει.

12

Τὸν τιποτένιο Πιπτακό, τῆς πόλης τῆς χρυσοῦς
καὶ τῆς κακότυχης, ἔστησαν τύραννο
μέ μιὰν ὅλη τους γωνί κι ἐπειφημίες.

13

Ἄς πίνουμε· ν' ἀνάρουν τὰ λυχνάρια τὶ προσμένουμε;
Ἡ μέρα σώνει. Φίλε μου, μὲ σκαλιστές, μεγάλες κοῦπες
κατέβαξε κρασί πανσίπορο, ποὺ ὁ γιὸς τοῦ Δία καὶ τῆς Σεμέλης
χάρισε σιὺς ἀνθρώπους· ὡς τὰ χεῖλη γιδυρίζε τες,
μία πρὸς δύο, κι ἡ κοῦπα ἡ μιὰ τὴν ἄλλη ἄς σποῶχνει.

14

Τὸ μέγα δῶμα ἀστράφτει ἀπὸ γαλκῶ ἢ αἶθουσα ὅλη μὲ λαμπρὰ
κράνη τοῦ Ἄρη σιολισμένη κι ἁλόγων λευκὲς φροῦντες, ποὺ ἀπὸ
[ψηλὰ τοὺς

γέροντον πρὸς τὰ κάτω, γιὰ τῶν ἀντιῶν τὶς κεφαλὰς κοσμήματα
γύρω ἀπὸ ξύλινα καροτιά περικνημιῖδες χάλκινες, λαμπρὸς
κορμιῶνται, πρόμαχοι σὶ ἰσχυρὰ βέλη, κι ἀκόμη θύρακες
ἀπὸ λινάρι νέο καὶ βαθουλὸς ἀσπίδες κάτω εἶναι οἰχτές.
Σπῶδες Χαλκιδικὲς κοτιά τους κι ἄλλοι πολλοί, πολλοὶ χιτῶνες.
Τοῦτα μὴ λησιμονᾶτε, μὰ καὶ ἀγῶνα φοσηθήκατε βαρὺ.

15

Σὰν τὰ πουλιά ζαρῶσαν ἀπ' τὸ φόβο τους
μπροστά τους, ξαφνικά, ἂν φανεῖ τὸ γρήγορο γεράκι.

16

Κρασί, διόπτρα τῶν ἀνθρώπων.

17

Εὐθύμο, δέξου με, τραγουδιστή,
δέξου με, σὲ ἱκετεύω,
ἱκετεύω.

ΣΧΟΛΙΟ ΣΤΟΝ ΑΛΚΑΙΟ: Σὲ δέκα βιβλία εἶχαν διαιρέ-
σει οἱ Ἀλεξανδρινοὶ τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Ἀλκαίου, πὺ εἶναι
γραμμένο στὴν Αἰολικὴ διάλεκτο. Κι ὅμως, ἀπ' ὅλον αὐτὸ τὸν
ὄγκο, μερικὰ μόνο ψήγματα ψυχῆς ἔφτασαν ὡς ἐμᾶς, ἀρετὰ ὅ-
μως γιὰ νὰ βάλουμε τὰ χέρια μας ἐπὶ τὸν τύπον τῶν ἥλων τοῦ
μεγάλου του πάθους. Γιατὶ στὸν Ἀλκαῖο μπορεῖ νὰ λείπει ὡς ἔ-
να βαθμὸ ἡ περιγραφικὴ δύναμη, ν' ἀπουσιάζει ἡ ζωγραφικὴ
ικανότητα, πίσω ὅμως ἀπὸ τοὺς στίχους του ἀνακαλύπτουμε πάν-
τοτε, τὴ μεγάλη του ψυχὴ, μιὰ ψυχὴ ἀνάμεικτη μὲ μῖσος κι ἀ-
γάπη. Μιὰ στυγνὴ, πικρότατη γεύση διαποτίζει τοὺς στίχους
τῶν στασιωτικῶν του ποιημάτων, ἕνας συρφετὸς παθῶν ἀγωνίζε-
ται νὰ ἐκφραστεῖ. Σὲ ὅλη του τὴ ζωὴ δὲ θὰ ξεχάσει πὼς εἶναι
ἕνας εὐπατρίδης, κι αὐτὴ τὴ μνήμη θὰ τὴ διαχύσει στὸ ἔργο
του, πολιτικὸ καὶ ποιητικὸ. Ὅτι ὑποφέρει σὰν πολίτης τὸ βλέπο-
με, ὅτι σκέπτεται ὅμως, πρὸ παντός, σὰν εὐπατρίδης, τὸ διαπι-
στῶνουμε συνεχῶς. Γιατὶ πίσω ἀπ' τὸν ἐχθρὸ τοῦ δήμιου ἀρι-
στοκράτη, τὸν προσκολημένο στὶς ὑψηλὲς παραδόσεις τῆς πα-
τρογονικῆς του κληρονομιάς, σαλεύει μιὰ πρωτογονικὴ μέθη,
διάθεση χολερικὴ, ἔτοιμη νὰ σκιλεῦσει καὶ τὰ πτώματα.

Τώρα ὅλοι πρέπει νὰ μεθύσουν καὶ μὲ τὴ βία
νὰ πίνουν· πέθανε ὁ Μυρσίλος.

Πρέπει ὅμως νὰ τοῦ τὸ ἀναγνωρίσουμε: εἶναι ὅλος πάθος.
Ὁχι μόνο στὸν πολιτικὸ τομέα, ἀλλὰ καὶ στὸν καθαρὸ ἀνθρώ-
πινο, ἐκεῖ πὺ χρειάζεται νὰ ᾄχεις μὰ ἄσπρη καρδιά γιὰ νὰ γρά-
φεις. Κι ἀπ' τοὺς στίχους, πὺ σώθηκαν, τοὺς τόσο λίγους, δια

πιστώνουμε πώς ό Αλκαῖος εἶναι μιὰ ψυχὴ γεμάτη δυχύση, μέ-
μιαν ἀκατακίνητη ὁρμὴ πρὸς τὴ ζωὴ, τὴ ζωὴ τῶν μικροαπολαύ-
σεων, τοῦ γλεντιοῦ, τοῦ κεφιοῦ. Συμπτώματα, βέβαια τῶν και-
ρῶν. Βλέπουμε πάντως στοὺς στίχους του αὐτὴ τὴ μέση τῆς
καρδιᾶς, αὐτὴ τὴν αἰώνια ψυχικὴ κόμψη τοὺς αἰσθανόμεσθε σὰ
δάχτυλα ρικνὰ πού βυθίζονται μέσα μας

Εὐθύμο, δέξου με, τραγουδιστή,

δέξου με, σὲ ἱκετεύω.

ἱκετεύω.

ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ ΜΑΡΚΟΓΛΟΥ

Δίνη

“Ὅλο κάποιος μᾶς ἐγκαταλείπει.

Δὲ μᾶς προδίδει,

μόνο ἀνοίγει τὴν πόρτα καὶ φεύγει.

Τόττε

φωταγωγοῦμε τὸ δωμάτιο,

ξεσκονίζουμε τὰ ἔπιπλα,

ἀνοίγουμε τὸ ραδιόφωνο σὲ ὅλη τὴν ἔνταση.

Μὲ τὸ θόρυβο,

τὰ ἐκτυφλωτικὰ φῶτα,

μὲ τὸ νὰ κρούσουμε σιὸ ὑπόγειο τὶς ἄδειες καρέκλες

προσπαθοῦμε νὰ καλύνουμε τὸ κενό,

νὰ ξεχάσουμε.

Μὰ ἡ πόρτα πάντα ἀνοίγει

καὶ ἡ νύχτα παίρνει τὴ θέση αὐτοῦ πού ἔφυγε.

Τὸ κενὸ ὅλο μεγαλώνει

ἀνεβαίνει σιτὴν ὁροσφῆ, κατεβαίνει σιὸ πάτωμα,

στοιφογυρίζει,

γίνεται δίνη μᾶς παρασέρνει

σιὸ κέντρο τῆς περιστροφῆς

καὶ πιά δὲν ξέρεις

ἂν εἶσαι αὐτὸς πού ἔφυγε

ἢ αὐτὸς πού ἔχει μείνει.

ΠΡΟΖΕΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

ΝΙΚΗ ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Αΐδουσα αναμονής

Βγήκε και πάτησε την καυτή άσφαλτο. 'Ακολουθούσε ή άσχηή σκιά του και οι μπερδεμένους σκέψεις, κουβάρι άτέλειωτο, σφηνωμένο στο κουρασμένο κρανίο, διευθετώντας παράδοξα το πλήθος του μέσ' στο μηδαμινό άκείνο χώρο. 'Ο άνθρωπος έξακολουθούσε το δράμα, κομίζοντας το μέγα φορτίο και ή σκιά παιχιδιζε άδιόκοποι πίσω του παίρνοντας αλλόκοτα σχήματα πάνω στο χώμα, αιώρούμενος γελωτοποιός της μοίρας του άφέντη του.

"Είκαμε τη γή ό ήλιος κι άσπρισε ό τόπος άπελπιστικά μέσ' στο καλοκαιρινό άπομεισήμερο. Κίτρινος κόνθαρος το τρόλεϋ άλευρώθηκε μέσ' στη σκόνη διαγράφοντας την ίδια τροχιά άπ' το πρωϊ μέσα στην πόλη. 'Αφετηρία —Τέρμα—Τέρμα —'Αφετηρία. 'Αμέτρητες σπάσεις, πολυάριθμα τά ιδρωμένα μέτωπα, άνυπόφορα τά κουρασμένα βαθειά μάτια που σέ πολιορκούν έρημον, που ένώνουν το μύχιο στεναγμό τους με τον έκκωφιστικό θόρυβο του δρόμου και στενεύουν τους κύκλους που άτέλειωτα πάνω άπό τά μουσκεμμένα μαλλιά σου. 'Ωστόσο έμαθες νά τά ύπομένεις όλα τούτα, αλλά το αίσθάνεσαι βαθιά πώς σέ κούρασαν τά πάντα, το γυαλισμένο τιμόνι, οι έξογκωμένες διαφημίσεις, κολλημένες στα τοιχώματα, οι συνεπιβάτες και τά περιέργα ισχήματά τους όταν στριμώχνονταν βουβά πάνω στο σώμα σου, άπομαικρυσμένοι και περίλυποι.

'Ο άνθρωπος κατέβηκε στα προπύλαια της 'Ακαδημίας, γαλήνιος σαν το ναυικωμένο ήφιστείο, άσπρος σαν τη σκόνη, με την άγωνία, μιá κάθστη γραμμή από μέτωπό του. Τά βιοαιτικά πρόσωπα δίπλα βάλθηκαν νά αιώρουνται στρευματισμένα στη σκέψη του, σπασμένοι καθρέφτες στη ρίζα του νού. 'Εμίση ή ψυχή κοφτερά γυολιά κι άποχαλνώση. 'Ο ίδιος χαρής των παραστάσεων, ή ίδια άπροσδιόριστη γεύση στο ξερό λαρύγγι —και το βήμα άργό, πομπικό πάνω στη θερμοσιμένη άσφαλτο. Μιá υπόγειη, άπόφαση κραύγαζε μέσ' άπ' τά κουρασμένα μάτια. Οι μικρές, ταμπέλες στις πόρτες των πολυκατοικιών πράβηξαν σέ λίγο όλη την προσαχή του. Πάσχιζε νά βρεί ένα γνωστό όνομα γραμμένο στη μικρή κορτέλλα που ξέφταγε μέσ' στη σφιγμένη κάθισρη παλάμη. Το χαρτί μούσκεψε μετρώντας τον ξέφρενο

σφυγμὸ τοῦ ἀγνώστου: 200—120—130. Στάθηκε στοὺς 134 στὸ λεπτό.

Μπήκε πετώντας στρογγυλοποιημένη τὴν κάρτα στὸ χῶλ. Ἐκείνη τυλίχθηκε στὴ σκόνη κι ἔπαψε νὰ μετράει τὴν Ἀγωνία μέσα σ' ἀνθρώπινη παιλαίμη. Ὁ διάδρομος ἦταν θαιμπὸς καὶ μακρὸς, ἓνα σκοτεινὸ τούνελ πάνω ἀπ' τὶς πλάτες του. Προχώρησε ἀνέβηκε τὴ μικρὴ σκάλα καὶ χτύπησε τὸ κουδούνι. Ἀνοίξε μιὰ κοπέλλα μὲ καθιστὴ ἄσπρη ρόμπα. Ὅλα σήμερα ἦταν ἀπελπιστικὰ ἄχρωμα, ὁ ἥλιος, ἡ σκόνη, ὁ δρόμος, ἡ μικρὴ κάρτα. Τὰ πάντα. Σὰν τὸ νερό, ἄχρωμα κι ὑγρό. Γλύστρωναν μὲ πιάτα καὶ χάνουσαν στὸ βάθος τῆς συνείδησής του. Ὅλη ἡ ζωὴ ἓνα ποτάμι κι αὐτὸς μιὰ θάλασσα σιωπῆς, γεμάτη περίσκεψη. Ἀνοίξε τὰ σπλάχνα της καὶ περίμενε, νερό —βουητό, ὀδύνη—. Τὸ χῶλ ἦταν μὲ γούστο ἐπιπλωμένο. Τὰ περιοδικὰ πάνω σπὸ τροπέζι τὸν περιέμεναν. Ἀπλώσε τὸ κατὰχλωμο ἀδυνατισμένο χέρι σ' ἓνα ἀπ' αὐτὰ κι ἄσφρα ἀπάμεινε νὰ κοιτάει μὲ πελώρια μάτια. Τὰ ἐξογκωμένα νεῦρα του, ὀργισμένες, παλλόμενες ρίζες κάτω ἀπὸ τὸ λεπτὸ δέρμα. Γέμισε τὸ τετράγωνο δωμάτιο τῆς ἀναμονῆς μελανισμένα σχήματα προσώπου, βορειῆς ἀνάσες, σπασμωδικὲς ἄσκοπες κινήσεις καὶ σιωπὴ. Βύθιζες τὸ βλέμμα στοὺς μαύρους κύκλους τῶν ματιῶν τοῦ διπλονοῦ σου κι ἐνιωθες ἐκεῖνο τὸ κύμα τὸ ὑγρὸ μέσα σου νὰ μεταβάλλεται σὲ μιὰ τεθλασμένη χειρὶ μὲ λυωμένου μετάλλου καὶ νὰ εἰσχωρεῖ ἀθόρυβα, ὅσο ποτὲ στὰ σπλάχνα σου.

Ὡστόσο ἡ ἰδέα τοῦ κοινοῦ πόνου ἀφίνει ἄθικτη τὴ δική σου ὀδύνη. Τὸ φορτίο προσωπικὸ —ἀτομικὸ— ὅπως ἡ Συνείδησή σου, μοναδικὸ κι ἀνάλητο.

Ἡ ξοιθὴ δεκάχρονη παιδούλα στὴ γωνιά ἀπάχτησε τὴν πρώτη πικρὴ ἐμπειρία, σὲ καρφώνει μ' ἄρρωστες σπίθες ἐναγωνίως καὶ τίθεται ἔνα πελώριο τρεμάμενο «Γιατί» μέσα στὴν ἔνταση τοῦ χώρου. Κάτι θέλουν νὰ σοῦ ποῦν τὰ κάδρα μὲ τὴν ἀκίνησία, ἀλλὰ σὲ λίγο χάνεις τὰ ἀκατανόητα σχήματά τους καὶ βυθίζεσαι στὸν ἑαυτὸ σου.

Τοῦτες τὶς στιγμὲς λαχταρᾷς ν' ἀγκαλιάσεις κάποιον ποῦ νὰ σ' ἀγαπάει. Συνήθισες ὅμως στὴν ἐρημιᾷ. Ἐμαθες νὰ σκύδεις τὸ κεφάλι καὶ νὰ συλλογίζεσαι. Ὅλοι δίπλα σὰν κιὰι σένα. Κάθ' ἓνας χάνεται πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ γιατροῦ ἀθόρυβα καὶ τὸ ἴδιο σιωπηλὰ γλιστράει ἔξω ἀπὸ τοῦτο τὸ χῶρο, τυλιγμένος καλὰ στὸν δικό του κόσμο. Κι ἔπειτα ὁ ἄλλος. Ὁ ἐπόμενος. Καὶ ξανά, ὁ ἐπόμενος.

Τοῦτα τὰ ἄτμια, ὅλες αὐτὲς οἱ ξεχωριστὲς ἀνεπαινάληπτες συνειδήσεις ἔχουν μεταμορφωθεῖ σὲ μιὰ πελώρια σπασμωδικὴ παιλαίμη ποῦ παλεύει ν' ἀρπιαχτεῖ ἀπὸ κόπου μέσ' σπὸ ἀλλάκοτο γλύστρημα τῶν παρὰστάσεων, τὸν κύκλο τῆς σκέψης ποῦ δὲν φθάνει ποτὲ σ' ἓνα σκο-

πό, πού δὲν ἀκωυμπάει πρῶτα, πού δὲν ξέρει τί θέλει.

Εἶναι στιγμές πού εὐχέσασαι τὸ θάνατο. Ἡ συντροφιά της σὲ κούρασε, σιχάθηκες τὴν εὐφυΐα καὶ τὴν ἀνθεκτικότητά της στοὺς ἄλλο-πρόσιτλους κύκλους, τὴν ὀξύτητά της νὰ εἰσχωρεῖ στὸ βάθος τῶν πάντων. Ὡστόσο ἐκείνη σφηνωμένη καλὰ στὸ κρανίό σου, εἶναι σήμε-ρα ὁ θυνάστης σου. Ἡ βούλησή της εἶναι ἓνα χαμένο ἰδανικὸ γιὰ σένα. Κι ἀποφυγὴ σου σήμε-ρα μοναδική ὁ γιατρός.

Ὁ ἄνθρωπος μπήκε, καμίζοντας τὴν ἡττα καὶ τὴν Ἀπορία, κύλησε σὲ μιὰ πολυθρόνα καὶ περίμενε. Οἱ γωνίες τοῦ δωματίου κάθε-τες λεπίδες στὸ δάπεδο, στένευαν ταλαντευόμενες κι ἀνυπόφορες, ἐκλείναν τὸ χώρο γύρω του, ἀπαιγχανίζαν τὴν ἀναπνοή, σέρνονταν ἀδυ-σώπητες στὰ ἐπιπλά, στὸν παγωμένο ὄγκιο τῆς Βιβλιοθήκης καὶ στα-ματοῦσαν λίγους πόντους μακριὰ του, θερμασμένες σὰν τὸν εὐαίσθη-το νοῦ.

Εἶδε δυὸ μάτια κι ἄκουσε μιὰ μουσική. Κοίταξε ἔξω ἀπὸ τὸ πα-ράθυρο. Ὁ οὐρανὸς ἓνα γαλάζιο γυαλὶ πού θέλεις νὰ τὸ θρυμματίσεις μὲ τὸ σταυρὸ τῆς Ὀδύνης σου, νὰ τραντάξεις τὰ πέλματα τοῦ παν-τοκράτορα γιὰ νὰ γυρίσει πίσω σὲ σένα, ἓνα, κάποιο πειστικὸ δεῖ-γμα τῆς «Ἀγαθότητός» του. Ὁ ἦχος τῆς κοιμπάνας ἀνύπαρκτος γιὰ τὶς δικές σου αἰσθήσεις, ὁ θόλος τοῦ ναοῦ στὸ κέντρο ἓνα ἀκαίσιονόητο σχῆμα μέσ' στὸ ἀπομεσήμερο.

Μάλασσες μὲ τὸν ἥλιο καὶ μούχλιασες. Ἡ δική σου θάλασσα συνήθισε νὰ ὀδυνᾶται, ἀφώρῃσε τοὺς γλάρους κι ἔμεινε χωρὶς ἄσπρα φτερά. Ἦρθε ἡ ἐρημιὰ, ἀκίνητη κολῶνι πάγου μὲ βάση τὸ χάος καὶ σὲ φίλησε στὶς γωνιές τῶν χειλιῶν. Κατήντησε καὶ ὁ ἰδρώτας τῆς ἀ-γωνίας σου μιὰ ἀργάσιμη κρύβει βροχή νὰ τὸν ραϊντίζει.

Ἡ μουσική καὶ τὰ μάτια κάτι θέλουν νὰ σοῦ ποῦν. Πρῶτη φορὰ αἰσθάνεσαι νὰ σὲ χαϊδεύει μιὰ φωνή. Ἡ ἐρημιὰ σου δυσανασχετεῖ κι ἡ Σκέψη γιὰ λίγο σταματᾷ τὸ θαυμάσιον κύκλο της. «Πρέπει νὰ κοιμηθεῖς. Κι ὥστε-ρα ὅλα θὰ πᾶνε καλά. Χώσε τὸ πρόσωπο στὴ φύ-ση καὶ βάδισε μόνος».

Ἡ μουσική μὲ κόπο ἄνοιξε δρόμο καὶ μπήκε στὰ σπλάγχνα σου. Ἀγάπησες τὰ μάτια πού καμίζουν τὸ πρῶτο χᾶδι, ἔσφιξες τὸ γεμᾶ-το καλωσύνη χέρι καὶ θυμήθηκες δυὸ—τρὶς λόγια κάποιου παλιοῦ τραγουδιοῦ.

Ὁ ἄνθρωπος βγήκε ξανά στὸ δρόμο. Οἱ δυὸ—τρὶς λεξούλες στριφογύριζαν στὴ γλώσσα, ἀργὰ ἀλλὰ ἀστοιμάπητα. Καὶ πάλι. Καὶ ξανά, οἱ λίγες συνλωδὲς τοῦ ξεχασμένου ρυθμοῦ. Ὁ νοῦς δὲν ἔλεγε νὰ τὸ θυμηθῇ ὁλόκληρο μέσ' στὴν ἀποχαύνωση καὶ τὴ σιωπή. Βαθιά ὁ-μῶς ἡ ψυχὴ τὸ λαχταροῦσε.

Ο άγνωστος συνέχισε ίσως το δρόμο του τραβώντας για την κεντρική λεωφόρο, το πλήθος και τα πολλά φώτα. Άνοιξε διάπλατα τα κουροισμένα χέρια, περιμένοντας τον χρόνο να τον λυτρώσει. Το πλήθος σέ λίγο τον κατόπιε.

ΤΟΛΗΣ ΚΑΖΑΤΖΗΣ

Δυό σταγόνες

Θά μπορούσα να διαβάσω, ή να βάλω το ραδιόφωνο. Οί χειμειρινοί κινηματογράφοι έχουν ανοίξει. Θά μπορούσα να βρώ τις συνταγές μου ή να καθίσω σπύτι και να μοιραστώ την πλήξη της έφημερίδας του πατέρα, να κλάψω ή να ντυθώ. Άκόμη και να βγώ. Όλα αυτά βέβαια είναι δυσάρεστα, προπαντός όταν είσαι νέος κι έχεις στολίσει το δωμάτιό σου με πολλές φωτογραφίες. Πάντως με το κορίτσι έχω πιά χωρίσει. Όλες αυτές τις εκδοχές θά μπορούσαι να τις πλησιάσω με μια πραιπομιάρικη διάθεση ή να πω «άσιχτήρ» και ν' ακολουθήσω εκείνο το άμαρφο κορμί του κοριτσιού, ώσπου να έξαντληθώ πιά μέσα μου και να ταχύνω το βήμα μου για ν' αντικρίσω ένα ανέκφραστο πρόσωπο. Όχι, δεν είχα καιμιά διάθεση να γίνω έκφραση εγώ. Για τον, ουρανό ήμουν σίγουρος. Τον μελέτησα πρωί, πρωί. Όστερα ξέχω όλης της ημέρας μου την διάθεση. Τα γεγονότα θά χρωματιστούν ανάλογα. Μένουν βέβαια μερικά έξω, που δεν τα πειράζει ο ουρανός: Η όψη του κοριτσιού της, τ' αποτύπωμα απ' τα χάνδια της μητέρας της κι ένα ανεντάπιστο κρυολόγημα, που πέρασε στα δώδεκά της χρόνια. Κατά τα άλλα είναι όπως τα λέω. Έξωτερικά είμαι ίδιος κι απαράλλαχτος όπως και χτές. Στάθηκα να κοιτάξω στη βιτρίνα τις φωτογραφίες. Όλες χαμογελούσαν. Είχα ταχύνει βλέπετε το βήμα του τότε με το κορίτσι και τώρα ένιωσα ζαλάδα που στάματησα. Νάλειπαν τουλάχιστον οί νύχτες. Πρώτον περπατάς στα τυφλά δίχως ούρανό. Όποχρεώνεται να ντύνεται στην τύχη.

Δεύτερον, τη μέρα όλο κι αποφεύγεις πρόσωπα, δρόμους και λοιπά. Όταν νυχτώσει, στέκεσαι άναποφάσιτος μπροστά στη βιβλιοθήκη σου, κλείνεις έπιμελώς την πόρτα σου να μην ποραιοενεύεται ή ημέρα κι ύστερα αρχίζεις να ζεις όλη σου τη μέρα, κορφωμένος. Το πρωί ο τυφλός θά βγάλει το χέρι του απ' το παράθυρο και θά με βάλει να που διηγηθώ τον ουρανό. Κίποτε δεν καταλαβαίνω τι ρω-

τάει και περιηφανεύεται. Φιωνταιστείτε, ή γυμναίκα του δέν τόν είχε φιλήσει από πότε πού τυφλώθηκε. Έκείνος έπιασε νά πλαγιαίξει μαζί της. Τόν βοηθούσε τόσο πολύ. Σε κάτι τέτοιες στιγμές αγάπησα τόν παγάρο. Τώρα μονάχα μιάν άκροτηρησιαμένη θ' αγαπούσια. «'Αδελφάλα, θα τής έλεγα, αγαπάς όσο και γώ τά ρεμπέτικα ή προτιμάς τόν θέατρο και τήν άπάτη;».

Μύριζε άνακιοπιεμένο φάρμακο και μισοφκιαγμένο φαγητό και τόν παρόθυρο έβλεπε σέ μιάν πλατείαν γεμάτη ήλιο και χωρίς κανέναν άνθρωπο. Άκουγα τή μητέρα πού μιλούσε για τούς τοκετούς και παραξευότηκε όταν μέ κοίταζε. Η λιποθυμία έκδηλώθηκε άνάμεσα στόν ουρανίσκο και στό λάρυγγα και πιά φάρμακα έδιναν μιάν άνεξήγητη έλπίδα. Τίποτε. Ήμουν πιά σίγουρος για τόν ουρανό όταν άνακάλυψα αύτόν τόν άνώδυνο τρόπο βοδίσματος. Κοίταξα τίς μύτες τών παπουτσιών μου, μ' όλο πού μερικοί άπρόσωποι φώναζαν κάτι. Τό κλάμα της στίς δύο τά μεσάνυχτα δέ μ' άγγιξε. Ίσως άν δέν είχε πάρει μαζί του τόν μπαγκάλι νάταν άλλιώς. Άναμφισβήτητα είναι μερικές στιγμές πού αίσθήσεις χειρότεροι από πρίν. Άρκεί νά τόν συνειδητοποιήσεις για νά κλάψεις. Άπ' τά τοιγγέλια του χοιράπη ως τή μύτη του δεξιού μου παπουτσιού δέν υπήρχε τίποτε τόν ζωντανό. Μόνο πού έχω ξεχάσει σέ ποιό χέρι βρίσκεται τόν χοιραμένο νύχι της.

Καθόσταν πάντα στή γωνία, έμείς άπέναντι. Δεν μπορώ νά καταλάβω τί τήν έκανες κι όλο έκλαιγε. Τήν είχαμε βγάλει «ή κλαίουσες» και έκείνος ζήλευε για τόν καφετιό παλτό της. Ένα τέτοιο καρίτσι έπρεπε νά μ' αγαπήσει. Τό πρωτό ό ουρανός ήταν γαλαζοκίτρινος κι ό άέρας δέν έλεγε νά βγει άπ' τόν νοτιά. Τέλος πάντων, πρέπει νά μ' έχετε έμπιστοσύνη, ξέρω από καιρούς. Ο ουρανός είναι σίγουρος. Θα πάω. Έμείς θα συμπληρώσουμε μόνον όταν θάχουμε κι οι δύο κοπέι στα δύο. Μά επί τέλους πρέπει νά κάνεις κάτι για νά σ' αγαπήσω και νά τελειώνουμε. Τά σκουπίδια χορηγούν άνάμεσα στα πόδια μου. Κάπου έδώ είχε γίνει ό βιασμός. Σε μιάν πέτρα. Θυμάμαι τή μέρα. Ήταν γαλαζοκίτρινη σαν σήμερα κι ή νύχτα της εύκολη για νά μαντέψεις άν θα βρέξει. Μόνο πού τότε σ' είχα δίπλα μου και γελούσαι κι ήξερα πολλά. 24 Άπριλίου. Ήσαν ή μόνη πού άνέβηκες σ' όλη τή σκάλα δίχως νά γελαστείς. Και μέ νίκησες. Όταν έφυγες μέ πόνεσε τόν δεξί μου πλευρό. Η σιγουριά σέ κάνει κι άδρανείς. Η ίκανοποίηση μπρός στόν καθρέφτη δέν έπαικούσε.

Ήξερα πώς δέν θα βρέξει σήμερα κι άνακάλυψα αύτό τόν σίγουρο τρόπο βοδίσματος, όταν τέσσερα δάχτυλα μπροστά στή μύτη πού παπουτσιού μου, άνάμεσα σέ μιάν ρόγισι από σταφύλι, πατημένη και σ' ένα σπύρτα άριστέρα της, μιάν πιθαμή περίπου τόνά άπ' τάλ-

λο, ἔπεσαν μαζί δυὸ σταγόνες ἀπὸ βροχῆς. Πάσο καιρὸ ἔχω νὰ τὴ δώ. Οἱ ἐξαπιάσεις σχεδὸν ἑφτασίιν. Δικαιολογημένα κρυώνω. Ἔχουμε μέσα Ὀικτωβρίου. Πρέπει νὰ περάσω ἀπ' τὸ σπίτι γιὰ νὰ πάρω ἓνα πουλόβερ. Καὶ μάλιστα γρήγορα, γιὰτὶ οἱ φίλοι περιμένουν στὸ καφε-νεῖο.

ΚΩΣΤΑΣ ΛΑΧΑΣ

Εἰς μνήμην

Ἡ φωτογραφία τοῦ ἐκλιπόντος σὲ πλαίσιο ἑκτακτικῆς λεπτοουργικῆς τέχνης πάνω σὲ σκούρο καφέ, σχεδὸν μαῦρο, τραπέζι. Ἀγριολούλουδα, ἐπίτηδες ἀγριολούλουδα, μὲ δυσφορία στολίζουν γυάλινο ἀνθοδοχεῖο. Κυριακὴ Μαΐου καὶ περίμεναν κάπως ἀλλοιῶς νὰ περάσουν τὴν ἡμέρα.

Ὀπωσιδῆποτε ἡ μυρουδιά τοῦ μωσχολίβανου δημιουργεῖ τὴν πρέπουσα ἀτμόσφαιρα. Σικηνοθεσία ἐπιμελής. Ἀντικείμενά τοῦ πολὺ ἀγάπησε ὁ μετασιπὰς τοποθετημένα μὲ συγκίνηση. Μιὰ «καλημέρα» — πουλὶ σὲ ἀνοιχτὸ παρὰθυρὸ — ἔργο ξυλουργικῆς μὲ τὸ ὁποῖο ὁ τιμῶμενος θὰ ἀπησχόλησε, ὑποθέτω, πολλὰς ὥρας τὸν καθηγητὴ τῶν «τεχνικῶν». Μιὰ ἐταιξίερα μὲ τρία ὄνισα ἐπίπεδα κόντρα πλακέ, φιλοξενεῖ τώρα μπουκαλάκι μὲ κολώνια, —πρόβλεψις γιὰ κάθε ἐνδεχάμενο— ἔχει τὴν καρδιά της ἡ κυρία Ἐλευθερία.

Οἱ παριστάμενοι μὲ ἀνάλογη γιὰ τὴν περίστασις ἔκφραση. Παραλυμένο τὸ κάτω χεῖλος, πεσιμένη ἡ κάτω σιαγών, διαβιλέπεις ἤδη γωνίες ἀπὸ ἐδῶ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ τοῦ στόματος. Τὸ βλέμμα σχεδὸν ἀπλανές. Ὅλοι αὐτὰ σὲ πρόσωπα πού ἔχουν πάρει ἐλαφρὰ κλίση πρὸς τὰ δεξιὰ. Τὰ πόδια, σὴν ὕψος τῶν ἀστραγάλων, συμπλέκονται. Τὰ χέρια σὲ ἀτονία ἢ σὲ μονότονη μηχανικὴ κίνηση.

Μοιρολογήτρες, ἐπὶ τούτου κλεισιμένες, πῆραν θέση ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς φωτογραφίας. Τιμῆς ἔνεκεν πιὸ κοντὰ στὴν ἔκφραση τοῦ εἰκονιζομένου. Ἀλλωστὲ αὐτὸ θὰ βοηθήσει σὲ συγκινητικώτερες ἐκδηλώσεις.

Ρωτοῦν «γιατὶ τόκομας αὐτό» καὶ ἀκόμα «ποῦ βρίσκονται τὰ ματάκια σου», «τὰ χεῖλάκια σου», καὶ ἂν συνάντησε τὸν Ἀντρόνικο. Ἦταν ποτερας τοῦ μνημονευομένου ὁ Ἀντρόνικος πού χάθηκε σπούς Ἀγίους Σαράντα.

Τώρα καιμαρώνει, ἀναποφάσιτος μέσα ἀπὸ μιὰ φωτογραφία, εὐ-

χαρικοποιημένους πού ὁ πλανόδιος φωτογράφος πέτυχε νὰ τὴν μοντάρει ἔτσι πού φαίνεται ὅτι ὁδηγεῖ ἀεροπλάνο. Μόνο πού κάτω κάτω διακρίνονται οἱ γκέτες του. Πάντως καὶ προνομίαι ἔχει γύρω γύρω, σὲ σχῆμα καρδιάς, καὶ κάποιους στίχους διαβάξεις στὸ πλαίσιο:

Λάβε κορμὶ χωρὶς ψυχὴ
καὶ σῶμα δίχως αἷμα,
λάβε καὶ πῆν φωτογραφία μου
γιὰ νὰ θυμᾶσαι ἄμυνα.

Οἱ μοιραολογῆτρες συνεχίζουν τοὺς κοπετοὺς καὶ μαζί τὶς ἐρωτήσεις πάντα. Κι αὖ μὲ τὸ δίκιο τους, γιὰ τὸ ἀστυνομικὸ δελτίο μᾶς ἄφησε τότε ἀπληροφόρητους. Βέβαια, βρίσκουν πὼς «ἦταν καλὸ παιδί», «ἔξυμνος» καὶ πὼς δὲν ποιεῖται νὰ ποτίζει κάθε πρωτὶ τοὺς αὐτοφρεῖς κρίνους τῆς αὐλῆς.

Μιὰ κυρία διαπιστώνει πὼς ὁ καιρὸς ἔστρωσε, σὲ πείσμα τοῦ μετεωρολογικοῦ δελτίου καὶ πὼς οἱ τριανταφυλλιές της προαδέσπονε τὶς τελευταῖες μέρες. Ἀποφαίνεται ὅτι τὸ κιστανόχωμα πού πουλᾶνε στὴ γωνία Κομνηνῶν —Βασιλέως Ἡρακλείου, εἶναι ἐξαιρετικόν.

Μὲ διακριτικότητά μιὰ κοπέλλα μετρά τὰ κεφάλια. Τὰ δάχτυλά της κοντυλοφόρει πού καταγράφουν τοὺς παρόντες. Προφανῶς καφεδάκι. Σπχαίνομαι τὸν κοφρὲ καὶ σ' αὐτὸ φταίει ἡ πενθοῦσα πού δὲν καταφέρνει τὸ ψήσιμό του. Ὅμως ἐπιμένει κάθε πρώτη τοῦ μηνὸς νὰ μοῦ λέει: «Ἔμει καφεδάκι;». Νοικιάζω δωμάτιο στὸ σπίτι της καὶ συμφωνήσαμε νὰ προπληρώνω τὸ μηνιαῖο. Ἔτσι εὐτυχῶς πού ἡ κυρία Ἐλευθερία δὲν εἶχε καιρὸ γιὰτὶ ἔπρεπε νὰ κλαίει.

Ὁ καφὲς ἦρθε. Ζητήσαμε «ἀφροσι ἀμαρτιῶν», «γαῖαν ἐλοφρὸν» καὶ τὰ παράμοια. Σιωπὴ... Ἀναζητεῖται ὁ θαλαλέος πού θὰ κάνει τὴν ἀρχή. Ὑστερα ιραυφηξιές, θάρυθος ἀπὸ τὰ φλυτζάνια, λίγα ψίχουλα ἀπὸ σκούρα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐνδύματα τῶν κοινοσμένων.

Ὁ ἄλλος γιὸς τῆς νοικοκυρᾶς μου βρίσκει τὴν εὐκαιρία νὰ διασκεδάσει πῆν ἀνία τῆς παραισθημένης του. Αἰσθάνεται εὐτυχὴς πού στὴ γενικὴ κατάθλιψη βρίσκει τὴ χαρὰ.

7

ΘΑΝΑΣΗΣ ΤΖΟΥΛΗΣ

Συνείδηση

Δὲν ἀκοῦμε τὰ πέλματα τῆς ψυχῆς τὸ σκοτεινὸ
τριζόνι πὺν ἔχασε τὸ χρῶμα του, ἀδειάζει τὸ κορμὶ
σὰν τὰ κοῖλα βράχια ἀντίκρου στὴ Θάλασσα. Ὁ ἀέρας
τρῶει τὴ ράχη τοὺς γέρος φαγωμένος ἀπὸ τὰ φύκια
καὶ τὶς ἀχιθᾶδες. Οἱ ἐμπειρίες πεσμένες προσύμματα
ἢ ἀνώσκειλα μὲ τὴν ἀντίσταση στὸ κορμὶ τοὺς
ὅπως τὰ πτώματα— πάντα ὀριζόντιες
χώνονται στὴ σκέπη μας βουλιάζουν στὴ ράχη
ἀπὸ ἓνα ἄλλο σιρῶμα μὲ τὴ ράχη τοὺς γιὰ ἓνα ἄλλο σιρῶμα
χωρὶς κατὶ τὸ ἀπόλυτο: Τὸ σκοτιάδι
ἢ τὴν ὑγρασία ἀπὸ ἓνα χρῶμα
οἱ ἐμπειρίες χώνονται στὴ σκέπη μας
σὰν τὰ ἄλατα στοὺς νεφρούς.

Δὲ μιλοῦμε γιὰ νεκροταφεῖον ὅτι πέφτει
στὸ γῶμα φτυρῶνει —τὰ κόκκαλα εἶναι τὰ ὀθῶνια
λευκάζοντα μὲ τὰ εἶδωλα καὶ τοὺς ἥχους
ἀπὸ τὰ πράγματα.

Θὰ λέγαμε γιὰ τὴν Πομπητᾶ
πὺν δὲ μπόρεσε ἢ λάβα μὲ τὸ κορμὶ τῆς
νὰ μπεῖ σὰν πυρετὸς νὰ ἐξαφανίσει
τὰ εἶδωλα τῆς ἀγωνίας, τὶς σκιές
κι' ἔμεινε τὸ μέτρο τοὺς οἱ διασπάσεις
ἀπὸ τὸ 212 M.X. μὲ τὴ φωνή τοὺς
περασμένη ἀπὸ χιλιάδες κόκκαλα
νὰ κατοικεῖ στὴ ραχοκοκκαλιά μας.

Ἐκεῖ ἦταν εἶδωλα πὺν τὰ γεμίζει
ὁ χρόνος καὶ ἡ φαντασία του σὰν τὰ κοῖλα βράχια
καὶ τὶς ἀχιθᾶδες.

Οἱ ἐμπειρίες ἀπὸ τὰ πόδια τῆς ἡλικίας μας
μὲ τὰ κοιμένα μέλη τοὺς

διὰν δὲ μᾶς δόθηκαν
μὲ τὰ δικὰ μας χέρια

Μὲ τὴ βία τοὺς
διὰν ἀδειάζαμε ὅπως οἱ σπηλιές νὰ ἐνοικήσουν
καὶ νὰ θορυβοῦν

οἱ ἐμπειρίες μ' ἓνα ποιήρι

πετρέλαιο καὶ μὲ τὰ σπύρτα σὲ μιὰ κόχη
 τότε πὺν κρυῶναμε μὲς στὸ κορμὶ μας
 καὶ θέλαμε νὰ τεντώσουμε τὰ μέλη μας
 δὲν ἦταν εἰδῶλα οὔτε ἤχοι τῶν πραγμάτων
 οὔτε σκιὲς ἀλυσσοδεμένες μὲς στὰ πράγματα
 νὰ κρύβουν τὴ μόνωσή τους ἢ νὰ τὰ ἐξαφανίζουν
 μπορεῖ νὰ μειέστησαν κι' ἄς τὶς περιμέναμε
 ἀπὸ τὰ χέρια ἢ ἀπὸ τὰ πόδια μας
 ἢ ἀπὸ κάποια εἴσοδο τοῦ κορμιοῦ μας.
 Δὲν ἦταν εἰδῶλα ἀφοῦ φοβόμαστε νὰ σκύνουμε
 σιτὴ σκέψη μας ὅπως σὲ μιὰ στέρνα.
 μὲ πνιγμένους πὺν ἐμεῖς ποτὲ
 δὲν τοὺς εἶδαμε νὰ πνίγονται.
 Ἐκεῖνα τὰ πρόσωπα δυσανάγνωστα
 ἀπὸ τὶς ἐμπειρίες ἄδικα εἶπαμε
 πὺς πνίγηκαν ἢ πὺς τὰ πνίξαμε.
 Ἐκεῖνα τὰ πρόσωπα μὲ τὰ μεγάλα μάγουλα
 σὰν δυὸ ἄδειες τσέπες πὺν κρέτησαν
 τὰ ποτάμια ἔναν καιρὸ —
 κρόκ κρόκ στὸ πλακόστρωτο
 τὰ πέδιλα καὶ πατοῦσαν τὸ κορμὶ
 τῆς νύχτας ὅπου ἰθὺριοσαν σὰν τὸ βάιραχο.
 Κρόκ κρόκ ἐκεῖ βροῖκα τὴ Σοφία.
 Ἔνα ἡμισέληνο γέλιο καὶ τὸ αἷμα
 στὸ πρόσωπο σὰ νὰ ἰῶχε στὰ χέρια
 καὶ ἀλείφονταν. Στὸ κορμὶ τῆς γεννοῦσαν
 τ' ἄγριοπερίστερα ἴσως κι' οἱ πειροπέδικες
 κελαῖδοῦσε ὅλες τὶς ὥρες ἡ Σοφία.
 Ἐκεῖνα τὰ πρόσωπα στημένα σιτὸν τοῖχο
 ἐκεῖνα τὰ πρόσωπα σὰ μέσα σ' ἓνα ἀμύγδαλο
 μπορεῖς νὰ δεῖς τὰ μέλη τῆς Σοφίας
 τὰ πόδια τῆς
 τὸν κατακόρυφο λαμπὸ τῆς
 καὶ τὴν ἀντλία πάνω ἀπὸ τὸ αἷμα τῆς.
 Αὐτὸ εἶναι ἓνα ἔγκλημα. Ἔχουμε κρυμμένα
 πολλὰ ἐγκλήματα. Εἶναι βέβαιοι νεκροὶ
 χωρὶς ὀθῶνια ν' ἀπουσιάζουν καὶ τοὺς κουνδαλοῦμε
 πάνω μας — μιὰ σπηλιὰ ἀνοιχτὴ κατὰ τὴ θάλασσα
 φαγωμένη ἀπὸ γλῶσσες πυρίχνες ἀπὸ τὴ ράχη
 τῶν κυμάτων κι' ἀπὸ τὰ πέληματα τῆς βροχῆς

πὸν κόβει τὸ βάθος τοῦ χρόνου ὅπως
 ἔσαν κούφιο καρπὸ
 ἐκεῖ εἶναι τὰ μέλη τῆς Σοφίας δυσανάγνωστα
 μὲ τὸ μαχαῖρι σιὸς μῆσους τῆς.

Θηλυκό αίμα

Μὲ περιρρέει τὸ θηλυκὸ αἷμα πράσινο ὅπως τῆς ἀκροίδας.
 Τὸ κόκκινο αἷμα μου ἀνεβαίνει σιὸς μῆσους σου
 ἐνανθρωπίζονται σιὸς κόλπους σου τὰ πεινασμένα μου
 ἔνσικτα. Ἀνίκητο ἔντομο μὲς σιὸ κορμί μας
 τὸ πυρίκαιστο, σκύμνε πὸν κρεουργεῖς τὸ σῶμα
 τοῦ καλοκαιριοῦ σιὰ ὀθόνια τὰ ἐπιθαλάμια.
 Ἔρωτα μὲ τὰ μάτια χωρὶς σκορίαση
 ἢ περίσκεψη, σιὸς ἄσπερος κόλπους πὸν διημερεύεις
 βγαίνουν σιὸ φῶς τυφλὰ σκοτεινὰ πουλιὰ ἀπὸ τὸ κορμί μας
 φραγμένα ἀπὸ τὰ χρόνια καὶ τὴ συνείδηση.
 Πόσους πριγμένους ἔχει τὸ κορμί μας
 μὲ τὴ γλῶσσα βιασμένη σιὸ λαιμὸ τους
 ἔξω ἀπὸ τὰ δόντια γεμάτη ἔντομα καὶ ἄλγος...
 Δέρμα ἰάσπεως πονηρμένο ἀδιάφθορο
 σιὴ σκέψη τοῦ Προφήτη, σκοτεινὸ
 πουλὶ σιὴν ὄρασή του, ἡδονικὸ δηλητήριο
 ὀριζόντιοι μειρηθῆκαμε καὶ περισσεύσαμε
 ὅσο τὰ κορμιά μας.
 Στὶς παραποιάμεις ὅχθες τῶν μῆσων σου
 ρέει ἡ βροχὴ ἀπὸ τὴ ραχοκοκκαλιά σου
 ἐκεῖ ὠθοῦνται ἐκεῖ ὀρύονται
 τὰ διηρασμένα ἔνσικτα πλήρη ὀρυγῆς.
 Ἔρωτα πλήρης εἰς τὸ κάλλος
 καὶ τὴν ἀφθονία τῆς τρυφηλότητος
 ἐράσμιε προκοσούσῃ τῆς σαρκός μου
 τὸ αἷμα μου διαπνέει πυρίγνο, ἀνεβαίνει
 σιὸς μῆσους σου τοὺς ὑακίνθινους
 ἀσπαίρει σιὸς κόλπους σου, σιάζει
 σιὴ ρίζα τῶν δοντιῶν σου ἄσπιλο. Ἔρωτα δυνατὲ
 γαιῶδη εἰσηνικὲ φίλε. Μὲς σιὸς πολέμους
 τοῦ αἱματός σου ὑπάρχομε. Ἀμήν.

Ἡ ἀπαγωγή

Ἀξέστος καὶ σκληρὸς ὁ Ἐρνέστος I. Μπίρων, ὁ ἐραστὴς τῆς τσαρίνας Ἀννας Ἰβάνοβνας καὶ μαζὶ προσωρινὸς ἡγεμόνας τῆς Ρωσικῆς αὐτοκρατορίας ὀνομάστηκε, μὲ τὴν παρρησίαν τοῦ ρωσικοῦ πριγκιπικοῦ οἴκου, καὶ πρίγκηπας τοῦ Κούρλαντ. Καὶ φυσικὰ, ἀφοῦ δὲν ἔμοιαζε τοὺς προκατόχους του, παράτησε τὸ Μιτάου καὶ ἔμενε στὰ ἀνάκτορα τῆς Πετρούπολης. Τὸ πριγκιπάτο του τὸ τίληγαν, δίχτι ὁλόκληρο, οἱ σπιοῦνοι. Ἐῖτσι ὅποιον λογάριάζαν ὑποπτο γιὰ τὰ ἀντιμπρωσινικά φρονήματά του, γιὰ τὶς ἐκδηλώσεις του τὸν ἄρπαζαν νύχτα καὶ χωρὶς ἀνάκριση ἢ δικαστικὴ ἀπόφαση τὸν ἔσερναν στὴ Σιβηρία ἢ σ' ἄλλες ἀπομακρὲς ἐπαρχίες τῆς αὐτοκρατορίας.

Καιροὶ λοιπὸν γεμάτοι ἱντριγκες, αὐθαιρεσίες καὶ συνωμοσίες. Κι εἶναι γνωστὰ ὅπωςδήποτε τὰ παρατρέγοντα τῆς τυραννίας: σχέδια καὶ πλεχτάμες γεννιοῦνται καὶ μεγαλώνουν στίς κεφαλές τῶν ὁργάνων ποὺ τὴν ὑπηρετοῦν. Μιὰ ἀλλαγὴ, ἓνα λάθος στὸ ὄνομα, μιὰ παρατήρηση ποὺ μόλις τὴν ψιθυρίζει ἓνας θλοσυρὸς μεγαλοκαρχαρίας καὶ τὴν παίρνει γιὰ διαταγὴ τὸ προμαγμένο λαγωνικὸ του παραλάει, περιπλέκει, καταστρέφει. Ὅμως ἡ μοῖρα τοῦ Φὸν Ρίνγκεν ἀπὸ τὸ Ἀλντενσχοφ ἀποτελεῖ ἓνα παράδειγμα πολὺ χαρακτηριστικόν.

Νέος καὶ ἀνύπαντρος ἀκόμη ὁ Φὸν Ρίνγκεν ζοῦσε μὲ τὴν ἀδελφή του (καὶ αὐτὴ ἐλεύθερη) στὸ πατρικὸ του σπίτι καὶ φρόντιζε στὴ θέσιν τοῦ ἄρρωστου πατέρα του τὸ μικρό τους κτήμα. Μ' αὐτὴ τὴ λιγοστὴ παρουσία τους δὲν εὑρίσκει ἀναπαμό. Οἱ γεωργικὲς φροντίδες τὸν ἀπορροφοῦσαν. Καὶ φυσικὰ δὲν τοῦ ἔμενε καιρὸς καθόλου γιὰ πολιτικά. Ζοῦσε ἀπλῶς νοικοκυρεμένα καὶ ἀθόρυβα. Τὶς ὥρες πάλι τῆς σχόλης τὶς περνοῦσε στὸ κυνήγι, στὸ σπίτι μὲ τοὺς δικούς του καὶ πότε—πότε συντροφιά μὲ τοὺς γείτονες.

Τὸ βράδυ μιᾶς καλοκαιριάτικης μέρας ὁ Φὸν Ρίνγκεν βολτάριζε γιὰ νὰ χαρεῖ τὴ δροσιὰ τοῦ σούρουπου στὴν ὁλλέα μὲ τὶς λεῦκες. Κάποια στιγμή εἶδε νὰ ῥοχονται κατ' ἐπάνω του τέσσερες ἄντρες ὁλόπελα ἄγνωστοι. Κοντοστάθηκαν καὶ τοὺς μίλησε γερμανικὰ καὶ ἀφοῦ δὲν ἔπαιρνε ἀπάντηση λιθουανικά. Ἐκεῖνοι τίποτε καὶ ὁ ἄνθρωπος τὰ χρειάστηκε. Κι ὅπως ἦταν ἐντελῶς ἄοπλος, καὶ οὔτε ξύλο δὲν κρατοῦσε, τοῦ ῥίχτηκαν καὶ τὸν κου-

τρουβάλησαν στο χώμα. Έσφιξαν το λαιμό του άγριες χερούγκλες που δεν μπορούσε να κάνει τίχ. Τόν έδεσαν χεροπόδαρα, τόν φήμοσαν και τόν έφεραν κατά το δράμα, όπου περίμενε μια γλεστή άμαξα με δυο άλογα και λίγοι καθαλάρηδες κρατώντας άλογα έφεδρικά. Οί άντρες που του είχαν έπιτεθεί άλλαξαν γρήγορα με τους καθαλάρηδες δυο λόγια σε γλώσσα που την πήρε για ρωσική, άνοιξαν την πόρτα και τόν έσπρωξαν μέσα. Όποτε η πόρτα έκλεισε κι η άμαξα με τη φρουρά της ξεκίνησε.

Όλα αυτά έγιναν τόσο γρήγορα που ο άνθρωπος δεν πρόλαβε να καταλάβει καλά—καλά τι του συνέβαινε. Τώρα μέσ' τη σκοτεινή κλούβα, πεταγμένος πάνω σε μπόλιζο σκορπισμένο άχυρο, προσπαθούσε να συγκεντρωθεί και να σκεφθεί τη θέση του.

Θιμήθηκε τόν τόπο που στέκονταν ή άμαξα κι έτσι συμπέρανε πως ακολουθοΰσαν κατεύθυνση κατά τα ανατολικά, κατά την επαρχία του Λίφλαντ, πράγμα, που σήμαινε πως θα περνοΰσαν γρήγορα τα ρωσικά σύνορα. Μά του ήταν αδύνατο να βρει ποιοί ήταν οί άνθρωποι που του έπετέθησαν και τόν φυλάδευαν.

—“Αν είχα φωνάξει βοήθεια άμέσως την πρώτη στιγμή! σέφτονταν. Μά πάντα άπαφασίζω τόσο άργά..

Μάταια προσπαθούσε να βρει κάποιον έχθρό του. Μά μπορούσε αυτός τέλος πάντων να σταθεί εμπόδιο, να πειράξει κάποιον χωρίς να το ξέρει; Άνάμεσα στο μικρό κύκλο των γνωστών του δεν έβρισκε κανέναν που να του ήθιλε το κακό. Κι έτσι δεν μπορούσε παρ'όλα να υποθέσει δυο πράγματα: ή έπασε, θύμα κάποιας πλάνης ή έπασε σε χέρια ληστών. Με τη σκέψη αυτή σαν να ήσυχασε: —«Μά τι έχω να φοβηθώ; σκέφτονταν. Τι μπορούν να θέλουν αυτοί, αλλά και κάθε άλλος σ' αυτόν τόν κόσμο, από μένα, απ' τη ζωή ενός άσημου κτηματία; Γά να ιδούμε, αν είναι παρεξήγηση πρέπει να ξεκαθαρίσουν τα πράματα. “Αν είναι πάλι κλέφτες θα ζητήσουν λύτρα... ‘Ο γέρος θα βρεθεί στην ανάγκη να δανειστεί... θα βάλει ενέχυρο ένα κομμάτι δάσος... Κάτι τρομερό βέβαια... αλλά τόσο αναγκαίο...». Καί λογάριαζε άργά, κατά τόν πρόπο του, κι οί σκέψεις του θόλωναν και, καθώς ήταν στο πόδι απ' τα χαράματα, με το λίκνισμα της άμαξας αποκοιμήθηκε.

Ξύπνησε μόλις τ'άλογα σταμάτησαν. Του άνοιξαν την πόρτα, τόν τράβηξαν έξω και τόν έλυσαν. Άλλά την ίδια στιγμή ένας απ' τους άπαιγωγείς του του πρότεινε το πιστόλι και του

‘δινε νὰ καταλάβει μὲ χειρωνακίες καὶ νοήματα τὶ τὸν καρτεροῦσε, ἂν δοκίμαίξε νὰ τὸ βάλει στὰ πόδια. Ὁ Φὸν Ρίνγκεν κοίταξε γύρω κι εἶδε στὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ, σχεδὸν δυὸ μίλια μακρυνὰ ἀπ’ τὸ “Αλντενσχοφ, ἓνα μικρὸ ρουμάνι, πολὺ γνωστὸ ἀπ’ τὰ κυνήγια του, κι ἓνα κοπάδι ἄλογα ποὺ βοσκοῦσαν. Κοντὰ του δὲσκόρρινε ἴσα μὲ ὀχτὼ ἔνοπλους ἀπ’ τοὺς ὁποίους μερικοὶ τοῦ φάνηκαν ντυμένοι μὲ σπολὴ ρώσων οὐσάσρων. Στρατοποδαριάζστηκαν ὁλόγυρα, τοῦ ‘καναν νόημα νὰ καθίσει κι αὐτὸς κι ἄρχισαν νὰ δειποῦν δίνοντας καὶ στὸ σκλάβο μπόλιζο κρέας, ψωμί καὶ ρακί. Μὰ ἢ γιατί δὲν ἤξερε κανέννας τοὺς γερμανικά καὶ λιθουανικά ἢ γιατί κάποια διατηγὴ τοὺς βούλωνε τὸ στόμα σὲ καμμιὰ ἐρώτησή του δὲν ἀπαντοῦσαν κι’ ἐτοὶ δὲν μπορούσε νὰ μάθει ποιοὶ ἦταν καὶ τί σχεδίαζαν γι’ αὐτόν.

Τὰ ἴδια καὶ τὶς ἐπόμενες μέρες, ἡ πορεία τοὺς συνεχίζονταν ἀπαράλλαχτη μὲ μιὰ μονάχα διαφορὰ: πὼς ὁ αἰχμαλώτος τὴν ἔμενε μέσ’ στὴν ἄμαξα λιπὸς. Γιὰ ἀντάλλαγμα ὅμως σκέπασαν τὰ παράθυρα μὲ γερὰ καλύμματα καὶ κλείδωσαν τὴν πόρτα. Μόνο σὰν στρατοπέδευε τὸ ἀπόσπασμα, πράγμα ποὺ γίνονταν σ’ ἀπόμερους κι ἐρημικοὺς τόπους, ἔβγαινε ἀπ’ τὴ φυλακὴ τοῦ ὁ Φὸν Ρίνγκεν. Βέβαια οἱ συναδοὶ του δὲν τὸν κακομεταχειρίζονταν, ἀντίθετα τὸν φρόντιζαν πολὺ, μὰ ποτὲ δὲν τοῦ ‘διναν μιὰν ἀπάντηση. Κι ὅμως ἔνοιωθε πὼς ἡ πορεία τοὺς συνεχίζονταν κατὰ τὰ ἀνατολικά κι ἔτσι λογάριζε πὼς τὴν ἄλλη μέρα θὰ βρίσκονταν σὲ κάποιο πέρασμα τοῦ Ντύννα...

Ἀπὸ ὥρα σὲ ὥρα περίμενε κάποιο γεγονός, ποὺ θὰ τοῦ ξεδιάλυνε τὸ μυστήριο, ἢ τοῦλάχιστο ἓνα καινούργιο ἐπεισόδιο στὴν περιπέτειά του. Ἀλλὰ οἱ μέρες περνοῦσαν καὶ τίποτε: μονάχα κάλπαζαν, στρατοπέδευαν καὶ πάλι κάλπαζαν. Οἱ μέρες ἔγιναν ἐβδομάδες καὶ καμμιὰ ἀλλαγὴ. Οἱ μέρες ἄρχισαν νὰ μικραίνουν, οἱ νύχτες νὰ γίνονται παγερές, ὁ Φὸν Ρίνγκεν ἐφοδιάστηκε μὲ μιὰ προβιά καὶ λίγα σαμπροσκούτια. Δὲν στάθμευαν στὸ ὑπαιθρο πιά, παρὰ σὲ μετόχια, κι ἐρημικὰ ζευγολαπειῶ. Μὰ οἱ φρουροὶ ἐμπόδιζαν κάθε φορὰ τὸν Φὸν Ρίνγκεν νὰ πλησιάζει τοὺς κατοίκους τῶν.

Ἔτσι σιγὰ—σιγὰ καταλάγιαζε ἡ ἀνησυχία τοῦ σκλάβου. Πρῆγορα πείστηκε, πὼς δὲν κινδύνευε ἄμεσα ἡ ζωὴ του, κι ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι πάντα σχεδὸν σιγηθίζουν, συνήθισε κι ὁ Φὸν Ρίνγκεν τὴ ζωὴ του μὲς τ’ ἄμαξι. Στὴν ἀρχὴ πίστευε πὼς θὰ λύνονταν κάποτε τὸ μυστήριο αὐτό, μὰ, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχε πιά τρόπος κατὶ νὰ πληροφορηθεῖ, ἔφατσε στὸ σημεῖο νὰ παραδε-

χτεί υπομονετικά, πώς δὲν ἔπρεπε πιά νά παραδίνεται σέ ἀνώφελες σκέψεις καὶ χίμαιρες.

Οἱ φρουροὶ τοῦ πολλὰς φορὲς ἀντικαταστάθηκαν μὲ ἄλλους, μὰ καὶ ἐκεῖνοι δὲν ἔβγαζαν μιλιὰ καὶ τὸν φρουροῦσαν ἀγριότητα, ὅπως καὶ οἱ προκατόχοί τους. Ἡ κλειστή ἄμαξα ἔγινε κλειστό ἔλκυθρο. Περνοῦσαν ἀτέλειωτες χιονοσκεπαστες ἐκτάσεις καὶ ξημέρωναν στὸ ὑπαιθρο. Κι ἐνῶ στὴν ἀρχὴ καταλάβαινε τὴν κατεΐληψη πὺ ἀκολουθοῦσαν παρατηρῶντας τὸν ἥλιο καὶ τ' ἀστέρια, σιγὰ—σιγὰ πὸ παρατήρησε καὶ αὐτό, βλέποντας πιά πὺς τὰ σημεῖα τοῦ ὁρίζοντα εἶχαν χαθεῖ...

Κάποτε τὰ χιόνια ἔλυναν, τὰ νερά ἀφρίζαν, τ' ἀνοιξιμάτικα ρυάκια διαχέονταν στὶς ἀπέραντες ἐκτάσεις καὶ κάποτε, ὅταν ἡ πορεία τους γίνονταν ἀδύνατη, περνοῦσαν τὸν καιρὸ σέ χιόνια ἐρημικά. Τὸ ἔλκυθρο ἀντικαταστάθηκε πάλι μὲ ἄμαξα καὶ ὤρχισε πάλι ἡ ἀτέλειωτη πορεία. Γύριζαν τὰ ἀποδημητικά ποιλιᾶ, φαινόταν ὁ ἥλιος, γίνονταν καλοκαίρι, φθινόπωρο, ἀνοιξη καὶ πάλι καλοκαίρι... Μὰ ὁ Φὸν Ρίνγκεν εἶχε χάσει πιά κάθε ἐλπίδα, πὺς θὰ τελείωνε αὐτὴ ἡ ἀδύσσεια καὶ πὺς θὰ μπορούσε ποτὲ ν' ἀποχτήσῃ τὴν λευτεριά του. Δυὸ χρόνια γύριζε μὲ βουβὴ συνοδεία δυὸ χρόνια κατακλύζονταν γύρω ἀπὸ ξένες φροσιές, δυὸ χρόνια δὲν τοῦ μίλησε κανένας καὶ δὲν κουβέντισε μὲ κανένα. Τὸ ἀπλοῖκό του πνεῦμα τυλίχτηκε μὲς' στὴν πορεία τῶν γεγονότων. Παραδόθηκε ἀνεπαίσθητα καὶ ἔλεγε πὺς ἦταν θέλημα Θεοῦ καὶ μοῖρα του, ἔτσι νὰ ταξιδεῖ.

Μιὰ νύχτα, καθὼς ἡ ἄμαξα σταμάτησε, ξύπνησε. Ὅλα ἦταν βελτισμένα στὴ σιωπὴ, κανεὶς δὲν ἔρχονταν νὰ τοῦ ἀνοίξει, νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ βγεῖ ἔξω, ὅπως γίνονταν ἀνέκαθεν. Ὁ Φὸν Ρίνγκεν περιμένε υπομονετικά ὥρες ὁλόκερες, μὰ δὲν ἀκούγε τὴν παραμικρὴν κίνηση. Καμμιὰ φορὰ ἔπιασε τὸ πόμπλο, ἡ πόρτα ἦταν ξεκλείδωτη καὶ ὑποχώρησε. Κατέβηκε καὶ εἶδε μὲς' στὸν προῶν ἥλιο προστά του τὸ πάροχο καὶ τὸ σπίτι του στὸ Ἀλντενσχοφ! Τινάχτηκε ὁλόσωμος σὰν νὰ προσπαθοῦσε νὰ διώξῃ ὄνειρο, ἔτριψε τὰ μάτια του, μὰ ἡ εἰκόνα ὁλόιδια παρέμενε προστά του. Κοίταξε γύρω: ἡ ἄμαξα στέκονταν ὁλομόναχη καὶ αἶτε ἄλογα ἔβλεπε αἶτε φρουρούς.

Σὰν ἀπὸ λήθαργο διέσχισε ἄργα τὸ πάροχο, τὸ τόσο γνωστὸ ἀπ' τὰ παιδικὰ του χρόνια, τραβώντας γιὰ τὸ πατρικό του. Μπήκε στὴν τραπεζαρία, ὅπου αἱ δικοὶ του προγευματίζαν καὶ στάθηκε στὴν πόρτα παγωμένος. Ἐκεῖνοι στὴν ἀρχὴ τὸν κοίταζαν ξαφνιασμένοι μὴ μπορῶντας νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν μὲ τὴν

ἄδλια πρωτόγονη φορεσιά του, τὰ ἄκουρα κι ἀνάκατα μαλλιά καὶ γένια του. Τέλος ἡ μάννα του πετάχτηκε:

—Ἐρρίκε! ἔσκουξε καὶ ρίχτηκε ἀπάνω του, τὸν ἀγκάλιαξε, τὸν ἔβρεχε μὲ τὰ δάκρυά της. Πατέρας, μάννα κι ἀδελφή τὸν φιλοῦσαν, τὸν ἀγκάλιαζαν πότε κλαίγοντας, πότε γελώντας καὶ τὸν ρωτοῦσαν ἀσταμάτητα κι ἀνάκατα γιὰ ὅλα. Μὰ ἐκεῖνος στεκόταν φοβισμένος κι ἀλλοπαρμένος —σὺν πεντάξενος πού ἀπὸ λάθος ἄγνωστοι ἄνθρωποι τὸν θεωροῦν γιὰ δικό τους καὶ τὸν περιβάλλουν μὲ τὴν ἐμπιστοσύνη τους, ἀνίκανος τελείως νὰ καπαλάβει, νὰ ξεδιαλίνει τὴν παρανόηση.

Ὅμως σιγά—σιγά γλύσπηρε στὸν κύκλο τῶν δικῶν του καὶ μολονότι τὸν περισσότερο καιρὸ ἔμενε ἀμίλητος, ἔνοιωθε κάποια χαρὰ. Οἱ δικοὶ του φρόντιζαν, τοῦ ἔδιναν κουράγιο, ὅσο καλύτερα μπορούσαν κι ἔτσι, ὥστερα ἀπὸ λίγον καιρὸ, βρῆκε πάλι τὶς παλιές του ἀσχολίες, κι ἔλεγε πὼς τίποτε δὲν τοῦ εἶχε συμβεῖ. Μόνο πού ἔμενε λιγόλογος, σοβαρὸς καὶ φέρονταν ἀδιάφορα στοὺς γείτονες (πού μαθαίνοντας τὸ γυρισμὸ του, ἔφταναν στὸ σπίτι του παρές—παρές), διατηρῶντας μιὰν ἀπόξενη κι ἀφηρημένη ἐκφραση στὸ πρόσωπό του.

Ὁ πατέρας του, πού ἦταν καλὰ σπουδαγμένος κι ἤξερε νὰ πιάνει τὴν πέννα, σύνταξε μιὰ μακροσκελέστατη μήνυση καὶ τὴν ἔστειλε μὲ τὴ βοίλα του καὶ μὲ τὴν ὑπογραφή τοῦ γιου του «διὰ τοῦ κ. Ἐπαύχου τοῦ Κούρλαντ» στὴν πριγκιπικὴ κυβέρνηση.

Λίγον καιρὸ ὥστερα ἀπὸ τὸν Φὸν Ρίνγκεν πετάχτηκε μιὰ νύχτα ἀπ' τὸν ὕπνο του τὸ ἀναδεχτούρι του ὁ Ἴντρικ, ἓνα παιδί πού φρόντιζε τὸ στάβλο τους, κι εἶδε μέσα στὸ στάβλο μιὰ φουγούρα. Γνώρισε γρήγορα τὸν Ἐρρίκο Φὸν Ρίνγκεν νὰ κρατᾷ πρὸ χέρι του ἓνα φανάρι κι ἔκανε νὰ τρέξει κοντὰ του, πρόθυμος σὲς ὁματαγές του. Ἐκεῖνος ὁμως, ἀμίλητος, τοῦ ἔγνεψε νὰ σταθεῖ, τραβῆξε μόνος του δυὸ ἄλογα ἔξω ἀπ' τὸ στάβλο κι ἐνῶ τὸ παιδί εἶχε πιά ἀποκοιμηθεῖ τὰ ἔξεψε στὴ μεγάλη κλειστὴ ἄμαξα (μὲ τὴν ὁποία εἶχε γυρίσει) καὶ χάθηκε ὁρῶν μέσα στὴ νύχτα. Ἔτσι ἀπὸ τὴν ἄλλη μέρα καὶ πέρα, ὅσο κι ἂν τὸν ἔψαχναν, κανένας δὲν μπόρεσε νὰ τὸν ξαναδεῖ.

Στὸ μεταξύ ἡ μήνυση ἔφτασε στὴν πριγκιπικὴ αἰλὴ, καταχωριάστηκε γιὰ πολὺν καιρὸ στὰ συρτάρια κάθε εἶδους ἀρμοδίων κι ὥστερα πῆρε τὸ δρόμο γιὰ τὴ ρωσικὴ κυβέρνησις, ὅπου τὴν περίμενε ἡ ἴδια τύχη. Μετὰ διαβιβάστηκε στὴν πριγκιπικὴ αἰλὴ καὶ «διὰ τοῦ κ. Ἐπαύχου τοῦ Κούρλαντ» γύρισε πάλι στὸ

“Αλντενσχοφ με ένα συνοδευτικό έγγραφο. Σ’ αυτό τονίζονταν ρητῶς πῶς οἱ ἀρμόδιοι θὰ ἐνεργοῦσαν με μεγάλην αὐστηρότητα «ἐὰν ὁ ἐνάγων ἠδύνατο νὰ καταγγεῖλει ὀνομαστικῶς τοὺς ἐνόχους τῆς ἀπαιγωγῆς τοῦ υἱοῦ του».

Καὶ φυσικὰ ὅταν ἦρθε στὸ “Αλντενσχοφ αὐτὴ ἡ ἀπάντησις, ὁ Φὼν Ρίνγκεν εἶχε γίνει πιά ἀπὸ καιρὸ ἀφαντος...

ΣΑΚΗΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

‘Ο μουσικοσυνθέτης Μπερυστάιν

‘Ο μουσικοσυνθέτης Λέοναρντ Μπερυστάιν γεννήθηκε τὸ 1918. Σπούδασε στὸ Χάρβαρντ καὶ ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Πύστον καὶ ἄλλων συνθετῶν. Ἦδη μόλις 25 ἐτῶν διευθύνει τὴν Φιλαρμονικὴ τῆς Νέας Ὑόρκης σὰν ἀναπληρωτὴς τοῦ Μπροῦνο Βάλτερ. Τὴν ἴδια χρονιά (1943—44) ἡ συμφωνία του «Ἱεραμίας» κερδίζει τὸ πρῶτο βραβεῖο μουσικῆς τοῦ «Κύκλου τῶν κριτικῶν» τῆς Νέας Ὑόρκης καὶ ἔτσι ὁ Μπερυστάιν ἀρχίζει νὰ γίνεται γνωστὸς σὰν συνθέτης καὶ διευθυντὴς ὀρχήστρας, ἐνῶ ἀργότερα ἐμφανίζεται καὶ ὡς πιανίστας. Ἀνήσυχη φύσις, γράφει τὴν περίφημη συμφωνία του «Αἰῶνας τῆς ἀγωνίας», ἐπηρεασμένος βαθειὰ ἀπ’ τὴν τζάζ. Πολύπλευρο ταλέντο, γράφει ὕπερα, ὁπεράτα, μπαλλέτο, μουσικὴ κομωδία, κύκλους ἀπὸ τραγοῦδια, ὅπως τὰ «5 παιδικὰ τραγοῦδια, Μισῶ τὴ μουσικὴ» κ. ἄ. Ἐπίσης γράφει γιὰ κουαρτέτα ἐγχόρδων, μουσικὴ γιὰ πνευστά, ἀντιφασιστικὰ τραγοῦδια με δικὰ του λόγια, μουσικὴ ἐπένδυση σὲ διάφορα φιλμ, ὅπως στὸ «Λιμάνι τῆς ἀγωνίας» τοῦ Καζάν, καὶ συνθέτει μουσικὴ τζάζ. Στὸ διάστημα αὐτὸ διδάσκει στὸ πανεπιστήμιο Μπράνταϊς, ἐμφανίζεται στὴν τηλεόραση με ἀναλυτικὲς ὁμιλίες καὶ παραστάσεις γιὰ τὴ μουσικὴ —κλασσικὴ καὶ σύγχρονη—, γράφει ἄρθρα καὶ δίνει διαλέξεις. Ἀπὸ τὸ 1957 εἶναι μόνιμος διευθυντὴς τῆς Φιλαρμονικῆς τῆς Νέας Ὑόρκης —ἀντικαθιστώντας τὸν Μητρόπουλο— με τὴν ὁποία ἔχει γυρίσει πολλὰ μέρη τοῦ κόσμου παίζοντας κλασσικὴ καὶ σύγχρονη μουσικὴ. Τὸν Αὐγούστο τοῦ 1959 ἐπισκέφτηκε τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔδωσε δύο συναυλίες, στὴν Ἀθήνα καὶ στὴ Θεσσαλονίκη.

Τὸ 1960 θέλοντας νὰ πρωτοπορήσει στὴν τζάζ χρησιμοποιεῖ στίς συνθέσεις του τὴν Φιλαρμονικὴ τῆς Ν. Υ. καὶ τὸ κουαρτέτο Ντέιβ Μπροῦμπек, μιά ὥστ’ τὶς πρὶν γνωστὲς μικρὲς ὀρχήστρες μοντέρνας τζάζ.

Ἐγγράφη ἐπίσης τὸ βιβλίο «Ἡ χαρὰ τῆς μουσικῆς» ποὺ τυπώθηκε ἔξη φορὲς ἀπὸ τὸ 1954.

Ο μέσος όρος

Μετάφραση: ΣΑΚΗ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Ἀπὸ μικρὸ παιδί, θυμάμαι, μιλοῦσα γιὰ τὴ μουσικὴ μὲ φίλους, συνάδελφους, καθηγητὲς, μαθητὲς καὶ μὲ ἀπλοὺς ἀνθρώπους· τὰ τελευταῖα ὅμως χρόνια ἄρχισα νὰ κάνω σχατικὲς ὁμιλίες κι ἔτσι μπήκα κι ἐγὼ στὴ μακρὰ σειρὰ τῶν καλοπροαίρετων, ἀλλὰ ἀποτυχημένων γενικὰ ἀνθρώπων, ποὺ προσπάθησαν νὰ ἐρμηνεύσουν τὸ μοναδικὸ φαινόμενο τῆς ἀνθρώπινης ἀντίδρασης σιὸν ὀργανωμένο ἦχο. Εἶναι σχεδὸν σὰν νὰ προσπαθοῦμε νὰ ἐξηγήσουμε μιὰ ἰδιοτροπία τῆς φύσης. Τελικὰ πρέπει κανεὶς νὰ παραδεχτεῖ ἀπλά, ὅτι οἱ ἄνθρωποι εὐχαριστοῦνται ἀκούγοντας τὸν ὀργανωμένο ἦχο, ὅτι αὐτὴ ἡ ἀπόλαυση μπορεῖ νὰ πάρει τὴ φόρμα ὅλων τῶν εἰδῶν τῶν ἀντιδράσεων, ἀπὸ τὸ ζωῶδη ἐρεθισμὸ μέχρι τὴν πνευματικὴ ἔκσταση, καὶ ὅτι οἱ ἄνθρωποι ποὺ μποροῦν νὰ ὀργανώσουν ἦχους μὲ τέτοιο τρόπο ποὺ νὰ προκαλοῦν τὶς πιὸ ἐκοπιαστικὲς ἀντιδράσεις ὀνομάζονται κοινῶς μεγαλοφυΐες. Αὐτὰ τὰ ἀξιῶματα δὲ μποροῦν νὰ ἀμφισβητηθοῦν οὔτε νὰ ἐξηγηθοῦν.

Ἔχουν γραφεῖ περισσότερες λέξεις γιὰ τὴν «Ἡρωϊκὴ συμφωνία» ἀπ' τὶς νότες τῆς· φαντάζομαι, μάλιστα, ὅτι ἡ ἀναλογία τῶν λέξεων μὲ τὶς νότες, ἂν μπορούσε νὰ πετύχει κανεὶς ἓνα σωστὸ μέτρημα, θὰ ἦταν καταπληκτικὴ. Κι ὅμως, ἔχει ποτὲ κανεὶς «ἐξηγήσει» πετυχημένα τὴν «Ἡρωϊκὴ συμφωνία»; Μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐξηγήσει σὲ ἀπλὸ πεζὸ λόγο τὸ θαῦμα τῆς μιᾶς νότας ποὺ συμπίπτει μὲ μιὰ ἄλλη, ἔτσι ὥστε νὰ αἰσθανθοῦμε πῶς ἀκριβῶς πρέπει νὰναι οἱ νότες; Φυσικὰ ὄχι. Ὅσο ὀρθολογιστὲς κι ἂν ὁμολογοῦμε ὅτι εἴμαστε σήαματοῦμε ἀνίκανοι στὰ σύνορα αὐτῆς τῆς μουσικῆς ἔκστασης. Δὲν εἶναι ὑπερβολὴ νὰ πεῖ κανεὶς ὅτι πρόκειται γιὰ «μυστήριον» ἢ «μαγείαν».

Οἱ μεγαλύτεροι ὀρθολογιστὲς τῆς ἱστορίας παραδέχτηκαν ὅτι ὑπάρχει ἓνα λαμπρὸ μυστικὸ πέπλο στὶς αὐξητήσεις τοὺς γιὰ τὸ ἀντικείμενο τῆς μουσικῆς, ἀναγνωρίζοντας τὸν ἁρμονικὸ καὶ ὁλοκληρωτικὰ ἱκανοποιητικὸ συνδυασμὸ τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς «μαγείας», ποὺ εἶναι ἡ μουσικὴ. Ὁ Πλάτων καὶ ὁ Σωκράτης ἤξεραν ὅτι ἡ μελέτῃ τῆς μουσικῆς ἀποτελεῖ μιὰ ἀπ' τὶς σπουδαιότερες μεθόδους πειθαρχίας τοῦ πνεύματος γιὰ τοὺς νέους καὶ ἐπέμειναν σ' αὐτὴ σὰ «σῖνε κδὰ μόν»

της εκπαίδευσης· ακριβώς γι' αυτήν την αιτία, επειδή δηλ. συνδυάζε τις ιδιότητες του επιστημονικού και «πνευματικού». Κι όμως ο Γλά- των, όταν μιλά για τη μουσική περιφέρεται σε μάταιες γενικεύσεις για την αρμονία, την αγάπη, το ρυθμό και για κείνες τις θεότητες που μπορούσαν, όπως φαίνεται, να μεταφέρουν μια μελωδία. Ήξερε όμως ότι τα θούρια έσπρωχναν τους σιρατιώτες στη μάχη —καθένας τ' ό- ξερε αυτό— και ότι ώρισμένες ελληνικές μελωδίες για την αγάπη, τον πόλεμο, τα συμπόσια ή την στέψη ενός αθλητή ήταν καλύτερες από άλλες. Όπως και οι Ένδοι με τις μαθητικά πολύπλοκες κλί- μακες, τους ρυθμούς και τις «γιαγκάς»* τους ξέρουν ότι ώρισμένες εί- ναι για τις πρωϊνές ώρες ή τη δύση του ήλιου, άλλες για τις κακό- καιρίες. Ικανένος όμως μαθηματικό υπολογισμός δε μπορεί να το εξηγήσει.

Και στις μέρες μας ακόμα αντιμετωπίζουμε αυτό το εμπόδιο της «μαγείας». Προσπαθούμε να επιστημονικολογούμε με τον πολύπλοκο τρόπο μας —να μεταχειριζόμαστε αρχές της φυσικής, της ακουστι- κής, των μαθηματικών και τυποποιημένη λογική. Χρησιμοποιούμε φι- λασοφικές μεθόδους σαν τον εμπειρισμό και την τελεολογία. Τι πετυ- χαίνουν όμως για μ'ας; Οί «μαγικές» έρωτήσεις μένουν ακόμα ανα- πάντητες. Μπορούμε να προσπαθήσουμε να εξηγήσουμε π.χ. το «σχή- μα» ενός θέματος από κουαρτέτο του Μπετόβεν λέγοντας ότι ακολου- θεί το τυπικό πρότυπο της σύνθεσης, ότι δηλ. υπάρχει μια μικρή μουσική φράση (θέση) που την ακολουθεί μια «έρωτηματική απάντη- ση» (άντιθεση) που την ακολουθεί μια ανάπτυξη που βγαίνει από τη σύγκρουση των δύο (σύνθεση). Οί Γερμανοί ονομάζουν τη φόρμα αυτή «σπάλλεν». Άλλο τη λένε «συλλογιστική». Λόγια, λόγια, λό- για. Γιατί είναι άμορφο το θέμα; Έδω είναι ή δυσκολία. Μπορούμε να βρούμε εκατό θέματα με το ίδιο σχήμα, ή βασισμένα σε παραλ- λογές αυτού του πρότυπου, ένα όμως ή δύο θα είναι «άμορφο».

Όταν ήμουν στο Χάρβαρντ ο καθηγητής Μπέρκχοφ είχε τυπώ- σει ένα σύστημα αισθητικής αξιολόγησης —στην πραγματικότητα προσπαθούσε να αναπτύξει ένα μαθηματικό σύστημα, με το οποίο να μπορεί να αποδοθεί μια βαθμολόγηση της άμορφιάς με ένα σταθερό δεδομένο αισθητικής αξίας. Ήταν μια ευγενική προσπάθεια, αλλά ό- ταν όσα λέγονταν μπήκαν σ' ενέργεια φθάσαμε σ' αδιέξοδο. Οί πέν- τε ανθρώπινες αισθήσεις είναι ικανές να μετρήσουν τα αντικείμενα

(*) Μά Ινδική μουσική κλίμακα. Ο όρος όμως αυτός προσ- διορίζει μόνο τις νότες που την αποτελούν, αλλά και διάφορες μελω- δίες που δένονται μ' αυτή.

ὥς ἓνα ὠρισμένο σημεῖο (τὸ μάτι μπορεῖ νὰ διαπιστώσει ὅτι τὸ «Χ» ἔχει δύο οὐρὲς ἐν σχέσει μὲ τὸ «Υ» ποὺ ἔχει μόνο μία καὶ τὸ αὐτὸ μπορεῖ νὰ ξεχωρίσει ὅτι ἓνα τραμπόνι παίζει πιὸ δυνατὰ ἀπὸ ἓνα ἄλλο)· μποροῦν ὅμως νὰ μετρηθοῦν οἱ ἴδιες αἰσθητικὲς ἀντιδράσεις τῶν αἰσθήσεων; Ἄν ἡ «Ἡρωϊκὴ συμφωνία» πάρει βαθμὸ 3, 2 τὶ βαθμὸ θὰ δόσετε στὸν «Τριστάνδο καὶ τὴν Ἰζόλδη» ἢ σ' ἓνα μονασέ-
λιδο πρελούδιο τοῦ Μπράχ;

Μπερδευόμαστε. Χρησιμοποιοῦμε ἐπιστημονικὲς μεθόδους στὴν προσπάθειά μας νὰ ἐξηγήσουμε «μαγικά» φαινόμενα μὲ πράξεις, δυνάμεις, μάζα κι ἐνέργεια. Μὰ ἀπλούστατα δὲ μπορούμε νὰ ἐξηγήσουμε τὴν ἀνθρώπινη ἀντίδραση σ' αὐτὰ τὰ φαινόμενα. Ἡ φυσικὴ μπορεῖ νὰ «ἐξηγήσει» τῆς θύελλας, μπορεῖ ὅμως νὰ «ἐξηγήσει» τὸ φόβο μὲ τὸν ὁποῖο ἀντιδρῶν οἱ ἄνθρωποι σ' αὐτό; Κι ἂν ἀκόμα μπορεῖ, μὲ τὴν παραδεδομένη ἀνεπαρκὴ ὁρολογία τῆς ψυχολογίας, πῶς ἐξηγεῖ ἡ φυσικὴ τὴν αἴσθηση τοῦ μεγαλείου καὶ αἰσθανόμαστε σὲ μιὰ θύελλα· χωρίζοντάς τὴν μὴπως σὲ μέρη; Τρία μέρη ἠλεκτρικὴ διέγερση, ἓνα μέρος ἀκουστικὸς ἐρεθισμός, ἓνα μέρος ὁπτικὸς ἐρεθισμός, τέσσερα μέρη αἰσθήματα ἀναγνώρισεως καὶ ἄλλα δύο μέρη θαυμάσιμου γιὰ τίς παντοδύναμες δυνάμεις — ἓνα ἀπίθανο κοκτέιλ.

Μερικοὶ ἄνθρωποι ὅμως ἔχουν ἐξηγήσει τὸ μεγαλεῖο τῆς θύελλας — ποῦ καὶ ποῦ καὶ μὲ διαφορετικoὺς βαθμοὺς ἐπιτυχίας — αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ὀνομάζονται ποιητές. Μόνον οἱ καλλιτέχνες μποροῦν νὰ ἐξηγήσουν τὴ «μαγείας» μόνον ἡ τέχνη μπορεῖ νὰ ὑποκαταστήσει τὴ φύση. Μὲ τὸ ἴδιο τεκμήριο, μόνον ἡ τέχνη μπορεῖ νὰ ὑποκαταστήσει τὴν τέχνη. Καὶ ἔτσι ὁ μόνος τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο μπορεῖ κανεὶς πράγματι νὰ πεί κάτι γιὰ τὴ μουσικὴ εἶναι νὰ γράφει μουσικὴ.

Προχωροῦμε ἀκόμα στὴν προσπάθειά μας νὰ ρίξουμε λίγο φῶς στὸ μυστήριο. Ὑπάρχει μιὰ ἀνθρώπινη τάση νὰ ξεκαθαρίζουμε, νὰ σκεφτόμαστε ὀρθολογιστικά, νὰ κρίνουμε, νὰ ἀναλύουμε, νὰ περιορίζουμε, νὰ περιγράφουμε. Ὑπάρχει ἐπίσης μιὰ τάση νὰ «πουλάμε» μουσικὴ· τὴν τάση αὐτὴ τὴν προκάλεσε ἡ μεταβολὴ τῆς μουσικῆς τῶν τελευταίων διακοσίων ἐτῶν σὲ βιομηχανία. Σχηματίστηκαν ξαφνικὰ μαζικὲς ἀγορὲς, μιὰ τεράστια βιομηχανία δίσκων, ἐπαγγελματίες μὲ σταδιοδρομία, εὐγενικὴ ἀμιλλα, μουσικὰ ἐπιμελητήρια κλπ. Κι ἀπὸ ὅλα αὐτὰ βγήκε κάτι ποὺ ὀνομάστηκε «ἐκτίμηση τῆς μουσικῆς» καὶ ποὺ εἶναι στὴν πραγματικότητα ἡ ἐμπορικὴ ἀξιοποίηση τῆς μουσικῆς. Χρησιμοποιεῖ κάθε μέσο γιὰ νὰ «πουλήσει» μουσικὴ — δόλο, δεκαλογία, κολασκεία, ὑπεραπλοποίηση ἀσχημὴ ψυχαγωγία, ἀπίθανες ἱστορίες, ὅλα αὐτὰ γιὰ νὰ διατηρήσει τὴν μουσικὴ ἐπιχείρηση.

Ἡ ἐμπορικὴ ἐκμετάλλευση τῆς μουσικῆς λειτουργεῖ μὲ δύο μορφές

ανάλογα με το άκροσήπριο —ή· μιὰ είναι πιο βλακώδης άπ' την άλλη. 'Η πρώτη μορφή έχει ποικιλία άπό «πουλιά, μελίссια και ποταμάκια». Μετατρέπεί κάθε νότα, μουσική φράση ή συγχορδία σε σύννεφο, καπισάβραχο ή Κοζάκο. Διηγλυκερές ιστορίες για τους μεγάλους συνθέτες— είτε ψεύτικες είτε άσχετες.

'Η δεύτερη μορφή άφορά την άνάλυση —μιὰ σοβαρή, άξιόπαινη προσπάθεια που είναι το ίδιο ξερή κι άνισρή όσο και ή πρώτη. Είναι του είδους «τώρα παίζεται το θέμα άνάποδα άπό το δεύτερο όμπτοε». Ένα έγγυημένο ύπνωτικό. Αυτό που καταφέρνει τελικά είναι να μάς φο, καπισάβραχο ή Κοζάκο. Διηγείται γλυκερές ιστορίες για τους μεγάλους συνθέτες— είτε ψεύτικες είτε άσχετες.

Εύτυχώς όλα όσα γράφτηκαν για τη μουσική δέν περιορίζονται στο επίπεδο της «έκτίμησης της μουσικής» (της έμπορικης της έκμετάλλευσης). 'Υπάρχουν συγγραφείς που έχουν νοήματα, αλλά μόνο για άλλους μουσικούς ή καλλιεργημένους έρασιτέχνες. Κάθε τόσο έμφανίζεται ένας που δέν είναι μουσικός και που δέν είναι μουσικός και που κατορθώνει να μιλήσει στον άπλο άνθρωπο για την έσωτερική όψη της μουσικής, κι όχι μόνο για ρυθμούς, μελωδικά περίμετρα ή άπλές άρμονικές διαδοχές. Αυτοί οί άνθρωποι είναι σπάνιοι και άνεκτίμητοι. 'Ο Πλάτων έχει λίγες στιγμές όπως και ο Σαίξπηρ. 'Ωρισμένοι μυθιστοριογράφοι, όπως ο Τόμας Μάιν και ο Χάξλεϋ, έχουν γράψει άξιωματη μόνονευτες παραγράφους, ή και κεφάλαια ακόμα, για μουσικά ζητήματα.

'Η «έννοια» στη μουσική έχει άπασχολήσει τους αίσθητικούς, τους μουσικούς και τους φιλόσοφους επί πολλούς αιώνες. Οί διαπριβές πληθαίνουν και συνήθως πετυχαίνουν να προσθέσουν μόνο περισσότερα λόγια σ' ένα άκαθόριστο ήδη ζήτημα. Σ' όλη αυτή τη μάζα του υλικού μπορούμε να διακρίνουμε τέσσερα είδη «έννοιας» στη μουσική:

1) Διηγηματική—λογιστεχνική έννοια («Τίλλ Γιούλενσπίγκελ», του Ριχάρδου Στράους, «ο μαθητευόμενος μάγος» του Ντυκά).

2) 'Αημοσφαιρική—περιγραφική έννοια («'Η θάλασσα» του Βών, «Εικόνες σε μιὰ έκθεση» του Μουσσόρκυ).

3) Συγκινητική—άντιδραστική έννοια, όπως ο θρίαμβος, ο πόνος, ο πόθος, ή μετάνοια, ή χαρά, ή μελαγχολία, ο φόβος —τά πιο άντιπροσωπευτικά του ρομαντισμού του 19ου αιώνα.

4) Καθαρή ή άπάλυτη έννοια.

'Απ' αυτά τα είδη μόνο το τελευταίο άξίζει μουσική άνάλυση. Τα πρώτα πρία μπορούν να περιέχουν στοιχεία που είναι καλό να τα ξέρει κανείς (άν ο συνθέτης τους πια έθεσε σκόπιμα): άπ' την άλλη μεριά έχουν ενδιαφέρον μόνον σαν αυθαίρετες δικαιολογίες ή για έμπορικούς λόγους. 'Αν θέλουμε να «έξηγησουμε» τη μουσική, πρέπει να

εξηγήσουμε τήν ἴδια-τὴ μουσικὴ κι ὄχι ὅλη τὴ σειρὰ τῶν ἐξωμουσικῶν σκέψεων (τοῦ κριτικοῦ) ποὺ ἀναπτύχθηκαν σὰν παρὰσι-
ται γύρω ἀπ' αὐτήν.

Αὐτὸ ὅμως κάνει ἐξαιρετικὰ δύσκολη τὴ μουσικὴ ἀνάλυση γιὰ τὸν ἀπλὸ ἄνθρωπο. Ὅπωςδήποτε δὲ μπορούμε νὰ χρησιμοποιήσουμε ἀπακλειστικὰ μουσικὴ ὁρολογία ἢ ἀπλῶς νὰ φύγουμε ἔξω ἀπ' τὸ θέ-
μα. Πρέπει νὰ ἔχουμε γὰ καταφύγιο ὠρισιμένες ἐξωμουσικὲς ἰδέες ὅπως ἡ θρησκεία, οἱ κοινωνικοὶ ἢ ἱστορικοὶ παράγοντες, ποὺ μπορεῖ νὰ ἔ-
χουν ἐπηρεάσει τὴ μουσικὴ. Ὑπάρχει ἓνας «μέσος ὁρος» κόπου ἀνά-
μεσα ἀπ' τὴν «ἐκτίμηση τῆς μουσικῆς» καὶ τῆς ἀπόλυτα εἰδικευμένης
συζήτησης· εἶναι δύσκολο νὰ βρεθεῖ, ἀλλὰ εἶναι δυνατὸ νὰ βρεθεῖ.

Εἶναι αὕτὴ ἡ βεβαιότητα, ὅτι μπορεῖ νὰ βρεθεῖ ὁ «μέσος ὁρος»,
ποὺ μοῦ δίνει πὸ θάρρος νὰ μιλήσω γιὰ τὴ μουσικὴ ἀπ' τὴν τηλεόραση,
σὲ δίσκους καὶ σὲ δημόσιες διαλέξεις. Ὅσες φορὲς αἰσθάνομαι ὅτι
πέτυχα εἶναι γιατί ἴσως βρήκα οὐτὸν τὸν «μέσο ὁρο». Καὶ δὲν εἶναι
δυνατὸ νὰ τὸν βρεῖ κανεὶς δίχως τὴν πεποίθηση ὅτι τὸ κοινὸ δὲν εἶ-
ναι ἓνα μεγάλο κτῆνος, ἀλλὰ ἓνας νοήμων ὁργανισμὸς ποὺ συχνὰ δι-
ψᾷ γιὰ μάθηση. Ἔτσι, ὅποτε εἶναι δυνατό, προσπαθῶ νὰ μιλῶ γιὰ
τὴν ἴδια τὴ μουσικὴ —τὶς νότες τῆς μουσικῆς— κι ὅταν χρειάζονται
ἐξωμουσικὲς ἔννοιες γιὰ παραπομπικοὺς ἢ ἐρμηνευτικοὺς λόγους,
προσπαθῶ νὰ διαλέγω ἔννοιες ποὺ εἶναι μουσικὰ σχετικές, ὅπως ἔθι-
κὲς τάσεις ἢ πνευματικὴ ἀνάπτυξη, ποὺ μπορεῖ νὰ ὑπῆρξαν μέρος
τῆς ἴδιας τῆς σκέψης τοῦ συνθέτη. Ἐξηγώντας τὴν τζάζ π.χ., ἀπέφυγα
τὶς συνηθισμένες ψευτοϊστορικὲς ἐρμηνεῖες καὶ συγκεντρώθηκα σὲ κεῖνα
τὰ στοιχεῖα τῆς μελωδίας, τῆς ἁρμονίας, τοῦ ρυθμοῦ κτλ., ποὺ κάνουν
τὴν τζάζ διαφορετικὴ ἀπὸ ὅλη τὴν ἄλλη μουσικὴ. Μιλώντας γιὰ τὸν
Μπάχ ἀναγκάστηκα νὰ κάνω παραπομπὲς στὶς πνευματικὲς του πεποι-
θήσεις, πάντοτε ὅμως σχετικὰ μὲ τὶς νότες ποὺ παρήγαγε. Μ' ἄλλα
λόγια, ἡ ἐκτίμηση τῆς μουσικῆς δὲν εἶναι ἀπαραίτητο νὰ εἶναι ἐμπο-
ρικὴ ἐκλαϊκευση. Τὸ ἐξωμουσικὸ εἶδος τῆς παραπομπῆς μπορεῖ νὰ
φανεῖ χρήσιμο ἂν μπεῖ στὴν ὑπηρεσία τῆς ἐξήγησης τῶν νοτῶν. Καὶ
ἡ ποικιλία τοῦ «πίνακα τῶν θεμάτων» μπορεῖ νὰ φανεῖ χρήσιμη ἂν λει-
τουργήσει μαζί μὲ μιὰ κεντρικὴ ἰδέα ποὺ μπορεῖ νὰ πορκαλέσει τὸ
ἐνδιαφέρον τοῦ ἀκροατῆ. Ἐδῶ ἀκριβῶς βρίσκεται ὁ μέσος ὁρος.

Ἐπίλογος

Τὸ τελευταῖο ἐξάρισμα τῆς πανοπλίας σου
δὲν καιάλαθες πῶς χάθηκε μέσ' σὶν ἄνεμο.

Ἄργα μάδησε ἡ δύση
τὶς τελευταῖες τῆς φάσεως

Βυθώσθηκες

(Λευκὴ φτερούγα πελαργοῦ τῇ νύχτι...
Καὶ πάλι αὐτὸς ὁ μαῦρος ὄγκος
τῆς σιωπῆς).

Χωρισμός

Πίσω ἀπ' τὰ φῶτα ποὺ δακρύζουν θάλασσα
μένει ὁ βυθὸς ν' ἀκίνητῃ σὶὰ φύκια.

Τὰ μάτια σου
πῆραν φωνὴ καλοκαιριοῦ
ποὺ σβύνει

(Ἀνάμεσά μας καγκελόφρακτα παράθυρα).

In trangist

Ἐπῆρχαν σὶ τὸ Μουσεῖο
ὅσι' αἰ καὶ ἄλλα
ἀντικείμενα
περασμένων στιγμῶν.
Στιγμῶν ποὺ δὲν διαφέρουν—
δὲν ἔχουν οὔτε ἐλαχίστη
ἀπόσπασση ἀπ' τὸ σήμερον.
Τρεῖς ὥρες σὶν ἀνοιξιόπικτο ἥλιο
πιασμένοι ἀπ' τὸ χέρι—
κι' ὅμως δὲν ἔχουν
οὔτε ἐλαχίστη

ἀπόσταση
ἀπ' τὸ σήμερον.

"Ανοιξη 1961

Πρέπει ν' ἀφήνουμε κάτι κάθε μέρα
πρέπει νὰ δίνουμ' ἔτσι
σὲ μικρὲς δόσεις τὴ ζωὴ μας.

Μὰ εἶναι κι' οἱ νύχτες —
σαράντα ὀργυιὲς ὑπὸ τὴν ἐπιφάνεια —
ψαύοντας κοντὰ τὲς κρύες
σιρριπτιὲς ρίζες τοῦ τρόμου.

Κάποτε, λέει, θὰ μᾶς μιλήσει ὁ Θεός.

Οἱ δρόμοι ὁδηγοῦν στὴ Ρώμη

Ἡ ἐποχὴ μας ἐπιμένει ν' ἀμφοιδοθεῖ
κι' ἴσως αὐτὸ νᾶναι μεγάλη τιμιότης.

Ἡ ἐποχὴ μας θὰ ξεπερασεῖ.
Ἔτσι γίνεται.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΘ. ΜΑΡΡΕΣ

Ἡ πάλι μὲ τὰ πράγματα καὶ τὴ μοναξιά

Κάθομαι ὁλομόναχος στὴ γωνιά μας·
σὲ σκέφτομαι, ἀδερφέ μου, καὶ σοῦ γράφω:

“Ὅλα γύρω μας εἶναι ὅπως τ' ἄφησες: ὁμορφα!
Μὰ ἐγὼ δὲν εἶμαι ἀναμεσά τους. Λεῖπω!

Ἔρμος, ὅπως πάντα, κι' ἡ σιωπὴ μὲ σκοιῶνει.

Ἔτσι μοῦρχεται νὰ βάλω τὰ κλάματα, νὰ φωνάξω.

Τίποτα ὅμως! Καμμιὰ ἀδερφή φωνὴ δὲν ἔρχεται
νὰ μοῦ τσιγκλίσει τὴν ψυχὴ. Νὰ πῶ ὑπάρχω!

Παρτέρμος καὶ μόνος ὁ «ἀνῶς» σου κινδυνεύει
νὰ σκάσει ἀπ' τὴν πλήξη. Νὰ πνιγεῖ ἀπὸ τὴ μοναξιά

μέσα σιόν' αγαπημένο σου «παράδεισο»!

Απ' όταν έφυγες άρχισε νά λιμνιάζει μέσα μου
το παράπονο. Καί ρωτάω:

Γιατί τὰ καλὰ πράγματα
νά κρατᾶνε τόσο λίγο:

Θέλω, ἀδερφέ μου, νά μ' ἀνεχτείς καί νά μέ λυπηθεῖς.

Ὅσα κι' ἄν φούσκωσαν μέσα μου,
ὅσα κι' ἄν ξεχείλισαν μέσα μου,
ἐγὼ θὰ τὰ παλαίψω τὰ πράγματα,
τὰ πράγματα καί τή μοναξιά μου.

Γράμμα

Ὅπως τὰ πουλιά τήν Ἀνοιξη!

Ὅπως οἱ ἄνθρωποι τόν Ἥλιο!

Ἔτσι περίμενα, ἀδερφέ,
τὸ μήνυμα τῆς καρδιάς σου...

Ἦρθε καί γιόμισε χαρὰ

τῇ γούδα. πὺν εἶχε ἀνοίξει ἡ θλίψη
μέσα μου...

Ἄν θέλεις νά ὑπάρχω

σιέλνε μου πάντα τήν ἀγάπη σου.

Ἀκόμα καί τήν πίκρα σου, όταν τήν

ριώνθεις βρόχο στήν καρδιά σου.

Θᾶδρω γι' αὐτὴ τὰ λόγια πὺν χρειάζονται

καί θὰ σιὰ στείλω σύντομα — ἴσως μὲ τὰ πουλιά—
γιὰ νά σὲ βγάλω ἀπ' τ' ἀδιέξοδο...

Σιέλνε μου, λοιπὸν, πάντα τόν Ἥλιο
καί τήν Ἀνοιξη! Αὐτιά...

Υ. Γ.

Καί μᾶθε ἀκόμα, ἀδερφέ, πὺς ἔκει

«σιόν» ἔρμιο τόπο τῆς αἰχμαλωσίας σου» χιτυᾶ

ἡ μισὴ καρδιά μου. Αὐτή, ἂν θέλεις νά ὑπάρχω,

ποτὲ μὴ μοῦ τὴ στείλεις πίσω.

Τὸ Σούλι

Στὸ Σούλι ἔφτασα γιὰ πρώτη φορὰ σούρουπο. Ἡ νύχτα σερονότανε ἀπὸ λαγκάδι σὲ λαγκάδι, πολὺκλαδη ὄχεντρα πού ἔσφιγγε τὸ θῆμα τῆς καὶ ἀπάνω στὶς κορφές τὰ μάγουλα τῶν βράχων ματώναν τὸν ὁρίζοντα. Σὰν νᾶμπαινα σὲ τεράστιο μανσολεῖο ξαφνικά, κι ἔνοιωσα ἀφοπλισμένος. Βέβαια δὲν πήγαινα γιὰ τουρίστας ἐκεῖ καὶ ἡ ὁμορφιὰ τοῦ χώρου δὲν ἦταν ὁ τελικὸς σκοπός μου. Ὡστόσο, ὁμολόγησα κιόλας τὴν πρώτη καυτὴ διαπίστωση: Τέτοια ὥρα σ' αὐτὸν τὸν τόπο, δὲν κρίνεται ὁ χώρος, δοκιμάζεται ἡ ἀντοχή σου. Κι ἔλεγα μέσα μου, θυμᾶμαι, σχεδὸν φωναχτά, πὼς ἔπρεπε νὰ δοκιμάσω νὰ ξεφύγω ἀπο κεῖνο τὸ μεταφυσικὸ δέος, πού κιόλας μ' εἶχε θανάσιμα κυριέψει, ὅμοια σὰν νὰ βροπκόμουν μπροστὰ σὲ κάτι Μεγάλο κι Ἀπειλητικὸ μαζί κι ὥστόσο κοντὰ στὸ τοπίο πού ψυχορραγοῦσε, ἔβλεπα νὰ ἐκμηδενίζομαι.

... Κι ἀνεβαίναμε ἀκόμη! Ὁ κάμπος εἶχε μείνει ἀπὸ θάνα χαμηλά κι ἡ πύλη πού σχηματίζαν τὰ δυὸ βουνὰ στὴ «Σκάλα τῆς Παραμυθιάς» ἔτσι καθὼς ὀρθώθηκε γιγάντια μέσ' τὸ σκοτάδι, μοῦ θύμιζε, ὀδυνηρὴ ὑπόκρουση, τὰ «Τείχη» ἐκείνου τοῦ γηραιοῦ Ἀλεξανδρουνοῦ ποιητῆ.

«... ἀνεπαισθήτως... ἀνεπαισθήτως... ἀνεπαισθήτως».

Ὁ σύντροφός μου, ἕνας κοντὸς ξερακιανὸς ἀγωγιάντης μὲ σταφυδιωσμένο πρόσωπο, εἶχε ἀπὸ ὥρα παραδοθεῖ στὶς ἀτέλειωτες ἱστορίες... ξεκινοῦσε ἀπὸ τὴ μιὰ, τὸν ξεγελοῦσαν οἱ λεπτομέρειες, παραπλανιῶτανε, ἄρχιζε καινούργια ἐπέστρεφε. Περίπλοκα σχέδια ὑφαίνότανε ἀδιάκοα ἢ ξετυλίγονταν, χωρὶς εἰρόμ, χωρὶς τάξη, συχνὰ καὶ χωρὶς νόημα, ἀλλὰ μὲ πάθος. Ἀκόμη καὶ γιὰ τὰ πιὸ ἀσήμαντα πράγματα.

«... Τὸν κυνηγοῦσαν, λέει, ἀποσπάσματα τζελέτηδων. Ἐκεῖνος δὲν ἤθελε νὰ χυθεῖ αἷμα, ἔφτυσε, ἔδωκε τόπο στὴν ὀργή, κι ἀνηφόρισε στὸ διάσελο. Ἐκεῖ τὸν κίχλωσαν. Ἀγρίεψε. Ἐστρεψε τὸ ντουφέκι κατὰ κάτω, ἔριξε». Ὅσοτερά ἀπὸ χρόνια βάλανε ἐδῶ αὐτὸν τὸν σπαιρά... νὰ θυμοῦνται. Οἱ ἄετοὶ δὲν πιάνονται...».

Πλησιάζαμε στὸ χωριὸ πρὸς τὰ βόρεια τῆς περιοχῆς τοῦ

Σουλίου, αποκλειστικά ἄλλωστε σκοπὸ τοῦ ταξιδιοῦ μου. Οἱ σκιές πυκνῶναν κι ὁ δρόμος γινόταν ὅλο καὶ πιὸ δύσκολος. Ξαφνικὰ δυὸ σκιές, σὰν μᾶς εἶδαν, λοξοστράτησαν, θαρεῖς φοβισμένες καὶ χαθῆκαν μὲς τὶς λόχμες. Μόλις πρόλαβα νὰ δῶ τὰ φορτία τους: Καλάδια γεμᾶτα κούμαρα. Ρώτησα τὸν σύντροφό μου ἂν τρώγοντα. Μὲ κοίταξε ἐμπιστευτικά καὶ μουρμούρισε:

—“Ὁχι!... μὰ τ’ ἀμπέλια δῶ πάνω δὲ καρποφοροῦνε καὶ τὸ κούρο εἶναι δοσιμύ. Μὴν ἀνησυχεῖς. Σὲ περάσανε γι’ ἄλλον κι ἂ νὰμέρισαν... Ἔπαιξε τὰ μάτια του μαριόλικά κι ἀδιάφορος συνέχισε.

Θιμᾶμαι πὼς παράχτηκα πιὸ πολύ. Ἐκεῖ στὴ λόχη ἀνοιξε καινούργια πληγὴ μέσα μου: ἡ δυσπιστία. Κοίταξα τὰ «φροάγγεζα ροῦχα» μου κι ἀναορίγησα...

Ὁ ἀνῆφορος γινόταν πιὸ δύσκολος. Πυκνῶναν’ οἱ σκιές ἀκατάπαυστα, μπερδευότανε πὰ σχήματα κι ὁ ἄερας γινόταν ὅλο καὶ πιὸ τσουχτερός. Βοινὰ καὶ χαράδρες ἀποτραβιότανε ἀφήνοντας ὀδυνηρὰ «κενὰ» στὴ φαντασία μου. Δὲ βαριέσαι! τ’ ἀσπέρια βουσκοῦταν κιόλας ἐκεῖ, στίς γνώριμες θέσεις τους, τὶς προαιώνιες. Τίποτα δὲν εἶχε ἀλλάξει. Μόνο ποὺ ξεχάστηκε τὸ χιμιόγελο κι ἡ καρδιά ἔγινε ἴδιο σβαλαράκι...

Ὁ σύντροφός μου φώναξε ν’ ἀνοίξουν. Ἕνας πένθιμος τριγμὸς σκουριασμένων μεντερσέδων προνόησε τὴ νύχτα, κάπου ἀθέβαια φρέγγρισε ἓνα λειψὸ παρωλληλόγραμμο, ἔπαιξαν στὴν ὀθόνη του δυὸ τρεῖς ἴσκιοι παιδιόκοι, θαυρεῖς λαχταρισμένοι κι ὕστερα χαθῆκαν σπὸ σκοτάδι ἀφήνοντας φωνὴ μοιλωχτή:

—«Ὁ καινούργιος δάσκαλος! Ὁ καινούργιος δάσκαλος!».

Ἔιχαμε φτάσει σπὸ χωριό, πρῶτο καί... τελικὸ σκοπὸ τοῦ ταξιδιοῦ, κάπου στίς ἀκρόρειες τῆς περιαχῆς τοῦ Σουλίου.

Τὸ Σοῦλι, βέβαια τὸ γνώρισα στίς ἀτέλειωτες μέρες ποὺ ἀκολούθησαν. Γιὰ τὴ συμφιλίωση μὲ τὸ τοπίο χρειάστηκε ἡ μεσολάβηση τοῦ καιροῦ. Ἔτσι καθῶς, τινάζονται κατακόρυφα τὰ βοινὰ ἀφήνοντας ἀνάμεσά τους τρομαχτικὲς ἀνήλιες χαράδρες, ἀπὸ τὴ σκάλα τῆς Πάραμιθιάς ὡς τὰ «σκιάπεια» κι ἀπὸ τὴ σκάλα τῆς Τζαβέλλαινας ὡς τὴ Λάκα, δίνουν μὲ μολυβένια βεβαιότητα τὸ σῖνθημα τοῦ ἀσυμφιλίωτου, περιχαρᾶνουν τὴν αὐτονομία τῆς μοναξιάς. Περπατᾷς μὲ τὰ μάτια τοὺς βράχους ποὺ πάγωσαν καταμεσίς σπὸν οὐρανὸ κι ὕστερα πάλι τὰ χωριὰ ποὺ κουρνιάζουν, σκιαγμένα μικρόσωμα ζουζουινάκια, στίς μασχάλες ἢ στ’ ἀπάγγεια, κι ἀναθυμιάσαι τοὺς κόμπους τῶν κα-

λασυνάπων, τὴν πράσινη χαρά τῶν λόφων, τ' ἀκρογιάλια, 'κεῖ πού ὁ ἄνθρωπος εἰρηνικὰ πῆγε κι ἔκανε κατοχὴ γιὰ νὰ στεγάσει τὴν ἀδυναμία του. Κι ἀναρωπιέται: Ποιὰ δύναμη ριζώνει τάχα στὶς φλέβες τοῦ Σουλιάτη ποῦρθε νὰ σμίξει μέ τοῦτο τὸ τραχὺ πρόσωπο τῆς γῆς, νὰ σταθεῖ ἐνάντια στοὺς καιροὺς καὶ στὴ φύση καὶ νὰ σιγοῦρέψει τελικὰ τὴ διάρκειά του;

Ὡστόσο μέ τὸν καιρὸ οἱ παλιρὲς παραστάσεις ἀποτραβιοῦνται, ὑποχωρῶντας στὰ ἐνδότερα τῆς μνήμης γίνονται ἀνεπαίσθητη νοσταλγία. Ἡ καρδιά ξαναβροῖσκει τὶς φυσικὲς διαστάσεις τῆς κι ὁ καιρὸς τὸ ρυθμὸ του. Μειοιάζονται τότε οἱ ὑπερβολές, χαμηλώνουν τὰ φῶτα τῶν ἀντιθέσεων κι ἡ «συναμιλία» γίνεται σὲ οἰκεῖο τόνο. Τότε ἀρχίζει κι ἡ συμφιλίωση μέ τὸ τοπίο καὶ τοὺς ἀνθρώπους.

Ὅταν ἦμουν παιδί κι ἄκουγα ἀχόρταγα τὶς ἱστορίες τῶν ἡρώων τῶν μυθικῶν χρόνων, θιμιᾶμαι, τώρα μέ εἰρωνικὸ χαμόγελο, πὼς σκόνταφτα πάνω στὴν ἀδυναμία μου νὰ φανταστώ τὸν τόπο πού κατοικοῦσαν. Σὰν πῆγα στὸ κυρίως Σούλι, στὸ μικρὸ ἐκεῖνο τμήμα τῆς περιοχῆς πού ἔσωσε στὴ συνείδησή μας ἡ μεγάλη του ἱστορία, ἓνα τι νὰ φωνάξω ξανά ἀπὸ ἔκρηξη χαρᾶς παιδικῆς: Νὰ ὁ τόπος τῶν γιγάντων. Γιὰ νὰ φτάσει κανεὶς ἀπὸ τὸν κάμπο τῆς Παραμυθιάς χρειάζονται 10 ὥρες περὶπου. Στὴν ἀρχὴ τοῦ κάμπου ἡ ἐλῆα —γλυκὸ χαμόγελο— σὲ κατειωδῶνει. Ὅποτερα σ' ἀδράχνει ἡ ἄσπρη ἀνηφοριὰ τοῦ Κορύλλα. Ἐλίσσεται ὁ δρόμος κοπιαστικά, σχεδὸν σέρεται ἀνάμεσα ἀπὸ βράχους θεόρατους, τραυματισμένους δαιμόσανους πού ψάχνει γιὰ διέξοδο. Τὸ τέρας εἶναι τρομαχτικό. Ἀνδρα φαρᾶγ-για χάσκουν μ' ἀνοιχτὸ στόμα κι ἀπάνω ἀετοὶ καὶ γεράκια ἀεροζυγιάζονται ὅλο φοβέρα ἑτοιμα νὰ χιμήξουν. Τρομάζει ὁ νοῦς καὶ συμμαζεύεται.

Κάποιι μπροστὰ σὲ γούπατο φανῆκαν ἐρεΐπια. Λιθοσώφια, σχεδὸν σκουριασμένα μόλις σχηματίζουν παραλληλόγραμμο. Κάπου κάπου κανένας τοῖχος δεμένος μέ γκρεμόχορτα π' ἀνάδευαν.

Ὁ σύντροφός τέντωσε τὸ ραβδί του καὶ μουροίωσε:

Τὰ Τζαβελλέϊκα!

Σταμάτησα κι ἀπόμεινα μέ καρφωμένη τὴ μάτιὰ 'κεῖ στὴν προέκταση τοῦ ραβδιοῦ.

Ὁ σύντροφός μου συνέχισε:

—Πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο εἶχε ἔρθει ἐδῶ ὁ Δεσπότης ἀπὸ τὰ Γιάννενα. Μπήκε σ' ἓνα «σπίτι» κι ἔσκυψε νὰ φιλήσει τὸ χῶμα. Περίεργο, ἓνα παιδί τοῦ τόπου δρασκελίσε τὸν τοῖχο καὶ

μπήκε νὰ δει. Ὁ Δεσπότης σιγῶθηκε, πῆρε τὸ παιδί ἀπ' τὸ χέρι, κι ἀφοῦ τόβγαλε ἔξω τὸ συμβούλευσε:

—«Ἀπὸ τὴν «πόρτα» νὰ περνᾷς. Ὁ τόπος αὐτὸς γιὰ μᾶς δὲν ἐρημώθηκε».

Ἀπόμεινα νὰ κοιτάω. Ὀνόματα ἀνάδερσαν στὸ μυαλό μου κι ἡ ὥρα ταράχτηκε: Τὸ Κοῦγκι, ἡ Κιάφα, ἡ Σαμονίθα, ὁ Ἀβαρίκος ἀναμέριζαν μὲ πάταγο τὸν καιρό, κι ἀνέβαιναν. Κοίταξα τὶς πέτρες τὶς σκουριασμένες: ὀρθώθηκαν νὰ χτίσουν αὐτὰ τὰ χωριά κάπου στὰ 1600 π.Χ. καὶ στὸ διάστημα 100 χρόνων δέχτηκαν 10 ἀπανατὲς ἐπιθέσεις: Ὁ Χατζῆ Ἀχμέτ, ὁ Μουσταφᾶ Πασσᾶς, ὁ Νασιμπέης ἀπὸ τὸ Ντέλβινο, ὁ Μαξούτ ἀγᾶς, ὁ Σουλεϊμᾶν Τζαπάρης, ὁ Μπεζήρ Πασσᾶς, ὁ Χασάν Μπαϊράμαγας, ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς. Μὲ 8.000 ἀσκέρι ἦρθαν νὰ δοκιμαστοῦν πάνω σ' αὐτὸ τὸ βράχο κι ἄλλο δὲν ἔκαναν παρὰ ν' ἀκουστεῖ ὁ ἥχος τῆς ἀντίστασής του, σὲ κάθε χτύπημα, πὶο μεταλλικός...

Κοιτάζω ἀκόμη τὰ ἐρεῖπια. Μαθαίνω ἀπ' τὸ σύντροφο πὺς ἀπ' τὸ ἀρχικὸ «τετραχώρι» σήμερα κατοικεῖται μονάχα ἡ Σαμονίθα. Τ' ἄλλα χωριά ἀπόμειναν ἐρεῖπια. Χτίστηκαν, ὑπερέστησαν μὲ πάθος ἀσυναγώνιστο, μὲ ἱστορικὴ στιγμή, τελείωσε ὁ προσημασιῶς τὰς θαρρεῖς, ἀφανίστηκαν. Κεῖνται 'κεῖ στὶς φαλακρὲς κορφές τῶν βουνῶν, ὅμοια μὲ γέροντα πολεμιστὴ πὺ περριμένει καμνουργιὸ ἐπισκέπτη νὰ τοῦ θυμίσει τὴν ἱστορία του. Οἱ «ντόπιοι», βλέπετε, συνήθισαν. Φέρουν ὅλον τὸν ὄγκο τοῦ ἱστορικοῦ γεγονότος, πὺ συντελέστηκε ἐκεῖ πάνω, μὲ περηφάνεια. Τὸ νοιώθετε αὐτὸ παρτοῦ. Ὡστόσο οἱ καιροὶ ἄλλαξαν μέτωπο: Στὸν πρόγονο ὑπέροχατος σκοπὸς ἡ ἐλευθερία, τοῦ ἀπόγονου ὁ μέγας σταυρὸς τὸ ψωμί. Ἀποτραβήχτηκε, λοιπόν, ἀπ' τὶς κορυφές καὶ κατέβηκε χαμηλότερα, 'κεῖ πὺ ἡ φύση ἡμερῶναι κι ἡ σωτήριά χειραγία μὲ τὸν Κάμπο εἶναι πὶο εὐκόλη.

Τὸ Σούλι τὸ σημερινὸ εἶναι πὶο γοήγορο στὴν ἐξομολόγησή του. Κοιτάζοντας τὸν τόπο ἀποκαλύπτεται ἀμέσως ὁ δυνατὸς πρόγονος. Μπαίνοντας στὸ πρῶτο χωριό, φανερῶνεται ὁ «ἡττημένος νικητὴς» ἀπόγονος. Αὐτὸς πὺ ἦρθε σὲ καιροὺς πὺ δὲν εἶναι στὰ μέτρα του. Στὸ κατώφλι κάθε σπιτιοῦ σὲ δέχεται κείνο τὸ γνώρισμα γιὰ τὸν Ἑλληνικὸ χῶρο χαμόγελο τοῦ φιλόξενου νοικοκύρη. Πὶο μέσα βουχᾶται ἡ γύμνια: τοῖχοι σκυθρωποί, γυναῖκες μαυροφύρες, φάτσες πελακχημένες σὲ κάρβουνο. Κατάλοιπο τῆς «πολεμίστρας» νᾶναι τᾶχα τὰ μικρὰ παρὰθυρα; Ὡστόσο ἔξω ἀστραποβολάει ὁ ἥλιος καὶ μέσα νοιώθει σάν

σὲ ὑπόγειο. Δὲν λείπουν καὶ τὰ καλὰ σπίτια. Μὰ εἶναι τόσο λίγα.

Πιάνεις κουθέντα. Οἱ γέροι ἀναμασᾶνε ἱστορίες παλῆς καὶ νοιώθουν εὐχαριστημένοι. Οἱ νεώτεροι εἶναι ἀνήσυχτοι. Σιωποῦν, μὰ φανταῖζουν πικριδευμένοι. Ὁ τεχνικὸς πολιτισμὸς ἔχει ἐγκαταστήσει τὰ νέα του ἐπιτεύγματα στὶς κοντινὲς πολιτεῖες. Τὰ βουνὰ δὲν ἔμειναν ἀπροσπέλαστα καὶ ὁ ἄνεμος σουραυλίζει τὸ νέο τραγοῦδι τῶν σειρήνων ὅλο προέγληση. Ὁ τόνος στένεψε καὶ οἱ ἀνθρώποι πλήθηναν. Δρόμοι. Νὰ τὸ μεγάλο του παράπονο. Νὰ δέσει κάβο μὲ τὴν πολιτεία, μὲ τὸν κάμπο, μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Ὁ μεγάλος φόβος τῆς ἀπομόνωσης τὸν συνέτριψε καὶ τὸν συντρίβει καὶ ἡ ἔλλειψη τῶν δρόμων τοῦ δίνει τὴν αἰσθησὶ τοῦ ἄστεγου, τοῦ ἀκάλυπτου. Ἡ ὑπαρξὶς γέφυρας μὲ τὸ ὑπόλοιπο σῶμα ἔγινε ἀνάγκη πρῶτη πράξις.

Ἄλλος δράκοντας τῆς σκέψης του ἢ μόρφωση τῶν παιδιῶν του. Πρόβλημα κραινοῦργιο γιὰ τὸν σημερινὸ ἀνθρώπο τοῦ Σουλιώτικου χώρου. Αὐτὸς πάει, μὰ τὸ παιδί του πρέπει νὰ φύγει ἀπὸ κεῖ. Νὰ κατέβει στὴν πολιτεία, νὰ μαρτυρηθεῖ, νὰ ζήσει... Καὶ φεύγει ἐκεῖνος πρῶτα. Ἐργάτης στὸ Φανάρι, σταχυολόγος στὸ κάμπο τῆς Παραμυθιάς, «ληρομαζωχτὴς» στὸ Μοῦρο, τελευτᾶ ἔργατης στὴ Γερμανία. Ὅλα γιὰ τὸ παιδί, γιὰ τὸ ψωμί, γιὰ τὸ βράχο του.

Ὡστόσο στὸ Σούλι τὸ σημερινὸ μὴ βιασθῆτε νὰ μείνετε σ' αὐτό: στὴν ἀγωνία δηλαδή τῆς ἐπιβίωσής του. Θαυμάστε μαζὶ, καὶ πιὸ πολὺ, τὴ μεγαλοπρέπεια τῆς καρτερίας του. Ἀκοῦστε τὴ λύπη του πὼς μετουσιώνεται σὲ τραγοῦδι. Τὸ κλάμα τῆς γίνεται ὁρμονία στὰ χεῖλη τοῦ νηοῦ ἢ τοῦ γέροντα στὸ πανηγύρι ἢ στὴ λαγκαδιά. Κινηγεῖστε μὲ τὰ μάτια τὸ χρωματιστὸ πουλὶ πού φτεροκοπάει σπὸν γαλάζιο αἶερα, θὰ σοῦς παρασύρει στὴν ἀγκαλιά τῆς λόχμης ἢ σπὸν ἀέτειο παράστημα τοῦ ἔλατου. Μὰ μὴ ξεχνᾶτε τὴν κυρωμένη σιλουέτα τοῦ νιοῦ πάνω αὐτοῦς κόκκινους βράχους ὅταν τ' ἀπόβραδο βυθίζει τὸ βλέμμα του κατὰ τὸ δρόμο πού χάνεται σπὸν κάμπο στὴν ἐλπίδα, στὴν πολιτεία.

Εἶναι ἔτοιμος, νὰ πετάξει.

ΠΟΙΗΤΕΣ ΤΗΣ ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

JACINTO POMBONA-PACHANO

Καθώς ἔλεγα τὸ τραγούδι μου

Μετάφραση: ΚΛΕΙΤΟΥ ΚΥΡΟΥ

Εἶμαι αὐτὸς ποὺ δὲν ξέρει ποῦ νὰ βάλει τὰ πόδια του.

Εἶμαι αὐτὸς τοῦ 1940.

Εἶμαι ὁ ἀλλοποδευμένος. Εἶμαι

κεῖνος τοῦ ἀέρα ὁ τοῖχος ποὺ χωρίζει

τὴ συνάντηση δυὸ τραίνων.

Κιόλας ἔχω χάσει τῆς ἀφῆς τὴν αἰσθησι,

ἔχω ὅμως τὰ μάτια μου.

Καὶ τραγουδῶ.

Μ' ἄρεζε νὰ βγαίνω μὲ τὰ μερμηγκία,

νὰ γνωρίζω μὲ τίς μέλισσες, νὰ κοιμᾶμαι μὲ τοὺς κάστορες,

καὶ νὰ περπατῶ μὲ σιάχνα σὶδ σιόμα.

Τὰ παιδιά μου, ἡ αὔρα τῶν πουλιῶν,

ἡ αὔρα ἀπὸ τὰ πράσινα βλαστάκια κι' ἀπὸ τὰ νερά,

παίζαν σὰ μαλλιά μου

τὰ χρώματα τοῦ Φράνκ Λουῖς καὶ τοῦ Βιργίλιου.

Κ' ἦμουν γλυκὸς κ' ἦμουν πράσινος κ' ἦμουν χοιρὸς

ὅπως τὰ δάση κ' οἱ αὐγές.

Ναί.

Τώρα τὰ πόδια μου δὲ βροῖσκουν στέρεο χῶμα,

κι' οὔτε ξέρω τί λέω.

Αὐτὰ ποὺ λέω εἶναι τὸ εἶδωλό μου ποὺ φορικιά,

τὰ σύγνεφά μου ἀνάμεσα σὲ σίχους.

Καὶ τώρα

ἔρχεται ὁ Ἀη Γιάννης κι' ὁ Αἰτίλας ἔρχεται.

Κι' αὐτὸς ποὺ κάθεται ἀνάμεσα σ' ἀγγέλους,
σιὸ λιοντάρι, σιὸν ἀνὸ, σιὸ περισσότερι καὶ σιὸν ταῦρο,
ἔχει πάνω σὰ χεῖλη του τὶς πολιτεῖες
πού, γκρεμισμένες, ἀναδιπλώνονται.

Ἀνοῖξε τοῦτα τὰ παρὰθυρα.

Κοιτᾷξε μέσα σιὸν καθρέφτες τούτους
ὅπου τὸ εἶδωλο τοῦ ξένου εἶναι δικό μας εἶδωλο.

Κι' ἀκοῦστε τὴ φωνή μου ποὺ σᾶς ἀγαπάει ὅλους:
μὴν πατάτε τὰ μερμήγκια,
μὴ σκοιῶνετε τὰ μελίσοια,
μὴ γκρεμίζετε τὶς φωλιές τοῦ κάστορα,
καὶ νᾶχετε σπειρὶ σιτάρι σ' ὅλα τὰ σιαμάχια.

Ἱερουσαλὴμ: Ἀμερικὴ:

δεῖτε τοὺς πύργους σας πῶς τρέμουν μὲς σὰ σύγνεφα.

Τὶ ἀκούγεται;

Ὁδύνη, ἀκροίδες,

προφητεία.

Ἀκουσα

νὰ σπάζει τὸ δέντρο ὅταν δὲ φυσοῦσε ἄνεμος
τὸ χωριὸ σὲ σιάχτες νὰ σκορπίζονται ἀπὸ μιὰν ἀνιένα.

Εἶδα, κι' αὐτὸ ποὺ εἶδα ἔβγαινε

ἀπὸ σάλπιγγες καὶ γραμματόσημα.

Πρόπει νὰ ξαναγίνουμε καλοί, παιδιὰ μου.

Θέλω νὰ παήσω σὲ στέρεα γῆς.

JACQUES ROUMAIN

"Όταν ἤχεϊ τὸ Τάμ-Τάμ...

Τὰ φυλλοκάρδια σου τρέμουν σιτὴ σκιά, σὰν ἓνα πρόσωπο ποὺ
καθρεφτίζεται σὲ ταραγμένο νερὸ

Ὁ ἀρχαῖος ἀνικατοπριαμὸς ὑφώνεται ἀπὸ τὸ κοίλωμα τῆς
νύχτας.

Γεύεσαι τὴ γλυκεῖα μαγεία τοῦ παλιοῦ καιροῦ:

Ἔνα ποτάμι σὲ τραβάει μακριὰ ἀπὸ τὶς ὄχθες,

Καὶ σὲ πηγαίνει σιὸ προγονικὸ τοπίο.

Ἄκου τὶς φωνὲς αὐτὲς ποὺ τραγουδοῦν τὴν πίκρα τῆς ἀγάπης

Καὶ πάνω σιὸ βουνό, ἄκουσε κεῖνο τὸ τάμ—τάμ ποὺ ἀσθμαίνει
ὅπως τὸ σιῆθος μιᾶς μικρούλας μαύρης.

Εἶναι ἡ ψυχὴ σου τὸ εἶδωλο ἐτοῦτο μὲς σιὸ ψιθυριστὸ νερὸ ποὺ
πάνω του οἱ πατεράδες σου σκύβαν τὰ μαῦρα τους
κεφάλια.

Οἱ κρυμμένες του κινήσεις σὲ σμίγουν μὲ τὰ κύματα

Καὶ ὁ λευκὸς ποὺ σ' ἔκανε μιγάδα εἶναι ὁ λίγος αὐτὸς ἀφρὸς
ποὺ πετάχτηκε, σὰ φτυῖμα, σιῆν ἀκροποταμιά.

CARLOS OQUENDO DE AMAT

Ποῖημα τοῦ φρενοκομείου

Φοβόμον

καὶ ξαναγύρισα ἀπ' τὴν τρέλλα

Φοβόμον πὼς ἤμουν

μιὰ ρόδα

ἕνα χοῦμα

μιὰ πατημασιά

ΓΙΑΤΙ ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΜΟΥ ΗΤΑΝ ΠΑΙΔΑΚΙΑ

κ' ἡ καρδιά μου

ἕνα κονιπι

ἀκόμη

σιὸ

γυλέκο μου

Σήμερα ὅμως ποὺ τὰ μάτια μου φοροῦν μακριὰ παντελόνια

Βλέπω τὸ δρόμο γὰ ζητιανεύει πατημασιές.

Ὁ ἄγγελος καὶ τὸ ρόλο

Στὸν Χοσέ Μαρία Ἐγκούρεν
διάφανο κι' ἀπλοῖκό

Φωνὴ ἄγγέλο ὑψώθηκε φρεσκοκοιμμένη
ροδόδεσμος κάποιος ἄγγελος τὸ πέλαγο κοιτῶντας
τὸ χέρι ἐνὸς ρόδου μεγαλώνει γι' αὐτὸ ἓνα κοριτσάκι ἀστέρι
(κλαίει
χιτὲς βοῆκα τὸν ἀνθὸ σου ἔβλεπες ἀχόρταγα τὸ πάροχο
τὸ παιδί νομίζει πὼς ἡ ζέβρα εἶναι ἓνα ζῶο
ἡ ζέβρα εἶναι ἓνα λαχανικὸ σαποῦνι
καὶ τὸ ρόδο κοιμῆται ἀπὸ μαργαριτάρια
ἢ ἓνα χελιδόνι ζωγραφισμένον στὴ θάλασσα ὁ ἄγγελος μονάχος.

Ὑπερρεαλιστικὸ τοῦ ἐλέφαντα καὶ τοῦ τραγουδιοῦ

Οἱ ὀρθοπαιδικοὶ ἐλέφαντες στὴν ἀρχὴ θὰ μεταβάλλονται ἀδιά-
κοπα σὲ μῆλα
Γιατὶ οἱ ἀεροπόροι ἀγαποῦν τὶς πολιτεῖες ποὺ φλέγονται σὰν
ἄνθη
Τῇ μουσικῇ ποὺ ὑφαίνεται σὲ χειμωνιάτικα ἐπανωφόρια
Τὸ σιάμα σου προμηθευτῆς ἀνοδικῶν χειρωνακικῶν
Ζεσιὰ φοινικόδεντρα γύρω ἀπ' τὴ λέξη σου δρομολόγια. εὐκο-
λων ταξιδιῶν
Πάρετε με σὲ βιολέτες ἀνοιγμένες στὸν ἥλιο.

CESAR MORO

Θέαμα σκωροφαγομένων...

Αἱμομιξία ποὺ ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ ἓναν φρακοφορεμένο κύριο
Δέχεται τὰ συγχασητήρια τοῦ καφιοῦ ἀνέμου τῆς αἱμομιξίας
Ἐνα κουρασμένο ρόδο σηκώνει τὸ κουφάρι ἐνὸς πουλιοῦ
Μολνθένιο πουλὶ ποῦ εἶναι τὸ καλὰθι σου ἀπὸ τραγοῦδι
Κ' οἱ τροφές γιὰ τὴ φωλιά σου ἀπὸ φίδια ρολογιοῦ
Ὅταν πάψεις νᾶσαι νεκρὸ θὰ γίνεις μιὰ πυξίδα μεθυσμένη

Μὴ ἀγχόνη σὶς κρεβάτι προσμένοντας ἕναν κύριο ἐτοιμοθάνατο
ἀπ' τὰ νησιά τοῦ Εἰρηνικοῦ πὺν ταξιδεύει πάνω σὲ μιὰ
μουσικὴ χελώνα θεϊκὴ κι' ἡλίθια

Θὰ γίνεις ἕνα μανσολεῖο γιὰ τὰ θύματα τῆς πανούκλας ἢ μιὰ
διαβατάριζα ἰσοροπία ἀνάμεσα σὲ δύο τραῖνα πὺν συγ-
κρούονται

Καθὼς ἡ πλατεία γεμίζει μὲ καπνὸ καὶ μ' ἄχερο καὶ βροχὴ
πούπουλο βαμπάκι ρῦξι νερὸ κορυμνῶδια κι' ἀχνάρια ὑψη-
λῆς ἀσχαιολογίας

Ἔνα ἐπίχουσο τηγάνι μὲ τὸ πορτραῖτο τῆς μητέρας μου

Ἔνας ὑπαίθριος πάγκος μὲ τρία ἀγάλματα ἀπὸ κάρβουνο

Ὅχι τὸ κόλλες χαρτιοῦ γραμμένες σὶς γερμανικὰ

Μερικὲς μέρες τῆς ἐβδομάδας σὲ χαρτόνι μὲ γαλάζιες μύτες

Τρίχες ἀπὸ τὰ γένεια διάφορων προέδρων τῆς Δημοκρατίας
τοῦ Περού πὺν μπήγονται σὰν πέτρινα βέλη σὶς ἀνάχω-
μα προκαλώντας ἕνα βίαιο πατριωτισμὸ σὲ κείνους πὺν
ὑποφέρουν ἀπὸ κύση

Θὰ εἶσαι ἕνα μικρὸ ἡφαίστειο πολὺ ὁμορφότερο ἀπὸ τριάντα
διηρασμένα σκυλιὰ πὺν ὑποκλίνονται μεταξὺ τους καὶ συνι-
στοῦν μέθοδο καλλιτεργείας τοῦ οἴτου πάνω σὲ ἄχρηστα
πιάνια.

Καλέντζι

Σωριασμένοι πέτρινοι ὄγκοι μὲ σταθερὲς κι ἀδρές τὶς γραμμές τους. Ἄλλοι γυμνοί, φαλακροὶ ποὺ παίρνουν μὲ τὸ πέσιμο τοῦ ἥλιου μιὰ ξεθωριασμένη μαθιὰ ἀπόχρωση. Κι ἄλλοι κατάσπαρτοι ἀπὸ θάμνους πουργαριστοῦ, ποὺ τονίζουν ἔντονα τὴν τραχιά κι ἀγέλαστη ὄψη τοῦ τοπίου. Τ' ἀγκαθερὸ πουργαρι μπαίνει κι ἀγγιγώνει βαθειὰ τὸ μάτι. Βαρβέρηκα τὴ μονοτονία καὶ τὴν ἐναλλαγή τῆς κακίᾳς ποιότητος. Βεῖχοι καὶ λιθασῶρια. Μιὰ ἀκόμη ἀνοιχτὴ ταυτότητα τῆς Ἑπειρωτικῆς γῆς.

Μέσα σ' αὐτὴ τὴ δωρικὴ σκηνοθεσία, σὲ μιὰ βαθειὰ ἀγκαλιά τῆς γῆς καθυμένο τὸ Καλέντζι «Μικρὸ φρούριο» σημαίνει τ' ὄνομά του, κατὰλοιπο μιᾶς μακροακονῆς καὶ πικρῆς δουλείας. Κι εἶναι τὸ σημερινὸ «Καστρί» —τὸ «μικρὸ φρούριο»— φτιαγμένο ἐκεῖ κατὰ τὸν Ἀραβὸ ἀπὸ τὰ χεῖρα τῶν παληῶν. Τὰ ἐρείπιά του, παρθένα ἀπ' τὴ σκαπάνη τοῦ ἀρχαιολόγου, εἶναι σφιχτὰ ἀγκαλιασμένα ἀπὸ τὶς ρίζες τοῦ δένδρου, πῶχει γιὰ κορυφὴ τοῦ τὸ Καλέντζι.

Ξαπλωμένο σὲ πλαγιὲς τὸ κορμὶ τοῦ Καλεντζιοῦ κόβεται βαθειὰ καὶ μοιράζεται μὲ σαφὴναια στοὺς τρεῖς μαχαλάδες του ἀπὸ τὰ διὰ ὁριμητικὰ ξεροπόταμα. Κόκκινες στέγες ἀπὸ μικρά, ὁμοίμορφα σχεδὸν σπιτία δένουν τὸ πράσινο μὲ τ' ἄλλα χρώματα, ὅπως ἐκεῖνες αἱ αὐθαίρετες κόκκινες πινελιὲς τοῦ Βάν—Γκόγκ. Νὰ συμβολίζουν τάχα τὸ καινούργιο βουνήσιο γεμάτο ἀπὸ ζωὴ αἷμα, ποὺ ἐνίσχυσε τὸν τελευταῖο καιρὸ τὶς παλιὲς ἀσχηρότες του;

Σπύτια χτισμένα τὰ περισσώπερα πάνω στοὺς νεκρούς, στὰ μαυρισμένα ἀπὸ βία καὶ πυρπολήσι η̄ τὰ ρημιασμένα ἀπ' τὴν ἐγκατάλειψη ἐρείπια παληῶν ἀρχοντιῶν. Ἐμειναν οἱ καμαρατὲς πόρτες. Κάπου-κάπου παρὰθύρα χάσκουν ἀπὸ ἀπορία γιὰ τὴ σημερινὴ κατάντια τους. «Ἀπομεινάρια... ἐρμιᾶς...» καὶ μιᾶς καλῆς ἐποχῆς, τότε ποὺ στέγαζαν τὴν εὐτυχία καὶ τὴν εὐμάρεια τοῦ ξενιττεμένου νοικοκύρη. Τὶς νύχτες, τὶς μουντὲς καὶ τὶς ἀφέγγαρες, ἡ κουκουβάγια βροῖσκει ἐκεῖ ἰδανικὸ στέκι. Κι ἡ ἄχαρη φωνὴ της, παράπονο μαζὶ καὶ πίκρα, ταραάζει τὴν ἡσυχία καὶ τὴ γαλήνη τῆς φύσης. Τὸ ξερὸ καὶ μονότονο μοιρολόγι της διὰ

χνει τις μέριμνες της ζωής και φέρνει στο νοῦ τοῦ ἀταξίδευ-
του παλιούς «φευγάτους» νοκοκυραίους συγχωριανούς του. «Ρή-
μαξες, καὶ μένο χωριό!». Σφιχταγκαλιάζει τὴν πίκρα κι ἀκολου-
θεῖ δρόμο πρὸς τὰ πίσω ἀποζητῶντας τις ἀναμνήσεις του. Τις
ξεθάφτει καὶ μαζί τους κι ἀνθρώπινες μορφές. Ξεχνιέται. Σὰ νὰ
σταμάτησε κι ὁ χρόνος. Τὸ ὄνειρο δίνει τὴ συνέχεια... Τὸ πρωτὶ
θα τινάξει τὸ κεφάλι καὶ μὲ πιεσὴ γεύση στὸ στόμα του θα
ξεκινήσει γιὰ δουλειά...

Στὰ πόδια τοῦ χωριοῦ ὁ κάμπος κοιμάτι ἀπὸ τὴν ὑπαρξη,
ἀπὸ τὸ εἶναι τοῦ ντόπιου. Κανονικά κι ἀκανόνιστα σχήματα, τῆς
γεωμετρικῆς περιόδου θαρρεῖς. Ἀνόμεχο τὸ πράσινο σοῦ ἀφαι-
ρεῖ καὶ τις πιὸ ἄδηλες ἐλπίδες σου. Προσέχεις κι ἀκοῦς τὴ γῆ
νὰ ζωντανασαίνει. Ἀκοῦς τὸ ρόγγχο της, νοιώθεις τὸ ἄγχος.
Μαραμένα, φλογισμένα, ἐτοιμοθάνατα σπαρτά...

Πλάϊ στὸ νεκροκρέβατο ὁ ἀγρότης. Λές καὶ θα ξεφυχήσει
μαζί μὲ τὸ «βιό» του. Γύρω του ἓνα κομπολόι τὰ παιδιὰ του, πὺν
νοιώθουν ὥστόσο πὺς κάτι σοβαρὸ συμβαίνει. Σιωπηλὰ μ' ἄ
νοιχτὰ μάτια καὶ πεινασμένα στόματα. Κι ὁ πατέρας τους μιὰ
ματὰ σ' αὐτὰ, μιὰ στὴ γῆ, μιὰ στὸν οὐρανό. Δέεται; Προσπα-
θεῖ νὰ μαντέψει γιὰ τὴν πτώση βροχῆς; Μὴ μὲ κοιτᾶτε.

Κάτω, λίγη ὥρα μακριὰ ἀχολογᾷ ὁ Ἀραχθός... Κι ὁ Ἀ-
δάμ θορυβεῖ «ἀπέναντι τοῦ Παραδείσου». Στὴν ἐπίμονη ἐρώτηση
τοῦ γεωτρώπανου πὺς ἔγινε λίγα χρόνια πρίν, ἡ γῆ ἀρονήθηκε ν'
ἀπαντήσει μὲ γλῶσσες νεροῦ. Κι ὁ ἀγρότης ἐξακολουθεῖ νὰ πε-
ριμένει καὶ νὰ κρεμᾷ στὰ σύννεφα τὰ ὄνειρα καὶ τὴν ἐπιβίωσή
του.

Ὁ κλοιὸς τῶν βουνῶν πὺς στενεύει τὸ φυσικὸ ὁρίζοντα κι
ἐκεῖνον πᾶν ὄνειρόν σου. Γύρισα μέσα μου. Καρὸς κατὰλληλος
νὰ τὸ ἐπισκεφθῶ. Μὲ σφίγγει ἡ θανάσιμη ἀγκαλιά. Ξεφυλλίζω
μιὰ ποιητικὴ ἀνθολογία ζητῶντας στὸν οὐρανό, στὰ σύννεφα,
τὴ διέξοδο. Τὶ κρύβουν πίσω τὰ βουνά; Νᾶταν τᾶχα αὐτὸ τὸ
ρῶτημα, αὐτὴ ἡ περιέργεια πὺς ἔσπρωξε τὸν παλὸν νὰ φύγει
καὶ νὰ ξενητευτεῖ, νὰ γνωρίσει ἄλλους τόπους καὶ νὰ πραγμα-
τώσει ἐκεῖ τὰ ὄνειρα τῆς ζωῆς του;

Στὸν κεντρικὸ δρόμο μικρὲς ὁμάδες ἀγοριῶν, μὲ τὰ πηλί-
κια τοῦ ἀνήλικου τοπικοῦ γυμνασίου, δίνουν μιὰ τεχνητὴ ζωὴ
καὶ κίνηση. Στὴ πλατεῖα οἱ μικροὶ χαλοῦν τὸν κόσμο παίζοντας
ποδόσφαιρο καὶ φωνάζοντας ὀνόματα μεγάλων ὁμάδων καὶ πο-
δοσφαιριστῶν. Ὁ χωροφύλακας μετράει μὲ βήματα τὸ μᾶκρος
τοῦ δημόσιου δρόμου. Γυναῖκες σέρνουν ἀγελάδες ἢ σέρνονται

ἀπὸ τὶς ἀνάποδες καψίκες. Μιὰ κουβαλᾶ στὴν πλάτη τὸ βαρέλι τοῦ νεροῦ. Στὰ καφενεῖα, φωτισμένα ἀκόμη ἀπ' τὰ λούξ, τὰ ξάρια κουράζουν τὴν ἀκοὴ μὲ τὸ ξηρό τους χτύπο. Τὸ ραδιόφωνο ἀποκλειστικὰ γιὰ τὸ κλαρίνο, πὸ λαϊκὸ καὶ τὶς εἰδήσεις.

Οἱ αὐλόποστες, χωρὶς γοιᾶς τὰ βράδια. Ἀπὸ νωρὶς ἀναπαύουν τὸ κουρασμένο κορμὶ στὰ σανίδια ἐνὸς κρεβατιοῦ. Κι ὁ κάτοικος μὲ τὴ ψυχὴ μοιρασμένη στὴν τραχύτητα τοῦ βουνοῦ καὶ τὴν εὐγένεια τοῦ κάμπου.

Ἡ νύχτα ἀνιχνεύει στὸ σκοτάδι. Ὁ σκύλος, φωνὴ ζωῆς, κι ἡ κουκουβάγια ἀπ' τὰ χαλάσματα, ἄχαρος συναγωνισμός. Γέμι-
σε ὁ οὐρανὸς ἀπὸ μικρὰ, τρεμόφεργα, ἀδάσκητα μῦθια. Ἐνα
κουδούνι, ἀπὸ κάποιο «σπιτυιακό» χτυπάει σὰν παλιὸ ρολοῖ τοῦ
τοίχου. Κι ἡ νύχτα μακραίνει μεγαλώνοντας τὴ θλίψη καὶ τὸ
ἄγχος μας...

ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΡΑΓΗΣ

Περιστέρι

Σέρνεται ὁ οὐρανὸς πρὸς τὴν Κατάρρα κι ἀκουμπάει. Βουτ-
ζουν χαμηλὰ οἱ ἀφροὶ, γέρνει σὲ χούνη ἡ ποταμιὰ κι οἱ πλαγιὲς
πέφτουν κοφτὰ καὶ σμίγουν. Πάνου ξεκόβονται κορφές —τά-
νισμα στὸ γαλάζιο, (κι ἡ ὥρα σάμπως νὰ γυρνᾷ). Περινᾶς
θαυρεῖς καθὼς πὰ γύρω ἀναξυπνοῖν. Κι ὁ ἄερας γνωριμιά, τὸ
χῶμα ποὺ νοτάει, τὰ ρέματα, ὁ δρόμος...

Σπροφές. Ἐνα ξετίλυγμα σπροφῶν.

Κι ὕστερα ὅπως σὲ γνέψιμο, σὲ ξάνοιγμα, βυθᾶς σὲ κάτι
πὶό μουντό. Ἡ σκληρὴ γραμμὴ, ὁ τόπος, δίνονται σ' ἓνα φόν-
το, σπρέφονται σὲ μορφές. (Πρόσωπα ποὺ λείψαν καὶ δὲ θᾶρ-
θουν, πρόσωπα ποὺ εἶναι ἀκόμα πρόσωπα...). Ἐνα, στροβίλος
μπροστά, ἓνα παίξιμο. Κι ἔπειτα μιὰ φωνή: Ποῦ γύριζες, ποῦ
ἦσουν Γιέ; ... Ἦταν μὰ κρύα νύχτα. Δὲν εἶχες ἄλλον. Κοιμή-
θηκαν τὰ πρόβατα μὰ ἡ κάπα σου ἦταν κοντή. Κρύωσες, πῆρες
τὸ δρόμο κι ἔφυγες. Τᾶχα σὲ φίλειψαν; Τᾶχα σοῦ γέλασαν;
Ἀργῆσες. Ὅμως ἄς ἦρθες. Πολλοὶ μπορεῖ νὰ λείπουν, φύγαν

πολλοὶ κι ἄλλοι χαθῆκαν· (κυλᾷ ὁ καιρὸς). Ἐπειτα κι οἱ κοπέλλες. Ἀπόκαμαν νὰ καρτερᾶν καὶ φεύγουν. (Λέν πὼς καλύτερα περνᾶν ἐκεῖ). Ὅμως ἄς ἦρθες. Καὶ νᾶ᾽ξερες!... Ὁ Γέρος πὼς σὲ γύρευε! Δὲν εἶχαμε τὴ νὰ τοῦ ποῦμε καὶ σὲ ἤθελε· νόμιζε πὼς θαρχόσουν. Ἐπειτα κ' ὁ Λάμπρος. Πέθανε κι αὐτός· ἄφησε τὰ παιδιὰ... Τᾶλλογο τὸ ποῦλησαν. Ἐμείνε καὶ τὸ σπίτι μας μισό. Πὼς νὰ τὰ φέρουν γύρω πίσω ἀπὸ τὴ φωτιά; Ἀς εἶναι, πάλι ἦρθες...

Στροφές. Ξανὰ στροφές. Τὸ αὐτοκίνητο βογγάει. Κάπου ἀπ' τὰ πόδια ὁ Ἀραχθός. Ὅγκοι ξεροῦ ὁμαλὰ πὺν φέρουν στὸ Ζαγόρι καὶ τραχὺ δεξιὰ, γυρνὸ τὸ ὕψος τοῦ Περιοστεριοῦ. Χωράφια ὑπερὰ πὺν ἔχουν μείνει σπείρα, βοάχοι σταχτιοί, δέντρα σ' ἀγῶνα ὑπαρξίης... Στὸ βῆθος μιὰ γριά. Ἐνας καπνός.

Ἀνοίγεις τὸ παρῶνθο καὶ κοιτᾷς. Φέρνεις γιὰ τὰ παλιὰ. Τὶς μέρες πὺν ξύπναγες τὸ νοῦ: Τ' αὐλάκια, τὶς βραδιές, τὸ ψάρεμα στὸ ποτάμι, τὶς φωνές... (Ὁ Γέρος σὲ ἤθελε... εἶναι τὸ σπίτι μας μισό.. κι ὁ Λάμπρος... τὸ ἄλλογο... ἄς εἶναι. ἦρθες).

Ἡ μνήμη πιάνεται πάνου σὶς μάχες. Τὸ ἀγνάντεμα τῆς ἀστραπῆς, ἡ γνώση τῆς φωτιάς, οἱ φόβοι. Γυροῦν τὰ χρόνια μου. Στέκουν στοὺς ὄχτους, παίζουν σὶς ροῦγες, τρέχουν μέσα σὶς καλαμιές... μάταια μὲ ζητοῦν. Δὲν εἶναι πιά κανεῖς. Τὸ ὄνειρο τὸ σίγησαν. Τὸ πέρασαν στὴ νύχτα οἱ κραυγές, τὰ νυχτοπαῖδια πὺν ἔσκουζαν κι ὁ Δεῖτερος Παγκόσμιος σὰν ἄνανδρος τὸ σεριανάει.

Πέρα πρὸς τὶς Πολτοιές, πάνου σὶς ξέρες, στὸ φεῖδωμα τοῦ Ἀραχθοῦ γυρνάει ἡ ραγμὴ. Ἡ βροντὴ πὺν ἔδιωξε τοὺς ἀητοῖς, τὸ σφύριγμα στὰ δέντρα, τὸ ρίγος, τὸ γύμνωμα μετὰ. Πάνου στὴ γῆ μας ξαναζει ἡ σπορὴ μιᾶς ἐποχῆς.

Ὅσο πὺν πιάνομαι ἀπ' τὶς ὥρες.

... Κι ἦρθαν οἱ μάχες. Μέρους μὲ ρίγη, μέρους μὲ θορήνους. Κόψαν τοὺς δρόμους. Ἀναψαν τὶς φωτιές. Ἀπόκλεισαν... Ὑπερὰ ἓνα σύννεφο ἔδειξε πρὸς τὸ βορρᾶ. Μετὰ κατὰ τὸ νότο. Καὶ βγήκαν νύχτα πίσω ἀπὸ κάποιον, πρὶν ἀπὸ τὴ φωτιά, πάνου ἀπ' τοὺς καπνοὺς σὲ σπράτες μέσα ἀπ' τὸ βουνό. Ἐνα φεῦγα μπροστὰ στὰ ἀνώφελα πὺν ἤξεραν πὼς θάῳθει.

Κανέναν πρόποσ κανένα ἔλεος —δυνὸ χρόνια ἀντίστασι! Κι ὁ χρόνος σκοῖρος. Μαῦροι οἱ τοῖχοι, ἄξενες οἱ κορφές.

Ἔπειτα ὁ γυρισμός, τὸ ρίξιμα. Ἀρχὴ μὲ μιὰ κομμένη ἐλπίδα, μὲ δίχως ἄλλο τρόπο ἀπὸ στέρηση. (Θυμᾶμαι πάντα τὴν πρώτη σκηνὴν ποὺ εἶδαμε ὅταν γυρνοῦσαν τότε: Ἀκούγονταν ἀπὸ μακριὰ χτυπήματα καὶ θόρυβος. Μὴ ξέροντας ἀνησυχῆσαν καὶ στάθηκαν γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακόν. Ὑστερὰ τὸ ματάθισαν καὶ μὴ ἔχοντας ἄλλο τι, κινήσαμεν πάλι. Κι ὅταν φτάσαμε στὸ πρῶτα ἀγνάντεμα εἶδαμε: Ἦσαν οἱ προῶτοι-προῶτοι χωριανοὶ ποὺ ἔφτασαν καὶ ξεκάρφωναν «τ' ἀποχωρητήρια» τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου. Τοῦ μόνου ἄκαγου. —Μικρὸς κανέννας βλέπει ἀπὸ διαίσθησιν τὴ φοίχη!).

Ὅμως τραβάει ὁ καιρὸς, πορεύονται οἱ ράγες. Κι ὁ τόπος τὰ μετράει. Ἦρθαν ρειματισμοί, φτώχεια καὶ λευτεριά. Ἀδερφοσκοτωμός, μῖσος γιὰ κάθε μάχη, ἀπόσταμα καὶ κύλισμα στὴν πόλη...

... Στέκεσαι καὶ κοιτᾷς.

Κανέννας ἦχος. Γνώριμο κρῖνο σὲ περνάει. Τριζόνια γύρα, ἀπὸ παντοῦ ἀστέρια πάνου καὶ πέρα ἀλάργα μιὰ φωτιά. Γιὰ λίγο ἀντηχάει ἓνα ἀλύχτημα. Μετὰ ἓνα σφύριγμα τροπάζει τὴν ὥρα, κάποια κουδοῦνια. Ὑστερὰ πάλι ἡ σιωπὴ.

Ὅμως ξαφνιαῖσαι. Θαρρεῖς πὼς κάτι παίρνεις μὲ τ' ἀφτί. Μετὰ ἀμφιβάλλεις. (— Δὲν εἶναι αὐτό!).

... Εἶναι γλυκεῖα φωνή. Ἦχος μὲ προφερό παρᾶπονο. Κι εἶναι θαρρεῖς ἢ ἀπόστασι καιρὸς. Σβύνεται ὁ τόπος. Πέφτει ἡ ὥρα καθὼς ἀναγυρνάει κι ἀποξεχνᾷς:

... (Ἦτανε μιὰ φορὰ ἓνα σπ'χιό)...

Σὰ σκόλαγαν τὸν κοῦρο πιάνονταν πρῶτα οἱ νιές: Ποδιές μὲ ξόμπλια, φοῦσμες σὲ τσάκιση, μαντήλια ἄσπρα, κόκκινα... Ἀντίφερναν οἱ γκρεμοὶ ἀχούς, ρίχναν ντουφέκια καὶ κρόταγε ὥς δυὸ προῖά. (Χόρευαν πρὸς τὸ ρ'ζό).

Τότε —δὲν ξέρουν ποιὸς— πάηκε ἓνας καὶ πείραξε τὸ σπ'χιό. (κέραια ἀσῆμι, μάτια γαλάζια—σημαδιακό!). Θύμωσε αὐτὸ κι ἔσκουξε. Ἦχησαν οἱ πλαγιές καὶ ρίγησαν. Φόβισε ὁ κόσμος. Χαλάει ἡ τάξη καὶ σὰ δὲ μπόραγαν φυλᾷν καὶ τὸ βαρᾷν φλαχτοῦ.

... Ὁ ἓνας λέει:

—Πάνω στὸ Χάο νὰ ψήσω ἀρνί!

—Δὲν πᾶς!

—Τὶ δίνετε;

—Ἐξήντα σγοῦρες.

Κινάει καὶ πάει. Τὸ φένει καὶ πάν' στὸ χάραγμα γυρνάει. Ἦσαν κίτρινος. Πῆρε τὶς σγοῦρες καὶ σὲ τρεῖς μέρες πέθανε. (Τὸν παίδευε ὁ Δαίμονας καὶ πιάστηκαν. Ὡς τὴ συρμὴ τὸν ἔφερνε, ὅμως τὸν γλύτωσε ἡ μέρα).

... Τὶ εἶναι ἡ φωνὴ στὰ διάσελα; Κοπάδια, ἀχοί; Κι οἱ ὄμορφες τὶ γλαῖν; (Μαῦρα μας πλάγια!). Τώρα γυρνᾷ ὁ χιονιάς, γυρνοῦν οἱ μπόρες. (Ἐχετε γειά!) Κινᾶμε μεῖς...

Κάθεσαι καὶ κοιτᾷς. Κανέναν ἦχος. Τριζόνια ἀπὸ παντοῦ καὶ ἀστέρια.

Ἀργὰ μέσα σὲ φῶς γιομάτου φεγγαριοῦ ἄφησα τὴν κορφή. Ἐνα σύριγμα ἀέρα ζοῦν στίς πλαγιές. Ἀκούγεται ὁ θόρυβος ἀπ' τὰ πατήμια νὰ ἀντηχᾷ δῶ καὶ ἐκεῖ καὶ κάτω στὰ βαθιὰ τὸ βουητό.

—Ὁ Μπαρμπα—Λιάς πέθανε προπέρσι. Ἐπαιξε αὐτὸς ὡς τὰ τώρα. Οὔτ' ἠθελε νὰ κατεβεῖ καὶ τὸν ἔφεραν νεκρὸ ἀπ' τὸ β'νό...

(Ἄραγε ποιὸς νὰ ξέρει, ὅσοι ἀνασαίνουν ζοῦν;).

Τὸ μέρος τῷχει δρασκελήσει ἡ ἐποχή.

Εἶναι γυμνὸς ὁ βράχος, σταχτὺς καὶ ἀλύγιστος. (Πῶς νὰ σταθεῖς;). Ἐσθίσε ὁ μῦθος ὁ παλιὸς γιὰ τὸ βουνό.

Τώρα δὲν ἔχεις δὲν ἔχεις πῶς νὰ πεῖς. Ὁ λόγος σοῦ ἔρχεται πιερόζ. Δὲν ξέρεις πῶς νὰ δεῖς. Στὰ πανηγύρια πού ἀριὰ κινᾷν θαρρεῖς πῶς εἶναι γι' ἀχορὸ πού θά 'ναι ὁ τελευταῖος.

Κι εἶναι τότε πού ὅπως πείραγμα μπορεῖ νὰ τὸ σκεφτεῖς, πῶς ἔγινε καὶ ἄνθρωποι σκαρφάωσαν ἴσαμε κεῖ. Νὰ ψάξεις μὲς στὸ χρόνο, «μιά φορὰ καὶ ἕναν καιρό». Γιὰ κάποτε πού ἦταν σκληριὰ καὶ οἱ τρόποι ἄσκημοι... νὰ δοιλεύεις νὰ δίνεις. Καὶ σὰ δὲν παίρνεις νὰ δίνεις. (Ψηλὸ πὸ βουνό, πολὺς ὁ οὐρανός, πολλοὶ οἱ ἀητοί). Οἱ Τοῦρκοι στείλαν ἐνταλμένους γιὰ «χαράτσι», αἱτοὶ τοὺς ἔρριξαν σὲ τρύπα μέσα στὸ βουνό. Σήκωσαν ὅσα δίνονταν καὶ φύγαν. Σὰ γύρισαν τό 'πιασαν πὺρ ψηλά.

(Τέτοια τὰ χνώτα).

Στροῶσαν μετὰ πὺρ χαμηλά. Ὡς ἐκεῖ πού ἀμφίβολα τοὺς φτάνει τώρα ἕνα αὐτοκίνητο πού ἀγκομαχάει.

Δὲν ἔχεις πῶς νὰ δεῖς...

"Ετσι καὶ αὐτὸ τὸ καλοκαίρι...

Σιάζοντας τὸ δάκρυ μέσα μας
ἔσπρησε τὴν ἀγάπη σιέρεα,
πέτρινο λουλούδι τῆς σπηλιάς
π' ἀνθίζει μὲ τὸ κλάμα τῶν καιρῶν.
Ἀπὸ τότε ἀκολουθᾶμε τὴν ἴδια πορεία μὲ τὸν ἥλιο
καὶ γεμίζουμε τὸ σύμπαν μὲ τὴν ὑπαρξή μας
στὴ διάρκεια μιᾶς ἡμέρας ποὺ τὴ ζοῦμε ὁλόκληρη
γιατὶ ξεχειλίζει ἀπὸ φῶς.
Γύρω μας οἱ Σίσυφοι μοχθοῦν χωρὶς ἐλπίδα
νὰ κυλήσουν τὸ σκοτεινὸ ἡμισφαίριο τῆς ζωῆς τους
κοιτᾶ σιὸ φωτεινὸ μουσικὸ ποῦ μᾶς ἔφερε
τόσο σιμὰ σιὸν ἥλιο
τόσο σιμὰ σιὸν ἐναντὶ μας
ποὺ ἀνεγκύσαμε τόσο σιαθερὰ μέσ' ἀπ' τὰ σκοιᾶδια.
Ἀποκαμωμένοι σιὸ ἀέναν τῆς πορείας ἐμεῖς
σιρῶνουμε τὰ βλέφαρά μας πάνω σις θάλασσες τῶν μα-
[τιῶν μας
καὶ ξεκουράζουμε τὰ κορμιὰ μας
στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ ὄνειρου.
Ἀγκαλιάζουμε τὸ ξύπνημα ἐλαφρότερα κι' ἀπ' ὄνειρο
κι' ἔχουμε ὅλο τὸ κουράγιο νὰ περγελάσουμε τὸ θάνατο
σκοιῶνοντας κι' ἀνασταίνοντας μπροστὰ σιὰ μάτια του
χίλιες φορές τὸν πόθο μας.

"Ετσι καὶ τοῦτο τὸ καλοκαίρι
ἀκολουθήσαμε ἀκριβῶς τὴν ἴδια πορεία
πάνω σιὸ ἀστέρι μας

τὴ Γῆ.

Ο Αμερικάνος

Καταπώς έμπαινε στην πόρτα του σπιτιού του ο Θανάσης ο Άγκιστρης έρριξε τη ματιά του στο κουτί που ήταν για τα γράμματα. Σπάνια τὸ άνοιγε. Ήξειρε καλά ὅτι εκτός από την έφορία, κι αυτό μια φορά τὸ χρόνο, κανείς άλλος δέν τὸν θυμόταν. Έκείνη τὴν ἡμέρα όμως δέν άντεξε στὸν πειρασμό νὰ μὴ τὸ άνοίξει. Είχε κάποια προαίσθηση. Κάπως άδέξια ξεχώρισε άνάμεσα από δυὸ τρία κλειδιά, ἐκεῖνο που ταίριαζε στὸ κουτί καὶ μὲ δυσκολία άνοιξε τὸ πορτάκι. Θαύμα; Ίσως. Πάντως ἐκεῖ μέσα βρισκόταν ἓνα γράμμα. Στὴν αρχὴ δέν τὸ πίστευε. Δέν πίστευε στὰ μάτια του. Καὶ όμως ἦταν γράμμα. Ἀπάνω στὴ δεξιὰ γωνία τοῦ φακέλλου ἦταν κολλημένα τὰ πούλια μουντζουρωμένα από τὴ μαύρη σφραγίδα τοῦ ταχυδρομείου. Ἀπὸ ποιὸν νὰ ἦταν τάχα; Τὸ τύλιξε σ' ἓνα σύννεφο χαρᾶς, ἐλπίδας καὶ ἀγάπης, καὶ άκνησε τὴν πιὸ δυνατὴ αἴσθηση, τὴν αἴσθηση τῆς ἀφῆς, νὰ τὸ ψαχουλέψει. Δέν ἦταν βαρὺ, μὰ ἦταν γράμμα. Κάτι θὰ ἔλεγε, ἔστω καὶ δυὸ λόγια... «Ἀγαπητέ μου Θανάση...».

Ἀνέβηκε βιαστικὸς στὶς σκάλες, ἴσως νὰ πῆδηξε καὶ μερικὰ σκαλοπάτια, καὶ ἔφθασε λαχανιασμένος στὸ δωμάτιό του. Ἀναψε τὸ φῶς καὶ χωρὶς νὰ βγάλει τὸ καπέλλο καὶ τὸ πανωφόρι του θέλησε νὰ διαβάσει τὸ γράμμα ὀρθὸς ὅπως στακόταν. Ἐνα χλωμὸ φῶς μιᾶς σκονισμένης ἡλεκτρικῆς λάμπας φώτισε τέσσερις μαυρισμένους από τὸν καιρὸ τοίχους καὶ κάτι λίγα ἔπιπλα, ἓνα κρεβάτι, δυὸ καρέκλες, ἓνα τραπέζι. Ἐβόχισε τὸ φακέλλο, ἀλλὰ σὰν κάτι νὰ τὸν βάραινε. Γιὰ ν' ἀλαφρώσει λίγο ἀπόθεσε τὸ γράμμα πάνω στὸ κρεβάτι καὶ ἔβγαλε τὸ πανωφόρι του που τὸ πέταξε στὴ μιὰ καρέκλα. Ἐπειτα ἔπιασε τὸ γράμμα. Ξεχώρισε τὰ φύλλα τοῦ φακέλλου καὶ ἔχωσε τὰ ροζιασμένα του δάχτυλα άνάμεσα γιὰ νὰ πρᾶδήξει τὴν κόλλα. Ἡ κίνησι ἦταν άδέξια καὶ ὁ φακέλλος ἔπεσε στὸ πάτωμα. Συνώδεψε τὸ πέσιμό του μ' ἓνα του βλέμμα. Κάτι παράξενο ἦταν σ' αὐτὸ τὸ γράμμα. Ἐσκυψε καὶ τὸ σήκωσε. Ὁ φακέλλος ἦταν σφραγισμένος μὲ μιὰ σφραγίδα που μὲ μεγάλα μὲν γράμματα ἔγραφε: ΕΠΙΣΤΡΕΦΕΤΑΙ καὶ ἓνας δείχτης ἔδειχνε τὸν ἀποστολέα.

MR. THOM AGISTRIS

821 WEST 49 STREET
NEW YORK CITY, N.Y.

U.S.A.

Παράξενο! Κάθησε στὸ κρεβάτι νὰ συλλογιστεῖ. Τί συνέβαινε;

Ἄ! Ναί. Πρὶν ἀπὸ δυὸ τρεῖς μῆνες περίπου εἶχε στείλλει ἓνα γράμμα στὸ χωριό του. Στὸ Κούσι τῆς Ἡπείρου. Νὰ ἦταν γραμμένο καὶ στὸ φάκελλο:

Κύριον

Χαράλαμπον Καφετζῆν

Χωρίαν Κούσι

Ἡπειρος — GREECE

Δίπλα στὸ ὄνομα τοῦ χωριοῦ του ὅμως κάποιος εἶχε γράψει μὲ μολύβι: «χωριὸ ἄγνωστο μ' αὐτὸ τὸ ὄνομα». Τὸ ἔχαν σβύσει κι αὐτὸ τὰ χρόνια καὶ ἡ πρόσδος ὅπως εἶχαν σβύσει καὶ τὶς ἀναμνήσεις τοῦ Θανάση τοῦ Ἀγκίστρι. Ἄφησε τὸ φάκελλο καὶ πῆρε νὰ διαβάσει τὸ γράμμα.

Ἐν Νέα Ὑόρκη τῇ 12ῃ Ἀπριλίου 1950

«Ἀγαπητέ μου Χαράλαμπε,».

Τὰ παρακάτω τὰ θυμόνταν ἀπ' ἑξῶ. Τοῦ ἔγραφε πὼς ἂν καὶ εἶχαν περάσει 45 χρόνια θυμόταν ἀκόμα πὼς τοῦ χρωστοῦσε 60 παράδες, (ἦταν ἀκόμη τὸ Τούρκικο), ἀπὸ ἓνα παιγνίδι ποὺ εἶχε χάσει στὰ χαρτιά. Τοῦ ἔγραφε πὼς θὰ τοῦ τὰ ἔδινε μόλις γύριζε στὸ χωριό, ποὺ θὰ ξεπλήρωνε τὰ χρέη του, αὐτὰ καὶ κάτι ἄλλα ποὺ χρωστοῦσε στὴν ἐκκλησιά. Καὶ τὸν παραιτοῦσε νὰ τοῦ στείλει ἀπάντηση.

Ἄφησε τὸ γράμμα νὰ πέσει ἀπὸ τὸ χέρι του καὶ ξάπλωσε στὸ κρεβάτι του ὅπως ἦταν μὲ τὰ ρούχα. Φοροῦσε ἀκόμα τὸ καπέλλο του. Τὸ ἔβγαλε καὶ τὸ κράτησε στὰ χέρια του. Μετὰ ἄρχισε νὰ ἀναπολεῖ τὰ περασμένα.

Θυμήθηκε τότε ποὺ ἦταν δὲν ἦταν δώδεκα χρονῶ πῆγαινε μὲ τὰ ἄλλα παιδιὰ τοῦ χωριοῦ στὸν Καλοιμά γιὰ ψάρεμα μὲ τὸ ἀγκίστρι. Ἦξαιρε κάτι ὀβίρες ἀνάμεσα στὰ πλατάνια καὶ τὶς ἱτιές ποὺ εἶχαν κάτι ψάρια ἴσια μ' ἓνα δάχτυλο χοντρά καὶ μεγάλα. Ἦταν ὀρφανὸς ἀπὸ μικρός, μὰ τὰ ἄλλα παιδιὰ τὸν ἔκαναν πάντα παρέα στὸ ψάρεμα γιατί τὰ κατόφερνε νὰ ἔχει τὸ καλύτερο ἀγκίστρι ἀπ' ὅλα τὰ παιδιὰ. Κι αὐτὸ ἦταν ἓνα μυστήριον. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ ἄλλα παιδιὰ τὸν φώναζαν μὲ τὸ παρατσούκλι ὁ Θανάσης ὁ Ἀγκίστρις. Αὐτὸ τοῦ ἔμεινε σὰν ἐπώνυμο, καὶ δὲν τὸ ἔλλαξε οὔτε στὴν Ἀμερικὴ. Τὸ ὄνομά του ἀπὸ Θανάσης ἔγινε THOM, ἀλλὰ τὸ ἐπώνυμο ἔμεινε, Agistris. Μερικοὶ ἀμερικανοὶ τὸν φώναζαν Ἀγκάϊστρις, ἄλλοι τὸν ἔλεγαν Ἀγκάϊστερ, καὶ μόνο αὐτὸς τὸ πρόσφερε ἀκόμα σωστά: Ἀγκίστρις.

Ἐπειτα τοῦ ἔρθε στὸ νοῦ πὼς εὔρισκε τοὺς παράδες νὰ ἀγοράσει τὸ ἀγκίστρι. Κάθε δεκαπέντε μέρες, τὴν Κυριακὴ, ποὺ ἐρχόταν ὁ παπᾶς τοῦ διπλανοῦ χωριοῦ νὰ λειτουργήσει στὴν ἐκκλησίαν τους, αὐτὸς πῆγαινε στὸ ἱερό καὶ τὸν βοηθοῦσε. Ἀναθε τὴ φωτιά γιὰ νὰ κάμει

κάρβουνα για τὸ θυμιατό, κρατοῦσε τὸ κερὶ ὅταν ἔβγαине ὁ παπᾶς μὲ τὸ Εὐαγγέλιο γιὰ νὰ πει τὸ «Σοφία», καὶ στὸ τέλος στὴ φωτιά πού εἶχε ανάψει ἔβραζε τὸ «ζέον». Χαρά του ἦταν νὰ τοῦ δώσει ὁ παπᾶς κανένα κομμάτι ἀπὸ τὴ λειτουργιὰ πού τὴ ζύμωναν τὰ πλουσιόσπιτα τοῦ χωριοῦ ἀπὸ καθάριο σταρένιο ἀλεύρι.

Ἀπὸ τὸ ἱερὸ ἔβλεπε ἀπέναντί του τὸν Ἐπίτροπο τῆς Ἐκκλησίας, τὸν Κύρ—Γιώργη, πού παληὰ εἶχε ξενηγευτεῖ στὴν Πόλι, νὰ κάθεται μπροστὰ ἀπὸ τὸ παγκάρι καὶ νὰ μαζεύει τοὺς παράδες πού ἄφηναν οἱ ἄντρες τοῦ χωριοῦ ὅταν ἔμπαιναν στὴν ἐκκλησιὰ καὶ ἀναβάν κανένα κερὶ.

Οἱ παράδες εἶναι μεγάλος πειρασμὸς ἅμα δὲν τοὺς ἔχεις, καὶ τὸ κοκὸ εἶναι μεγαλύτερο ὅταν θέλεις ν' ἀποχτήσεις καὶ σὺ ἓνα ἀγκίστρι τῆς προκοπῆς γιὰ νὰ πιάσεις καιμιὰ μεγάλη πέντροφα στὸν Κασαμά. Τὸ παγκάρι τῆς ἐκκλησιᾶς ἦταν ἓνα ἀπλὸ τραπέζι μ' ἓνα συρτάρι πού τὸ κλείδωνε ὁ κύρ—Γιώργης καὶ ἔβαζε τὸ κλειδὶ στὴν ἀπάνω τσέπη τοῦ γελεκιοῦ του. Στὴν ἄλλη, στὴν ἀπὸ κάτω τσέπη τοῦ γιλέκου του ἔβαζε τὸ ρολοῖ πού κρεμόνταν ἀπὸ μιὰ μακριὰ χρυσὴ ἀλυσσίδα, πού τὸ ἔβαζε καιμιὰ φορὰ στὴ μέση τῆς ἐκκλησιᾶς γιὰ νὰ ἰδεῖ τὴν ὥρα, μᾶλλον γιὰ νὰ δει ξει πού εἶχε ρολοῖ. Γιὰ νὰ πάρει κανεὶς τὸ κλειδὶ ἀπ' τὸν κύρ—Γιώργη ἦταν τῶν ἀδυνάτων ἀδύνατον. Ἀλλὰ ποῖος θὰ καταλάβαινε ἂν ἓνα παιδὶ ἔχωνε τὸ χέρι του κάτω ἀπὸ τὸ τραπέζι καὶ ἔπαιρνε καιμιὰ δεκάρα. Αὐτὸ γινόταν τακτικὰ, καὶ ἐξηγοῦσε τὸ μυστήριο τῶν ἀγκιστριῶν τοῦ Θανάση.

Κάποτε τὰ πράγματα ἦρθαν ἀνάποδα. Φαίνεται πὼς κάποιος ἄγιος τάχε περισσότερο καλὰ μὲ τὰ ψάρια παρὰ μὲ τὰ ὄρφανά. Ἐπὶ τὴν ὥρα πού ὁ Θανασάκης εἶχε τὸ χέρι του κάτω ἀπὸ τὸ τραπέζι καὶ μέσα σπὸ συρτάρι μπηῆκε στὴν ἐκκλησιὰ ὁ ἐπίτροπος ὁ κύρ—Γιώργης. Ἀπειλῆσε πὼς θὰ τὸν μαρτυρήσει στοὺς χωριανούς. Αὐτὸ ἦταν.

Τὴν ἄλλη μέρα πρωῒ—πρωῒ ὁ Θανάσης ὁ Ἀγκίστρης προτοῦ νὰ συμπληρῶσει τὰ δεκαπέντα του χρόνια ἔφυγε γιὰ τὴν ξενητεία. Ὑστερα ἀπὸ πολλὰς περιπέτειες ἔφθασε στὴν Ἀμερικὴ. Ἐπειτα σὴν Ἡπειρο ἦρθε τὸ Ἑλληνικόν. Ἡ μάννα του πέθανε, ἄλλαξε καὶ τὸ ὄνομα τοῦ χωριοῦ του.

Ἀναπόλησε μετὰ τὴ ζωὴ του στὴν Ἀμερικὴ. Στὴν ἀρχὴ δὲν ἤξαιρε τὴ γλῶσσα, γι' αὐτὸ μπηῆκε βοηθὸς σ' ἓνα μαιγαζί πού τὸ ἔχει ἓνας Ἑλληνας ἀπὸ τὴν Ἀρκαδίαν. Ἦταν ἐστιατόριο, ἀλλὰ οἱ ὑπάλληλοι δὲν ἐπιτρεπόταν νὰ τρώνε παρὰ μόνο πατάτες, ὄχι κρέας, ὄχι ψάρια, ὄχι τυριά, ὄχι... ὄχι... μόνο πατάτες. Ὅταν βαρέθηκε νὰ τρῶει συνέχεια πατάτες ἔφυγε ἀπ' ἐκεῖ καὶ ἔπιασε δουλειὰ στὶς σιδηροδρο-

μικρές γραμμές. Δούλεψε καί κεί αρκετά, απέλειωτα χρόνια, μέχρι που τέλειωσαν όλοι οι σιδηρόδρομο της Αμερικής καί αναγκάστηκαν οι εργολάβοι να τον σχολάσουν. Ήταν καλός δουλευτής, καί δέν έκανε καμμιά πανηριά. Ακόμα δέν φώναζε καί θιαν ό έπιστάτης, που ήταν καί αυτός έλληνας, του 'δινε λειψό τó μισθό του. Τελικά ξαναγύρισε στη Νέα Υόρκη καί έπιασε δουλειά στα πιάτα. Έπιανε δουλειά στις έξ τó πρωί καί σχολούσε στις έννέα. Μετά γύριζε στις ένδεκα καί σχολούσε στις τρείς. Έπειτα ξανάπιανε δουλειά στις έξ καί σχολούσε στις έννέα τó βράδυ. Τó όλον ώρες όχτώ, όπως τις έβγαζε τó άφεντικό του, γιατί λείει στο μεταξύ καθόταν μιά ώρα τó μεσημέρι καί μιά τó βράδυ για να φάει.

Όσο για έρωτα; Κάποτε θέλησε να τόν γευτεί. Ήταν καλοκαίρι καί κόσμος πολύ πήγαινε στη θάλασσα. Ό Θανάσης δέν ήταν καί άσχημος γύρω στα είκοσι πέντε του. Ένα κορίτσι άφησε για λίγο την παρέα της καί πήγε να του κάνει συντροφιά. Την ώρα που την άγκάλιαζε ένα τραίνο που περνούσε απ' εκεί σφύριξε δυνατά. Νόμισε πως ή άστυνομία σφύριξε για να τόν πιάσουν. Την παράτησε καί τρύπωσε να κρυφτεί. Στο σπίτι του έφθασε ύστερα από δυό μέρες καί προσπάθησε να γιατρέψει τα γδαρσίματα από κάτι συρματοπλέγματα που πίσω τους είχε κρυφτεί.

Νόμισε πως τόν πονούσαν ακόμα. Αλλά δέν ήταν αυτά, ήταν που κρύωνε. Γι' αυτό, σκεπάστηκε καί έπεσε να κοιμηθεί.

ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΤΖΑΛΛΑΣ

«Ύμνος στην άμαρτία

Απόψε τραγουδῶ την άμαρτία!
 Έκαμα τόν πόθο μου τραγούδι
 καί τó φίλί σου πρίσι μου!
 Τα χάδια, την κοιμένη ανάσα σου,
 την έκαμα προσευχή μου!
 Ψαλμός απόψε έγινε τó δωμάτιο
 με τις κλεισιές κουρίνες!
 Τó κρασί πόν χύθηκε,
 καί τά γυμνά σου πόδια
 γίγαν' εικόνα για προσκύνημα!
 Αύριο, φεύγω, ίσως φύγω για μακρινό ταξίδι
 κεί πόν μόνο σκοτιάδι είναι!

Ο «ΗΠΕΙΡΩΤΙΣΜΟΣ» ΠΡΟ-
βάλλεται τελευταία και σε μάς
σαν έστία φωτισμού της πνευμα-
τικής μας ζωής. Καί μάλιστα με
άξιώσεις όχι τοπικής, αλλά πανελ-
λήνιας ακτινοβολίας. Λες και ή
λοιπή Ελλάδα σά να γέμισε μι-
σόςβηστες καύτρες. Φοβούμαι πώς
οί φορείς αυτού του νέου συνθή-
ματος συχνά δεν υπασιάζ-
ονται ότι γίνονται τηλεβόες, έ-
νός άγονου τοπικισμού. Που θα
όδηγήσει αυτή ή ιμπεριαλιστική
προβολή της έντοπιότητας; Χτές
οί Δελφοί χέρι—χέρι με τὰ «κλέ-
φτικα» "Αγροφα, σήμερα ή Δω-
δώνη άγκαλιά με τις λαϊκές τέ-
χνες, προσεχώς ή Πέλλα δίπλα
στη Βυζαντινή Θεσσαλονίκη. Γι-
νόμισατε άκόμη γεφυροποιοί της
γκλίτσας και του κιονάκρανου,
έτσι για να δικαιώσαμε έξωτερι-
κά τη διάρκεια του πολιτισμού
μας. Λάθος τακτικής μέγα, που
μπορεί να όδηγήσει σε φαιδρές
υπερβολές αυτού ή του άλλου το-
πικού πολιτισμού, ή σε θλιβερές
αντιδικίες τὰ διάφορα έθνικά μας
διομαρίσματα. Καί που για νάχει
αντίκρουσμα, συγχέει μιὰ αναγ-
καιόητα με μιὰ σκοπιμότητα.
Την αναγκαιότητα για την έπα-
ναξιοποίηση τών έργων που αντι-
προσωπεύει ή παράδοση και την
σκοπιμότητα για μιὰ τουριστική
ανάπτυξη. 'Ο «ήπειρωτισμός» έ-
τσι, όπως και οί λοιποί τοπικι-
σμοί, ξαπλώνεται σε προκρού-
στεια κλίνη για να υπηρετήσει

σκοπούς ξένους απ' την τυχόν
πνευματικότητα του.

* * *

ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΤΩΝ

«μεταρρυθμίσεων» του 'Υπουργεί-
ου πολλοί μιλήσανε για την
«Παιδεία» μας. 'Υπεύθυνοι κι ά-
νεύθυνοι και καιμιά φορά κι άνί-
δεοι. Δεν πρόκειται ν' αναπτύ-
ξουμε κι έμείς «νέας απόψεις»,
πορά μόνο θα θέλαμε να κάνουμε
ώρισμένες προσηρήσεις, άκρι-
βώς επάνω στις συζητήσεις αυτές.
Το πρόβλημα είναι πώς θα μπο-
ρέσουν τὰ παιδιά μας να μάθουν
καλύτερα τη γλώσσα μας και να
γνωρίσουν και τὰ κλασσικά γράμ-
ματα. Μερικοί τὸ πῆγαν άλλοι:
Τι τὰ θέλουν τὰ παιδιά μας τὰ
άρχαια; Γιατί να τρώνε τόσο
χρόνο πολύτιμο, αφού όταν τελει-
ώσουν τὸ Γυμνάσιο δεν πρόκειται
να «χρησιμοποιήν», πορά μονάχα
σε κείνους που θα γίνουν φιλόλο-
γοι; Ρωτείστε έναν απόφοιτο του
Γυμνασίου, τι θυμάται από άρ-
χαίς; Γιατί να μη μαθαίνουν Φυ-
σικά και Μαθηματικά που είναι
οί έπιστημες της εποχής; Αὐτές
περίπου είναι οί άπορίες των.
'Αλλά αν θ' ακολουθούσαμε τὸν
ίδιο διάλογο (ιδιάλογο καλοκυθι-
άς) θα μπορούσαμε πάλι να ρω-
τήσουμε: Γιατί να τρώνε τὰ παι-
διά μας τὸν πολύτιμο χρόνο στα
φυσικο—μαθηματικά, αφού όταν
τελειώσουν τὸ Γυμνάσιο δεν πρό-
κειται να «χρησιμοποιήν» πορά μο-
νάχα σ' εκείνους που θα γίνουν

φυσικομαθηματικοί; Δώστε σ' έναν απόφοιτο του Γυμνασίου να σάς κάμει μιὰ επίλυση τριγώνου, τί θυμάται; Λοιπόν, αυτό σημαίνει ότι τα Μαθηματικά δεν έκαναν την δουλειά τους; Την έκαναν και με το παροπλάνω, όπως ακριβώς και τα Αρχαία: Κίνησαν και τα δυο τίς νοητικές δυνάμεις του παιδιού, το μάθανε να σκέφτεται. Εύκολα μὰς διαφεύγει ένας θαυμάσιος όρισμός: μόρφωση είναι αυτό που μένει, όταν τα ξεχάσουμε όλα. Καί Νέα και Αρχαία λοιπόν θα διδασχτεί το παιδί, όπως και Φυσικομαθηματικά. Με ποιόν τρόπο, αυτό είναι άλλο ζήτημα. Δουλειά των ειδικών. Τα παιδιά σήμερα δεν μαθαίνουν γράμματα, λένε άλλοι. Κι όμως κάβε χρόνο μένει έξω από τις θύρες του Πανεπιστημίου (και των θετικών σχολών) ένας μεγάλος αριθμός από επιλαχόντες. Πού σημαίνει ότι έχουν τα προσόντα να είσαχθούν στο Πανεπιστήμιο, αλλά το τελευταίο δεν τους χωράει. Γι' αυτούς πιά, για τη θέση Γραφέως Β' τάξεως, είναι και πορά είναι άρκετές οι γνώσεις του Γυμνασίου. Τεχνική εκπαίδευση, θετικές επιστήμες! φωνάζουν. Λές και τα έργοστάσιά μας κουράστηκαν να είσάγουν τεχνικούς απ' έξω. Καί σαν να μη μένουν αζήτητοι οι πτυχιούχοι χημικοί μας! Καί κάτι άλλο. Λένε: Το κλασσικό Γυμνάσιο δεν απέδωσε. Ρωτάμε: Καί ποιο Γυμνάσιο λειτουργεί καθώς πρέπει; Φτιάξτε ένα πρότυπο κλασσικό Γυμνάσιο,

άρτια εξοπλισμένο και με πλήρες προσωπικό και παραιολουθείστε τα αποτελέσματα. Να πούμε, απλάξτε και το προσωπικό από το αίσθημα του οικονομικά (και κοινωνικά έπομένως) άδικημένου, θα μὰς πούνε ότι κάνουμε πολιτική.

* * *

ΕΙΝΑΙ ΝΑ ΤΑ ΧΑΝΕΙ ΚΑΝΕΙΣ τώρα τελευταία με κάτι πρωτοβουλίες για μορφωτικές ανταλλαγές. Πρό παντός όταν ξεμυτίζει από πατροπαράδοτη εύγένεια βέβαια! κι η ιδιωτική χειρονομία να καλέσουμε ή να παρουσιάσουμε τους μεγάλους «ξένους» μας. Δυο πρόσφατα παραδείγματα είναι άρκετά. Ο Τάμσον, λαμπρός έλληνιστής της άλλης όχθης, μὰς ήρθε για μιὰ σειρά διαλέξεων για την αρχαία τραγωδία και την τοτεμική καταγωγή της. Καί συνέδη τί νομίζετε; Ο Μελάς ύπερπατριώτης γνωστός από την εποχή του Μεταξά και της Κατοχής, να τον προσφωνεί και να άρθρογραφεί γοητευμένος από την καλή καρδιά και τα καλά έλληνικά του ξένου. Άλλά κι η παλιότερη πρόσκληση του Έρεμπουργκ από το Μυριθήλη... Κι όταν η επίσκεψη ματαιώθηκε, εκείνη η θλιμμένη διαμαρτυρία του προσκοιλέσαντος τί σάς λέει; «Παρά τις πολιτικές του πεποιθήσεις, είπε, ο Έρεμπουργκ αγαπάει την Ελλάδα». Το παρά το ύπογραμμίζουμε έμείς, περίπου όπως θα κάνε ο άδιόρθωτος δάσκαλος για τις άκυριολεξίες των μαθητών

του.

ΠΑΛΙΩΣΕ ΙΣΩΣ, ΑΛΛΑ ΜΠΟ-
ρεί να επαναληφθεί. Κι αρκινολό-
γος, διαφημιστής, ή χιουμορί-
στας; Είδε κι άποείδε ό άνθρω-
πος πώς δέν πατούσε πόδι στο
Καιρπενήσι. Διερωτήθηκε τί φταί-
ει. Τί φταίει γενικά για την έ-
λαττωμένη κίνηση των νέων του-
ριστικών ξενοδοχείων μας. Έντυ-
αφισάδες βιτρίνες κοσμική τητας
τά πιο πολλά, άπιλησίαστα από
τά βαλάντζια και την ψυχολογία
της ελληνικής αγοράς. Εκεί που
θα τα θέλαμε, όχι μόνον περά-
σματα για τους ξένους. Κι όμως
τά πιο πολλά σαν έκμετάλλευση
χώρου και σαν συγκροτήματα εί-
ναι αίσθητικά κατορθώματα: πα-
ράδειγμα τα δικά μας της Ήγου-
μενίσσας και της Άρτας. Μά πώς
θα θεραπευτεί ή κρίση τους είναι
τό πρόβλημα. Όχι φυσικά με άν-
τικαρκινικές συνταγές σαν τό
Καιρπενήσι. «άποφεύγετε τίς ά-
κραγυαλιές, γιατί εκεί φωλεύει ό
καιρκίνος». Όρες είναι να γράφει
και κανένα από τα παραιθαλάσσια
μοτέλ: «άποφεύγετε τα όρεινά,
γιατί εκεί γυροφέρνει ό Τσακι-
τζής και ό Νηαβέλης». Καπατσο-
σύνη που μάς διασύρει εύλογίας
του Τουρισμού.

ΝΑ ΠΥΚΝΩΣΟΥΝ ΟΙ ΠΑΡΑ-
στάσεις έργων του ποιητικού θε-
άτρου. Ή άοχή έγινε κιάλας στο
Φεστιβάλ Άθηνών. Επί τέλους
λίγη ποιητική δροσιά, έστω κι ά-
πό αντιθεατρικούς μονολόγους,

Μιλά ή Έρωφίλη:

και μιλά για τον έρωτα:

Μά κείνος μάστορας καλός γιατί
(ήτον του πολέμου,
μέρα και νύχτα δυνοπό πόλεμον
(έδιδέ μου,
κι ώρες με τ' άρματα ως έχθρό
(κι ώρες ξαφνατωμένο
τόν έβλεπα σαν φίλο μου περισ-
(σια αγαπημένο
κι ώρες γλυκύς μου φαίνετο κι ώ-
(ρες πρικύς περισσία
κι ώρες στρατιώτης δυνατός κι
(ώρες παιδάκιν ίσα.
Χίλια άκριβά τασίματα μου 'τασ-
(σεν πάσα μέρα
και χίλια μόχτιζε άμορφα περβό-
(λια στον άέρα.

Τραγωδία χτισμένη άδέξια και
μέ πολλά «μελό», ναί άλλα φω-
νές γνήσιες των ανθρώπινων παθών
από τό στόμα του Πανάρητου
του Βασιλιά, της Νέναις, του χο-
ρού. Θωμείες της καρδιάς, λου-
τρά για την άκοή την ταισπιωρη-
μένη από τα πεζά, τα πνευματώ-
δη ή τα άγχώδη του σύγχρονου
δραματολογίου. Γ' αυτό και πα-
ρά την έλλειψη των χορικών που
την τελευταία στιγμή άδικαιολό-
γητα ξυλώθηκαν —φταίει τό «Έθ-
νικό» ή ό Χατζηδάκης;— άξιέ-
παινη ήταν ή πρωτοβουλία της
Έθνικής μας σκηνής και ή προσ-
πάθεια του Άλέξη Σαλωμού. Τό
άνέδασμά της «Έρωφίλης» απ'
αυτή τη σκοπιά ήταν μιá κατá-
κτηση, άνάλογη με την πρώτη
γενναία ώθηση που έδωσε ό Φώ-
τος Πολίτης, όταν πρωτοδίδασκε
τή «Ουσία του Άβραάμ».

Οι «ταγοί» τής παιδείας

ΕΓΙΝΕ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΓΙΑ ΑΛΛΗ μιὰ φορά γνωστό ποιὰν ιδέα ἔχουν γιὰ τὴν οὐσία, τὴ δύναμη καὶ τὴν ἀπαστολὴ τῆς παιδείας μας ὠρισμένοι καλὸνυχὸι «ταγοί» τῆς: Μιὰ μικρὴ τροποποίησι στὸ πρόγραμμα διδασκαλίας τῆς «πρακτικῆς» βαθμίδας τοῦ γυμνασίου ἔγινε ἀφορμὴ νὰ ἐκδηλωθεῖ ὁ ἐπικίνδυνος φανατισμός καὶ νὰ ξεσπάσει ὅλη ἡ ὀργή τους γιὰ τὴ δῆθεν ζημιὰ ποὺ πάθαινε ἡ ἀνθρωπιστικὴ παιδεία. Ἀλήθεια, ἂν ἐξαίρεσουμε τὴν περίοδο 1930—1932 ποὺ ἀποτελεῖ μιὰ ἐποχὴ γενναίων λύσεων, 50 χρόνια ἔχομε νὰ σκεφτοῦμε σοβαρὰ τὰ ἐκπαιδευτικά μας θέματα. Καὶ δὲν ἦταν μόνο ἡ ὀδύσσεια τῆς ἱστορικῆς μοίρας ποὺ δὲν ἐπέτρεπε τὸν ἔλεγχον τῶν ιδεῶν καὶ τῶν ἀρχῶν καὶ ἀκόμη τὸν ἀπολογισμό τῶν πεπραγμένων τῆς ἐκπαιδευτικῆς μας πολιτικῆς. Ἡ κοντοφθαλμία ἐμπόδιζε νὰ γίνῃ μιὰ σύγκρισις τῆς πορείας τῆς παιδείας μας μὲ κείνη, ποὺ πραγματοποιοῦσαν πολλὰς ἀπ' τὴς εὐρωπαϊκῆς χώρες, ἔχοντας τὴν ἴδια ἀκριβῶς ἀρχή, τὴν ἀνθρωπιστικὴ κουλτούρα. Καὶ μείνουμε μιὰ ἐπαρχία σπενό-κέφαλη καὶ περήφανη, ἀνίκανοι νὰ ἐμπνευστοῦμε ἀπ' τὸ νόημα τῆς πνευματικῆς κληρονομιάς τοῦ τόπου, ἀνίκανοι νὰ γονιμοποιήσουμε, τὴ δραστηριότητά μας —ὄχι εὐρύτερα ἄλλὰ καὶ μέσα στὸν περικυλισμένο μας χώρο. Κληρονό-

μοι ἀξιοζήλευτοι ἐξοφλοῦμε τὴν εὐθύνη μας... θάβοντας ὅλο καὶ πιὸ βαθιὰ τὰ πλούτη τῆς κληρονομιάς. «Ἀσυνεῖδητοι καὶ εὐτυχεῖς», πιστεύουμε πὼς ὁ κόσμος μπορεῖ νὰ χορτάσει μὲ ὠρισμένες μεγάλες κουθέντες. Ταπεινώνουμε κάθε νέα γενιά, ποὺ διψάει γιὰ μάθησι καὶ μεγαλουργία. Τὴν τυφλώνουμε ἢ τὴν ξεπροβοδοῦμε νὰ καταρτισθῇ, σὲ θέματα ἀκόμη γιὰ τὰ ὁποῖα κοιμωνόμαστε πὼς ἔχομε τὸν πρῶτον λόγο, σὲ χώρες ποὺ πολὺ ἄργα σχημάτισαν τὴν ἐθνικὴ τους παρουσία. Ἀσχημοὶ καὶ χωρὶς παράδοσι λαοὶ ἔφτασαν νὰ ἔχουν φωτεινότερη ἀντίληψη τῆς ἀνθρωπιστικῆς παιδείας. Δὲν δυσκολευτήκαμε ἀκόμα νὰ ὑποτιμήσουμε τὴν πολιτιστικὴ ἀξία πρόσφατων περιόδων τῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀπρόθυμοι νὰ συλλάβουμε τὸ νόημα τῆς ἐποποιΐας των: Ὁ δημοτικὸς λόγος, μορφωτικὸς στὸ βάθος καὶ τὸ πλάτος, ἀγωνίστηκε νὰ καταστήσει τὴν παιδεία δημοκρατικὸ ἀγαθὸ μὲ ἀναγεννητικὸ καθολικὸ χάραιτῆρα. Καὶ ἡ τυπολατρεία —ἡ τέχνη τοῦ νὰ φοβίζεις γιὰ νὰ ἀπολαμβάνεις— ἀπειλήσει νὰ περιορίσει καὶ αὐτὴ τὴν πιὸ ἐθνικὴ αὐτασυνειδησία: Ἑλληνικά, ἀνθρωπιστικὴ μόρφωσις δὲν εἶναι τὸ πνεῦμα, ἢ οὐσία. Εἶναι ἢ... χρονικὴ αὐξηση τῆς μετοχῆς τοῦ παρκειμένου, τὸ στυπίνουμ καὶ τὸ γερούντιουμ! Ἐτσι κατακτήσαμε

οἱ χειρότεροι ἑρμηνευτὲς τῆς ἀνθρωπιστικῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς ζωῆς. Ὅταν ἀπ' τὸν Ὅμηρον π. χ. διδάσκονται 100—200 στίχοι κι ἀπ' τὴν Αἰνείαδα μὲ βία 100, ὅταν κατακρεουργοῦνται τὰ πλάσματα τοῦ Εὐριπίδου καὶ τοῦ Σοφοκλῆ καὶ πνίγεται ἡ φωνὴ τοῦ μύθου καὶ τῆς πορείας τοῦ Πλατωνικοῦ πνεύματος δὲν γίνεται ἀνθρωπιστικὴ μόρφωση. Ὅλη ἡ προσπάθεια ἐξαντλεῖται σὲ μιὰ ψεύτικη διανοητικὴ μνημονικὴ ἀσκηση. Μὲ λέξεις μονάχα (καὶ λέξεις ἀδειανὲς καὶ νεκρὲς) ἡ ἀγωγή γίνεται ἀντιπνευματικὴ καὶ ἀντιανθρωπιστικὴ. Πρέπει νὰ ξυπνήσει ἡ ζωὴ τῶν ἀρχαίων, νὰ πάρει τὶς διασπάσεις τοῦ νοήματός της μὲ κρίσεις, ἀρχὲς καὶ ιδέες, νὰ ἀποχτήσῃ τὸ δυναμισμό καὶ τὴν κίνηση καὶ τὸ αἷμα της. Ἀλλιῶς, παρ' ὅλο τὸ μόχθο, μένει ἡ λέξη σὰν πλαστογραφημένη ἀπόδειξη ἀρχαιομάθειας καὶ σοφίας. Καὶ τί ἄλλο μπορεῖ τότε νὰ περιμένει αὐτὸς ὁ τόπος ἀπ' τὸ εἶδος τοῦτο τῶν μηρυκαστικῶν: Γιὰ νὰ μάθουμε σὲ... μιὰ ὥρα λατινικά! «Χωρὶς αὐτὰ δὲ γίνεται». Εἶναι τὸ μονοδικὸ ἐπιχείρημα. Ὁ δογματισμὸς τῶν παλίων γλωσσαμυντῶρων. Κάθε προσπάθεια ποὺ τείνει νὰ συλλάβῃ τὸ ἀνθρωπιστικὸ πρόβλημα στὴν ὁλότητά του καὶ τὴν παιδεία σὰν καθολικὸ αἷτημα συκοφαντεῖται νὰ ἀνακόβεται ἀπὸ καπᾶτσους τύπου Φαρμακίδου ἢ Μιστριώτη. Ὅμως ἡ ιδέα τῆς αὐσιαστικῆς καλλιέργειας τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου ὠρίμασε. Κι εἰ-

να εὐτύχημα ποὺ ιδρύματα σὰν τὸ Παινεπιστήμιο Θεσσαλονίκης καὶ ἄνθρωποι μὲ ἔργο καὶ ὑπευθυνότητα στὰ θέματα τῆς Παιδείας ἐνισχύουν καὶ ἐνθαρρύνουν τοὺς ὑπεύθυνους τῆς πολιτείας νὰ λάβουν ἀποφάσεις ἱστορικῆς ἀξίας γιὰ τὴ μοῖρα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Νὰ σκεφτοῦν δηλαδὴ μὲ εὐρύτητα καὶ νὰ ἐπιφέρουν μὲ γενναιότητα τὴν μεταρρύθμιση τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ κινήματος τῆς χώρας. Γιατί ἡ παιδεία ἔμεινε πιά ἡ οὐσιαστικὴ, καὶ ἀνεξάντλητη πλουτοπαραγωγικὴ πηγὴ τοῦ ἔθνους. Νὰ ἀπακλεισθοῦν, λοιπόν, τὰ ἡμίμετρα ποὺ ταλαιπωροῦν καὶ ἐγκληματοῦν. Εἶναι ἀνάγκη νὰ παρθοῦν ἀποφάσεις γρήγορες, ὕστερα ἀπὸ σφυγμομέτρηση τῶν καιρῶν μὲ προκοπὴ καὶ μὲ συνείδηση τῆς εὐθύνῃς μας σὰν λαὸς μὲ παράδοση καὶ ζωὴ. Ἡ κατάργηση μιᾶς ὥρας λατινικῶν καὶ μιᾶς ὥρας Νέων Ἑλληνικῶν δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ἀναγνώριση — ἂν ὄχι κι ἕνας ἐμπαιγμὸς — ὅτι κάπου ἐκεῖ βρίσκεται ἡ ρίζα τοῦ κακοῦ. Δὲν διορθώνει, διαιωνίζει τὸ κακὸ. Πρῶτα—πρῶτα χρειάζεται νὰ γίνῃ κύριο μέλημα ἐθνικῆς ὑπαρξῆς ἡ σοβαρὴ μελέτη τῶν ἐκπαιδευτικῶν μας προβλημάτων καὶ νὰ χρηματοδοτηθεῖ ἄμεσα ἡ παιδεία σὰν ἡ μοναδικὴ περιοχὴ παραγωγῆς ἀγαθῶν. Νὰ ἀναδιοργανωθεῖ ἀπ' τὴν κατώτερη ὡς τὴν ἀνώτερη βαθμίδα. Ἐνα δημοτικὸ σχολεῖο ποὺ τὸ λυμαίνεται ἡ καθαρεύουσα καὶ τὸ ταλαιπωρεῖ ἡ πολυτέλεια τοῦ πίνακα καὶ τῆς κιμωλίας

ας, με πληθωρικές τάξεις και μαθητές χωρίς τὰ σχολικά τους εἴδη και πολλές φορές νηστικούς, προδικάζει και τὰ αποτελέσματά των ἄλλων. Ἐπειτα εἶναι ἀναγκαία μιὰ βαθιὰ και οὐσιαστική διαφοροποίηση τῆς Μέσης Παιδείας. Δίνοντας ἀπλῶς τὸ ὄνομα πρακτική και θεωρητική βαθμίδα δὲν μπορούμε νὰ μορφώσουμε πρακτικά και θεωρητικά τὴ νεολαία. Βασικά τὸ συγχρονισμένον και μελετημένον πρόγραμμα, τὸ ἐκπαιδευμένο προσωπικό, τὰ διδασκλήρια και τὰ μέσα διδασκαλίας κι ἀκόμη ὁ ἐπαγγελματικός προσανατολισμός, πού θὰ καταστήσει τὴν παιδεία στὴν ὁλότητα τοῦ ἔθνους προσιτή. Ἀκριβῶς μιὰ τέτοια διαφοροποίηση θὰ δώσει ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἄλλους εἰδικούς και τοὺς λαμπροὺς φιλολόγους, γιὰ τοὺς ὁποίους ἡ μελέτη τῶν ἀρχαίων και ἡ ἀνθήση τῆς ἀνθρωπιστικῆς κουλτούρας θὰ εἶναι ἔργο τους. Καὶ τὸ σπουδαιότερο: εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀσκήσουμε στὴ σημερινὴ γλῶσσα τὸν ἀρχαῖο κόσμον και νὰ ἀγκαλιάσουμε τὰ πλάσματα τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ, κολλιεργώντας τὴ νεολαία μὲ μέθοδο οὐσίας, μὲ πνεῦμα δημιουργικὸ και ζωογόνο. Καὶ ἡ ἀνωτάτη ἐκπαίδευση

ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὴ φροντίδα τῆς ἔθνικης ὁλότητος. Ὁχι μονάχα νὰ ἰδρυθεῖν νέα πανεπιστήμια και σχολές, ἀλλὰ και νὰ πραγματοποιηθεῖ ἐσωτερικὴ ἀναθεώρηση και ἀνακαίνιση τοῦ πνεύματος και τῶν ἀρχῶν τῆς λειτουργίας τους. Φυσικά ἡ ἀνακαίνιση δὲν ὁλοκληρώνεται μονάχα μὲ τοὺς... ὑδροχρωματισμούς και τὴν ἀναιμόρφωση τῶν... «κηπαρίων»! Πρέπει νὰ ἐξετάσουμε φρόνιμα ἀπὸ ποιὲς εἰδικότητες ἔχει ἀνάγκη ἡ κρατική μηχανή, ποιὰ εἶναι τὰ μέσα μὲ τὰ ὁποῖα θὰ γίνουν οἱ ἄριστοι ἐπιστήμονες και οἱ ἄριστοι τεχνικοὶ πού χρειάζονται και ποιὰ ὀφείλει νὰ εἶναι ἡ μέθοδος πού θὰ ἐλευθερώσει τὸ πνεῦμα τους και θὰ τοῦ δώσει κίνηση και ὁρμή γιὰ ἔρευνα και δημιουργία. Κοντολογίς: Τὸ ἔθνος καλεῖται νὰ κάνει κέντρο, συνείδηση και μέλημα ζωῆς τὴν ὀρθὴ ἐκπαιδευτική πολιτική του. Καὶ πρὸ παντὸς μὲ διάθεση και ἀπόφαση νὰ μὴ γελοιστεῖ μὲ ἡμίμετρα. Ἡ ἄριστη λύση τοῦ προβλήματος τῆς παιδείας του —θέμα βαρυσήμαντον ἔθνικόν— θὰ δώσει τὴ δυνατότητα νὰ ἐπιβιώσουμε.

Φ. Τουλ.

Νίκου Φωκᾶ «Μάρτυρας μοναδικός»

«ΑΠΕΧΕΙ» ΑΠΟ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ ὁ Νίκος Φωκᾶς στὴ συλλογὴ του «Μάρτυρας Μοναδικός» και ἔχει, σ' ὅλα του τὰ ποιήματα, μιὰ «ὀργανικὴ ἀντίφαση: θέλει νὰ ὑπάρξει και τοῦ τὸ ἀρνεῖται ἡ φύ-

ση του και ἡ ἰδιοσυγκρασία τῆς ἰδεολογίας του, γίνεται κατὰ συνέπεια «μάρτυρας μοναδικός» τοῦ «ἐπιδερμικοῦ» τοῦ ὀνείρου, πού εἶναι τυτόχρονα και τὸ μαρτύριό του. Σ' αὐτὸ τὸ ἀτομικὸ του μαρ-

τύριο πρέπει νὰ ἀναζητηθεῖ ἡ διάστασις ἀνάμεσα στὴ θέλησή του, νὰ ὑπάρξει καὶ στὴ ζωὴ ποὺ εἶναι κι οἱ δυὸ «θέσεις» καὶ σ' ἡ φύση του ποὺ εἶναι συνάρτησι τῆς ἀρνητικῆς ἐμπειρίας του, κι ὄχι στὸ γενικώτερο πλέγμα ἄγχους, ποὺ εἶναι μόνιμο ὑπόστρομα στὴν ποίηση τῆς τελευταίας δεκαετίας.

Ἐσὺ κάποιος ποὺ θέλησε νὰ ὑπάρξει.

Ὅργανα ποὺ δὲν ἔπαιξες ποτέ,
(ποὺ ἓνας ἄλλος παίζει,
ἀπ' μόσφαιρα ἑνὸς ἄλλου, πασχα-
λιές,

Γυναικες, ἄρωμα, καμπάνες ἑνὸς
(ἄλλου (Πασχαλιές).

Κι' ἡ ἀρνησις τῆς ἐμπειρίας του, ποὺ φέρει τὸν ποιητὴ σ' ἀπρόθυρα, περίπου, τοῦ ἀκαταξίωτου μηδενισμοῦ:

Τὸ σπίτζι μου, ἡ
ἡ ἀρώστια μου γίνηκαν ὅλα πράματα
γιὰ τοὺς ἄλλους.
ὄχι γιὰ μένα. (Τ' ἀναφυλητά)

Δὲν ὑπάρχει, βέβαια ἠθελημένο σχῆμα ἄγχους, κάτι σὰν κανόνας ποὺ τοῦ ἐπιβάλλει αὐτὴ τὴν ἀρνησι τῶν πραγμάτων καὶ τῶν εἰδῶλων τους. Γιατὶ εἶναι καὶ τοῦτο ἐμφανὲς στὴν ποίηση τοῦ Φωκᾶ: δὲν ἔχει οὔτε εἰδῶλα οὔτε ἤχους σὰν προέκτασι τῶν πραγμάτων ποὺ νὰ τὰ κυριεύει καὶ νὰ τὰ ἐξανθρωπίζει.

Εἶδα σὲ μιὰ στιγμή τὸ σχῆμα
(τους

καθὼς γινότανε σχῆμα πουλιοῦ.
(Σχῆμα πουλιοῦ).

Ἀντίθετα ἡ ἐμπειρία τῶν στίχων

του εἶναι ἀρνητικὴ μὲ μόνον τὸ ὑπόστρομα τῆς θέλησής του ὑπαρκτὸ ποὺ δὲν ἀφομοιώνεται μὲ τὰ πράγματα νὰ καταξιώθει μέσα σ' αὐτὴ τὴ «συνύπαιξη».

Θὰ ἦταν ἐπόμενη καὶ δικαιολογημένη ἡ καταφυγὴ τῆς ποίησής του στὸ «τραγικόν» ὅσο κι ἂν ὁ ποιητὴς μένει μόνον μάρτυρας τοῦ ὄνειρου του, ἀφοῦ «θέλησε νὰ ὑπάρξει» (ἔχουμε τὴν τραγικὴ θέσι ἐδῶ) καὶ ἡ ζωὴ εἶναι «ἄχρονη μὲς στὸ χρόνο» (ἔχουμε καὶ τὸ ἄλλο παραπλήρωμα) ἀλλὰ ἡ ἀρνησι ἔρχεται ἀπὸ τὴν ἀδυναμία τοῦ ποιητῆ καὶ ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ τὴν ἐμπειρία του. Αὐτὸς ὅμως εἶναι ὁ χώρος τοῦ ποιητῆ: ἔμμεσα πλησιόχωρος στὴ ζωὴ —τὴν αἴσθησι τὴν ἔχει ἀπὸ τὸ ὄνειρό του «ὄνειρο τῆς ἐπιδερμίδας φάντασμα τῶν ὀπτικῶν μας νεύρων» καὶ ἡττημένος ἀπὸ τὸ ἴδιο τοῦ ὄνειρου, χωρὶς σύγκρουσι καὶ αὐταπόδειξι αὐτῆς τῆς σύγκρουσις. Εἶναι δεδομένη, κατὰ ἐπόμενον λόγο, ἡ ματαιολογία του, ποὺ τὸν ρίχνει ἔξω ἀπὸ τὰ πράγματα, Κι αὐτὴ ποὺ ἔχουμε ἀπὸ τὸν ποιητὴ διαπιστώσεις σκληρῆς ἀπελπισίας ἀπὸ τὴ ζωὴ, ὅσο ἀξιολογικὸ βάρος κι ἂν ἔχουν, δὲ χωροῦν ὁμολὰ μέσα μας —εἶναι ἀσυνάρτητες μὲ τὴν ὅλη ιδιοσυγκρασία τῆς ποίησής του.

Τὸ ψαμὶ φαίνεται πληρωμένο ὡς
(τὸ θάνατο.

(Τὸ γαλάζιο)

Εἶναι ἀπὸ τίς λίγες φορὲς ποὺ ὁ Φωκᾶς χωρεῖ μέσα σ' ἀπράγματα, ἀφομοιώνεται ἀπὸ αὐτὰ καὶ

τὰ ἀφομοιώνει.

... Κάποτε ἡ πείνα μου ἄνοιξε
(τὸ σπῶμα.

Ἡ πείνα τῆς κοιλιᾶς ἐκεῖ πού
(στεκόμουν

μπροστὰ σ' ἓνα θήραιο θαυμασπὸ
ἀνάποδο γυρισμένο, μὲ τρίχα ζων
(τανή

αἶμα πού ἔπρεχε ἀφόνευτο ἀκόμα.
(Εὐτράπελο στιχούργημα ἡ ὑγεία)

Ἐνῶ ἀποβάλλει τὸ ἔσοπτρο τοῦ
ὀνείρου του, ἡ ἐμπειρία του φαί-
νεται «ψευδεπίγραφη», δὲν πείθει
γιατὶ δὲν ἔχει ἰσόποσο βίωμα ὁ
ποιητὴς καὶ δὲν κατορθώνει νὰ
καταξιώσει ποιητικὰ τὰ ὀξειδωμέ-
να ἐφηδικὰ του τραύματα. Πεζο-
λογεῖ μάλιστα καὶ χάνει ὁ στίχος
του τὴν πυκνότητα καὶ ἡ ἰδεολο-
γία του τὴν πληρότητα.

«Διαμαρτύρομαι» φώναζε.

Ἦταν ἄνθρωπος μέσης τάξεως
(μὲ παλτό.

«Ἐχετε χρέος ν' ἀκούσετε» ἀπαι-
(τοῦσε

κινώντας τὸ δάχτυλό πρὸς τὸ φο-
(νιά

καὶ σήκωνε τὸν τόνο.

... ..

Τότε ὁ ἄλλος, μὲ τὴ χούφτα στὸ
(πρόσωπο

τὸν ἔσπρωξε ἴσα στὸ γκρεμό
καὶ τὸν ἔρριξε ἀπτόμα κάτω.

(Εὐτράπελο στιχούργημα ἡ ὑγεία)

Βρίσκει ὁμῶς τὸν καλλίτερο
ἑαυτό του, ἔστω κι ἂν μένει οὐ-
δέτερος μέσα σὲ οὐδέτερα πράγμα-
τα καὶ ἀκίνητα, μὲ στίχους αἰ-
σθητικῆς πληρότητας, ἀπὸ τοὺς
καλλίτερους στὴ συλλογὴ του.

... Εἶναι σ' ἀδράνεια γὰ μαχαί-

(ρια.

τίποτα

δὲ μᾶς σπρώχνει· οὔτε φίλος, οὔ-
(τε ἐχθρὸς

οὔτε ἀδελφός,

οὔτε καικούργος τῆς ἀφίσας.

Ἀκόμα οἱ εὐωδιὲς ἀπέξω δοκιμά-
(ζουν νὰ σὲ συμπληρώσουν.

(Ἀκίνητος ἥλιος)

Ὁ Φωκᾶς ζεῖ «ἀνάμεσα σὲ δυὸ
ἐποχές» —εἶναι αὐτὸ τὸ τραγικὸ
περίγυρο καὶ ἡ «δύναμι» τῆς νεώ-
τερης γενιᾶς πού δὲν ἔζησε μὲ
προσωπικὴ εὐθύνη οὔτε τὸν πό-
λεμο οὔτε τὸ βάρος τῆς εἰρήνης,
ἀλλὰ μέσα στὴν ἀστάθεια τῆς
ἐπέκτασής καὶ τῆς ρευστοποίησης
καὶ τῶν δύο. Εἶναι ὁ χώρος τοῦ
μεταίχιμου, τὸ ἀκροβατικὸ σχοινὶ
(ὁ λόγος εἶναι τοῦ Κέστλερ) ὅ-
που σήπονται οἱ ἰδεολογίες μέσα
στὴ ρευστοποίησιν τοῦ περιεχομέ-
νου τους καὶ ἐξαντλεῖται τὸ δι-
ναμικὸ των καὶ περισσότερο ἡ βε-
βαιότητα καὶ ἡ αὐτοπόδειξη τῆς
ζωῆς. Ἀπὸ αὐτὸ τὸν «οὐδέτερο»
χώρο ἄλλοτε ὁ ποιητὴς συγκλίνει,
γιὰ νὰ βεβαιώσει τὴν ὑπαρξή του,
στὰ κατάλοιπα τῶν περασμένων
δυνάμεων καὶ τότε περισσότερο
ματαιολογεῖ μέσα ἀπὸ «νεκρὲς δι-
νάμεις», ἴσως ἀπὸ ἔλλειψη ἐμπει-
ρίας ὑπάρχουσας δυνάμει μέσα
του, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά,
τῆς αὐτοσυντήρησης ὥς ποῦμα,
βιάζει τὸν ἑαυτό του νὰ πιστέ-
ψει, νὰ παραδεχτεῖ πῶς δὲν ἐξό-
φλησε ἡ εὐθύνη του ἡ προσωπικὴ
καὶ ἡ εὐθύνη τῆς ζωῆς τῆς γε-
νιᾶς του, πού ἀνδρώνεται στὴν
τελευταία δεκαετία. Ὁ Φωκᾶς

ζεῖ με τὸ ὄνειρό του «ποῦ δὲν εἶ-
ναι πρακτικό, μὰ μόνο
γνώρισμά ἀνθρώπου ἀπὸ ἀνθρώ-
(ποσ.

Θαν. Τζούλ.

Ἡπειρώτες ποιητές

Οἱ «Μολπές» (ἔκδοσις Ἑνδοχώρας) εἶναι ἡ πρώτη ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ κ. Λευτέρου Τζάλλα. Πρέπει νὰ τὸ ποῦμε ἀμέσως πῶς ἡ πολλὴ μαις δὲν δέχεται συχνὰ τέτοιας ποιότητος προσφορές. Φωνὴ καθαρὴ, λιτὴ, ἐπιγραμμιστική πού με μνηκτικὸ κι ἐπιδέξιο σχεδίασμα περνά —ἐναλλάξ— ἀπὸ τὸ λυρικὸ στὸ δραματικόν. Μιὰ ποιήσις ὑφαισμένη ἀπὸ προσωπικὲς ἐμπειρίες τοῦ ποιητῆ καὶ γεγονότα τοῦ πρόσφατου παρελθόντος πού στὰ πρῶτα ποιήματα τῆς μικρῆς συλλογῆς παίρνει κάτι ἀπὸ τὴν πλαστικότητά τῶν χορικῶν καὶ τὸ παράπονο τοῦ Λόρκα: «Ρίχτε τ' ἄρματα», «Μισῶ τὸ σῆμα», «Εἵμοιστε παιδιὰ», «Φανατισμένοι», «Κάποτε ὑψώσαμε τὰ λάβαιρα». Βέβαια δὲ φτάνει σὲ τέλει αἰσθητικὸ ἀποτέλεσμα, μὰ ὅλα μᾶς πείθουν πῶς ὁ κ. Τζάλλας ἔχει τολέντο ἐξελίξιμο καὶ θὰ μᾶς δώσει ὥριμους καρπούς ἀρκεῖ νὰ συνεχίσει. Μέσα του ταλαντεύεται σὰν ζυγὸς ἡ ποιητικὴ παράδοσις ἀπὸ τὴν μιὰ, ὁ σύγχρονος λόγος ἀπὸ τὴν ἄλλη καὶ δίδουλος στέκει γιὰ τὴν ὀριστικὴν κατὰφαση. Φρονῶ πῶς στὴ σύζευξή τους βρίσκεται τὸ μέτρο καὶ τὸ εὐτυχισμένο ἀποτέλεσμα. Τὸ γλυκερό, τὸ θεληματικὰ σκοτεινόν, τὸ χωρὶς ἀντίκρισμα τάνυσμα γιὰ ἐντύπωση καὶ μόνο, ἀπουσιάζουν ἀπὸ τοὺς στίχους του κι αὐτὸ δηλώνει τὸν ὀρθὸ προσανατολισμό του. Σὰ δείγμα γραφῆς παραθέτουμε τοὺς παρακάτω στίχους:

«—Σκουπείστε τὸ σῆμα πούβαψε τὴν ἀσφαλτο

γιατὶ θὰ μᾶς λερώσει τὰ παπούτσια.

—Τὶ φωνάζουν ἐκεῖνοι μὲ τ' ἀνοιμμένα πρόσωπα;

—Τὰ λάβαιρα τί τ' ἀναμίζουν ἔτσι ἀγριεμένοι;

Μεῖς θέλουμε νὰ ξαπλώσουμε τὸ μεσημέρι

καὶ κεῖνοι δὲν θὰ μᾶς ἀφήσουν!»

Στοὺς «Ἀντίλαλους τοῦ πόνου» τοῦ κ. Λάμπρου Μάλαμα, συναντοῦμε λόγο εὐρύστερνο, πικρόν, ὀργισμένον, πού σκοπεύει τὸ ρωμολέο καὶ συχνὰ τὸ ἐπικό. Ρέει ὀρμητικὸς, κραυγαλέος, ἀτιθάσευτος, μὰ καὶ μὲ γλωσσικὲς παραιοποιήσεις. Οἱ στίχοι του εἶναι μῆγμα δημοσιογραφίας, κηρύγματος, Ρήγα Φεραίου καὶ Κοτζιοῦλα. Ἔτσι γευόμαστε ἐναν —καθόλου ἄγνωστον— ἀντιποιητικὸ νατουραλισμό. Κάπου, κάπου, μόλις καὶ διαφαίνεται, σὰν ὑποψία, τὸ ποιητικὸ στοιχεῖο. Ἐκεῖ ἡ φωνὴ τοῦ κ. Μάλαμα λυτρωμένη ἀπὸ τὸ ξένα φορτίο, πηγαίνει νὰ γίνῃ τραγούδι βαρύηχο, ἀντρίκιο: «Στὴ βάβω μου», «Στὴ μορφὴ τοῦ Λόρκα». Κι ἐκεῖ μονάχα δικαιώνεται ὅταν βεβαιώνη: «Δὲν εἶναι γιὰ γεμψίμοιρους τ' ἀπλοῦ τούτοι τραγούδια, μηδὲ γιὰ τοὺς παράξενους μου»

τέρνους τοῦ καιροῦ μας». Εἶναι πικρὲς αἱ διαπιστώσεις μας, μὰ λέγονται μὲ πρόθεση νὰ ὠφελήσουν τὸ φαινόμενο τῶν σύγχρονων Ἡπειρωτικῶν γροιμμάτων, πὸν αὐτοδίδακτο κ. Μάλαμα. Πόσο διαφορετικὰ ἀποτελέσματα θὰ ἔχουμε ἂν φοιτήσῃ στὴ σχολὴ τοῦ δημοτικοῦ μας τραγουδιοῦ! Ἐκεῖ, μεταξὺ ἄλλων, θὰ διδασχθεῖ κυρίως αὐτὸ ποὺ λέγεται ἀφαίρεση τοῦ περιττοῦ. Ἡ ἀγνή πρόθεση, ἡ ὀρθία στάση, ἡ κοινωνικὴ συνείδηση, τὸ αἶσθημα, τὸ νεῦρο τοῦ λόγου του, ἀσφαλῶς θὰ μποῦνε στὸ κανάλι τοῦ ποιητικοῦ καὶ μόνον τοῦ ποιητικοῦ. Τότε ἂς εἶναι βέβαιος πὼς θὰ σταθεῖ πλαῖ σπὸν Κρυστάλλη καὶ στὸ Κοτζιούλα, φυσικὰ ὄχι σὰν προταμὴ στὸ ἄλσος τῶν ποιητῶν, ἀλλὰ στὴν καρδιά τοῦ λαοῦ μας.

«Ὁδύνη καὶ φῶς» εἶναι ὁ τίτλος τοῦ νέου βιβλίου τοῦ κ. Βασίλη Κραπίτη. Συγκρίνοντάς το μὲ τὴν προηγούμενη συλλογὴ τοῦ τὴν «Ἰκεσία», διαπιστώνουμε, παρὰ τὴν ὀχταετία ποὺ τὰ χωρίζει, τίς ἴδιες ἀδυναμίες. Ἐλπίζουμε πὼς στὴν νέα συλλογὴ του θὰ βρίσκουμε στίχους ἀπαλλογιμένους ἀπὸ τὸ φέρο τῶν ἐπιθέτων ποῦ, αὐτὰ καθ' ἑαυτά, δὲ γεννοῦν ποτὲ θάμβος ἢ μαγεία καὶ ποῦ τὰ υἱοθετοῦσε μονάχα ἡ αἰσθητικὴ ἀντίληψη τῆς ἐποχῆς τοῦ Πολέμου. Ὁ σύγχρονος ποιητικὸς λόγος στηρίζεται ἐξ ὀλοκλήρου στὸ οὐσιαστικό. Ἀδυναμίες παρουσιάζει καὶ ἡ ὅλη ὀργάνωση τοῦ λόγου του: κακαίσθητοι πλασιασμοὶ καὶ πληθυσφὲς φράσεις, ὅπου ἄνθη, φυτὰ, γλυκασμοί, συμφύρονται καὶ ἐπαναλαμβάνονται. Λίγο πλεονέκει καὶ θὰ συναντούσαμε τέλεια διαφθορὰ τοῦ λόγου. Ἔτσι οἱ τίτλοι μένουν ξεκρέμαστοι, ἀδικαίωτοι: «Ἄβυσσος», «Υψηλὴ μοῖρα», «Συνείδηση» κ.τ.λ. Τότε τί μένει ἀπὸ τὴν ποίησιν τοῦ κ. Κραπίτη; Διασώζεται μὲ φευγαλέα συγκίνηση κάτι τὸ τρυφερὸ καὶ ἄδολο, ἓνα παιδικὸ ἀντίκρουσμα τῶν πραγμάτων ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς εὐαισθησίας, ὅπως στίς «Παραινέσεις» ποῦ, σὰν σύνολο, εἶναι τὸ πιὸ καλὸ, τὸ πιὸ δεμένο ποίημα τῆς συλλογῆς. Σὲ κατακτᾷ μὲ τὸν ἄδολο λυρισμὸ του, τ' ἀγαπᾷς κι αὐτὸ ἀρκεῖ. Καὶ πέραν αὐτῶν, κάτι τὸ ἐλπιδοφόρο διαφαίνεται στὴ νέα συλλογὴ, ποῦ ἂν δὲν εἶναι συμπτωματικό, μᾶς βεβαιώνει πὼς θὰ φανεῖ στὸν τόπο μας ὑψηλῆς ποιότητος λόγος ἂν τὸ θελήσῃ ὁ ποιητὴς μας· καὶ τότε θὰ μᾶς ὀδηγήσῃ ἀπὸ πὸν προθάλαμο τοῦ ποιητικοῦ, στὸ χώρο τῆς πραγματικῆς ποίησης. Κι ἐξηγούμεθα: Σὲ μερικὰ πολυστίχα ποιήματα συμβαίνει κάτι τὸ περιέργο ποὺ μόνον ὁ ἴδιος μπορεῖ νὰ δώσει ἀπόκριση. Ἐνῶ τὸ ποίημα προχωρεῖ ὑποτονικό, ξαφνικὰ ἐκτινάσσονται κάποιοι στίχοι μὲ ἀσυνήθιστη λάμψη καὶ νοηματικὴ πυκνότητα· μὲ νέα ποιητικὴ ὕλη παρουσιάζεται, ἠπελῶς ξένη ἀπὸ τὸ ὅλο σῶμα, κατὰγόμενη ἀπὸ τὴν ποίηση τοῦ Καβάφη ἢ καὶ τοῦ Παπαζωνῆ ἀκόμα. Ἀντιπαράθετω ἀπὸ τὸ ποίημα: «Τρεῖς κόκκοι» (στίχοι 148) δυὸ ἀντίθετα δείγματα. Τὸ πρῶτο μαρτυρεῖ τὴν ποιότητα τῶν 143 στίχων:

«Αχ! τί νωρίς ανθοῦν οἱ μυγδαλιές.
 Στὸν τόπο μου, στὰ μέσα τοῦ Δεκέμβρη.
 Ἀχ! τί χαιμόγελο γλυκὸ
 πλανιέται σ' ὅλες τὶς μαιυροντιμένες.

Τὸ δεύτερο βεβαιώνει τὸ τί μπορεῖ νὰ πετύχει ὁ κ. Κρασίτης, ὅταν θέσει αὐστηρὰ μέτρα κρίσεως στὰ γραφτά του:

«γιατὶ στὸ χαροκτῆρα σου, ὅταν ποθεῖς
 ν' ανταποκρίνεσαι, θὰ πρέπει
 σ' ἐκείνα τὰ παιηὰ σου νὰ γυρνᾷς
 καὶ τότε φύλλα, ἄνθη καὶ ροδοκινιές
 βοθύτερη θὰ πάρουν σημασία...».

Κι ἀκόμα παραθέτω σὰν ἀπόδειξη ἀπὸ τὸ ποίημα «Ἰδοὺ ἡ τελειότης μου» (στίχοι 121) ἕνα κομμάτι πού λάμπει μέσα στὴν ἀκαλαισθησία κι ἐκζήτηση τοῦ συνόλου καὶ πού δικαιώνει τὶς προσδοκίες μας κι ἀπαιτήσεις ἀπὸ μελλοντικές προσφορὲς τοῦ κ. Κρασίτη:

Κέντρον τὸ Ἐγὼ, ἀχτίνες οἱ πόθοι,
 διάμετρος ἡ ἰδιοτέλεια,
 ἐμβοιδὸν οἱ ὁρμές καὶ τὸ μῖσος
 καὶ γύρω νὰ αἰκωροῦνται οἱ σκιές
 πῶν ἀνθρώπων».

Ὁ Βασίλης Μαισουκάς δὲ φαίνεται κι ἐκεῖνος πρωτόγονος στὴν ποίηση. Στὴ συλλογὴ του ὅμως πού τιτλοφορεῖται Μεσημέρι ἀκόμα προσπαθεῖ νὰ δώσει σχῆμα στὰ βιώματά του. Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς του εἶναι ὕμνοι τοῦ καθημερινοῦ μάχθου καὶ τῆς πίστεως τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων. Κι αὐτὲς τὶς λιτὲς σκηνές τῆς ζωῆς δὲν τὶς τραγουδᾷ, ὅπως ὁ Κρυστάλλης. Τὶς βλέπει σὰν ἕνας θρησκευόμενος, σὰν ἕνας παγανιστῆς θὰ λέγαμε, θρησκευόμενος.

Κι εἶδα τὸν πληγωμένο ἄνθρωπο
 μπροστά μου καὶ δάκρυσα
 γιατί βαθειά μου
 ἦταν ὁ Χριστὸς ἐστουρωμένος.

Αὐτὰ γιὰ τὴν οὐσία καὶ τὶς προθέσεις του. Στὴν μορφὴ τῶν ποιημάτων του ὅμως ἀκόμα σὰ νὰ ποραπαίει ἀνάμεσα στὴν παράδοση καὶ στὴν ἐλεύθερη ποίηση. Τὰ παραδοσιακὰ μέτρα του δὲν εἶναι ἄμμογα κι ὁ ἐλεύθερος στίχος του συχνὰ πεζολογεῖ. Σταματοῦμε πάντως σ' ὠρισμένους στίχους ἢ μικρὰ ποιήματα πού μᾶς πείθουν μὲ τὴν λαγαρή τους εἰκόνα καὶ τὴν εὐλικρίνειά τους. Πιστεύομε πὼς ἡ πορεία του εἶναι ἀκόμα μεταδραστική καὶ πὼς θὰ προσφέρει ἀρκετὰ, ὅταν κάποτε κάποιος καὶ τὴν τεχνική. Μὲ μιὰ φράση, βρίσκεται ἀκόμα στὸ «πρῶτο σκαλί».

Φρ. Τζιόβ.